G. POPA-LISSEANU
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

ORIGINEA SECUILOR
ȘI
SECUIZAREA ROMÂNILOR

∫∫∫

EDITURA SOCIETĂȚII „TRANSILVANIA"
STR. DIONISIE No. 65 — BUCUREȘTI

g. Popa-lisseanu

Originea secuilor şi secuizarea românilor

EDITURA SOCIETĂŢII "TRANSILVANIA"
STR. DIONISIE No. 65

Bucureşti

1941

Prefaţă la prima ediţie

În timpul când se imprima această carte a noastră, apărea la Sibiu, în limba germană şi tratând un subiect aproape identic, lucrarea Die Szekler de Sabin Opreanu, autorul mai multor studii asupra secuilor. Cititorul dornic să aprofundeze şi să-şi completeze cunoştinţele în această privinţă, va putea să găsească multe informaţii în noua lucrare a profesorului Sahin Opreanu[1]. Aceste informaţii îi vor fi cu atât mai bine venite şi mai necesare, cu cât materialul strâns cu atâta trudă asupra secuizării românilor, mai ales a celor din judeţul Ciuc, de un alt asiduu cercetător, T. Chindea, s-a pierdut, odată cu evacuarea sa de la Gheorgheni, iar materialul nostru, foarte bogat în această chestiune, nefiind complet şi nici egal pentru toate comunele din regiu-nea secuizată, n-a putut vedea lumina zilei.

Din cele ce vom arăta în această lucrare a noastră, pe bază de date precise ce nu se pot nega, sperăm că se va putea căştiga convingerea că sud-estul Transilvaniei, odinioară cea mai românească regiune, partea centrală a lumii româneşti şi cea mai ferită de invazii, fiind apărată de păduri dese şi de munţi înalţi, a fost cu toate acestea, în urma unor vitrege fatalităţi istorice, şi cea mai primejduită dintre toate regiunile ţării.

O bună parte din materialul din această carte l-am publicat şi în Secuii şi secuizarea românilor, în Sicules et roumains, în Date privitoare la maghiarizarea românilor şi în A szekelyek es a ronuinok skekelyesitese.

G. Popa-Lisseanu

1941

1 Concluzia la care noi am ajuns că adică secuii sunt în cea mai mare parte români secuizaţi şi concluzia lui Sabin Opreanu, "Der unaunsbleibliche Schluss zu den man nach der Analyse aller gescbichtlichen, statischen, psihologischen, korperlichen und ethnologischen Beweise gelangt, ist, dass die Mehrheit der heutigen Szekler entnationalisierte Rumanen sind. Die Szekler, p.l88

Introducere

În urma războiului mondial, au fost înglobaţi în regatul României întregite, prin tratatul de pace de la Trianon, în afară de populaţiile româneşti ale Ardealului, ale Banatului şi ale părţii de răsărit ale Ungariei, mai mulţi alogeni. Printre aceştia, pe lângă şvabii din Banat şi saşii din Transilvania, şi unii şi alţii germani de origine, se găseau şi unguri, care, în urma unor colonizări sistematice din ultimele veacuri, şi favorizaţi de un aparat administrativ format aproape exclusiv din maghiari, au reuşit să se infiltreze aproape în tot teritoriul ocupat de poporul român şi s-au stabilit mai ales în oraşe.

La aceşti unguri, împrăştiaţi în grupe mai mult sau mai puţin însemnate, trebuie să îi adăugăm şi pe secui, populaţie de rasă turanică[2]. Cât despre originea acestora, mai dăinuieşte până şi astăzi discuţia, dacă ei sunt unguri adevăraţi, de origine ugro-finică sau sunt descendenţi direcţi ai hunilor.

Secuii, al căror număr se ridică cam la 500.000 de suflete, vorbesc limba maghiară, întocmai ca toţi ceilalţi unguri. Cu toate acestea, ei se deosebesc între ei prin firea lor şi prin felul lor de trai.

Secuii sunt stabiliţi în mijlocul românilor, în sud-estul Ardealului şi numai printr-o mistificare a adevărului ne sunt prezentaţi ca formând un bloc compact.

În realitate, un atare bloc nu există. Căci, după cum nu se găseşte în întreg Ardealul un singur sat populat exclusiv de saşi, de asemenea nu se află un sat curat secuiesc. Iar dacă totuşi statistica ungurească "oficială" ne arată anumite sate locuite exclusiv de secui, aceasta se datorează unor concepţii stranii, caracteristică statisticilor ungureşti.

De altfel, trebuie aşişderea socotită de domeniul închipuirii şi aşa numita *Terra Siculorum* de odinioară, în care românii lipsiţi de orice drepturi politice, erau reduşi în stare de sclavie şi puşi în slujba secuilor ce se bucurau de toate drepturile şi de tot felul de privilegii.

Când noi susţinem neexistenţa unui bloc secuiesc, ne bazăm pe realitatea faptelor şi pe datele sigure ale statisticilor.

După statistica maghiară din 1910, ultima statistică oficială făcută de unguri în Transilvania, în judeţele secuieşti Ciuc, Odorheiu şi Trei Scaune, precum şi în judeţul Mureş (pe care ungurii l-au adăugat pe lângă cele trei "pentru rotunjire", deşi numai o parte a acestui judeţ completează ţinutul istoric secuiesc) se găsesc 637.562 locuitori. Printre aceştia, 502.030 sunt unguri sau mai exact locuitori de limbă maghiară, şi 115.744, mai mult de o cincime, sunt români.

Aceşti locuitori, trăiesc în 509 comune, deşi aşa numita "Regiune secuiască" cuprinde numai 426 comune. În aceste 509 comune, chiar după statistica ungurească, românii sunt în majoritate absolută în 90 de comune şi anume în 3 sate în judeţul Odorheiu, în 6 sate în judeţul Ciuc, în 9 sate în judeţul Trei Scaune şi în 72 în judeţul Mureş.

Şi chiar dacă socotim numai regiunea istorică secuiască, fără adaosul ce s-a introdus în urmă, în cele 426 sate, întâlnim 40 cu majoritate românească.

Această statistică ungurească este făcută după o concepţie cu totul bizară. Căci, în loc ca ea să constate originea etnică a locuitorilor, ea constată limba ce ei o

2 Trecem aici cu vederea pe evreii din Transilvania care, uitându-şi limba, au adoptat sub dominaţia ungară, pe cea a ungurilor.

vorbesc. Şi cum în Ardeal, în afară de câteva regiuni, în care n-a putut să pătrundă elementul maghiar, românii, după introducerea dualismului austro-ungar din 1867, peste tot locul au început a grăi în limba lui Arpad ei au fost înscrişi în statistică, ei şi copii lor din leagăn, ca unguri. Simpla declaraţie că vorbesc ungureşte era deci o probă suficientă a naţionalităţii lor. Şi cu toate acestea, în multe localităţi, secuii de origine română, care nu ştiau o vorbă româneşte, declarau: "en olah vagzok", "eu sunt român".

Aşa numai se explică fenomenul curios că în aceeaşi statistică întâlnim comune secuieşti lipsite cu totul sau aproape cu totul de români, dar ai căror locuitori sunt de confesiune ortodoxă sau greco-catolică, ca toţi
românii, în vreme ce ungurii sunt numai catolici[3], calvini sau unitari[4].

În toate satele secuieşti au fost altădată sau sunt încă şi acum populaţii româneşti. Acestea însă au fost în cea mai mare parte deznaţionalizate de secui.

În prezenta broşură ne propunem să arătăm, bazându-ne pe actele şi cifrele ce ni le procură în mare număr chiar statisticile maghiare, calea şi mijloacele prin care s-a făcut această deznaţionalizare.

3 Vezi Tabloul statistic de la finalul acestei broşuri. Tipice sunt în această privintă comunele Bătanii Mici, Vârghiş, Porum-benii Mari jud. Odorhei, Belin, Aita Mare, Aita Mijlocie, Micfalău, Bicsad, jud. Trei Scaune; Sândominic, Tomeşti şi Joseni, jud. Ciuc.

4 Secuii luterani din comuna Jimbor, jud. Odorhei, sunt saşi maghiarizati.

Originea secuilor

Cine va fi vizitat vreodată promuntoriul de la Caliacra din Cadrilaterul Dobrogei şi va fi văzut acolo mormanele de pietroaie cioplite, îngrămădite unele peste altele, îşi va da seama, desigur, de ce înseanmă o invazie de barbari şi ce cumplită distrugere lăsau ei în urma lor. Când toate hoardele de stepă invadau o regiune deschisă, o regiune de câmp, nimiceau totul şi nu lăsau nimic după ei. Când însă, invazia se făcea prin regiuni greu de străbătut de caii lor, prin regiuni cu munţi şi cu păduri, populaţiile localnice erau mai scutite de dezastre prea înspăimântătoare. Căci, după sistemul de apărare, cunoscut încă din lumea veche şi pe care noi, cei de astăzi nu-l apreciem îndeajuns, observatori, *speculatores* care spionau drumurile şi intră-rile peste frontierele ţării, dădeau semnale, prin focuri, prin sunete sau alte mijloace, de apropierea puhoiului. Localnicii se retrăgeau pentru câtva timp în adăposturile lor ferite, în anumite locuri ştiute, şi nu se întorceau pe la sălaşurile lor decât odată cu primejdia trecută.

Până acum, nu de mult, în lumea cărturarilor se formase convingerea că invaziile de barbari din Evul Mediu s-ar fi făcut întotdeauna de popoare întregi care năvăleau împreună cu femei şi cu copii şi cu tot avutul şi cuprinsul lor şi că se stabileau în ţara în care ajungeau, gonind pe vechii ei locuitori. Astăzi, însă, se ştie că barbarii erau organizaţi în echipe volante – aceasta a fost, o ştim precis, şi cazul ungurilor pe când se aflau în Atelcuz – echipe care dădeau raită prin ţările asupra cărora îşi puneau ochiul lor prădalnic şi că, având în vedere numai jaful, n-aveau nici un interes să nimicească cu totul neamurile asupra cărora cădeau.

Populaţiile vechi ale Daciei, obişnuite cu sărăcia lor tihnită şi cu traiul lor greu, nu vor fi făcut excepţie şi, după cum, toate ţările, masa cea mare a poporului, fie în Galia, Germania sau din alte părţi, a rămas pe loc, cu toate secuilor secuizarea românilor vicisitudinile vremurilor, tot astfel şi neamurile antice din Dacia, stratul trac şi stratul daco-roman, vor fi rămas pe loc, înfruntând urgia năvălirilor, cultivându-şi pământurile şi, mai ales, crescându-şi vitele, principala lor ocupaţie. Rodul muncii lor era, de altfel, şi spre folosul cuceritorilor vremelnici. Dintre toate popoarele barbare, care s-au abătut asupra Daciei, numai ungurii au avut norocul să fie favorizaţi de soartă. Căci, după înfrângerile de la Merseburg (933), de la Lech (955) şi de la Adrianopol (970), pustiirile şi jafurile ungurilor au încetat cu desăvârşire, sub influenţa germanilor, afirmată în special prin căsătoria fiului lui Geiza, Ştefan cel Sfănt cu Gizela din Bavaria. Şi, în loc de a continua cu distrugerea operei civilizatoare a lui Carol cel Mare; maghiarii se fac, tocmai din contră, propa-gandiştii civilizaţiei apusene, în Evul Mediu, prin puterea lumească a Papilor. Din acest moment, contactul ungurilor cu poporul român a devenit inevitabil şi simbioza maghiaro-română a trecut astăzi de un mileniu ca vechime.

Simbioza aceasta va fi fost, poate, câteodată fatală elementului unguresc; ea însă, şi aceasta este sigur, a fost fatală românilor din răsăritul Ardealului, unde, deşi pare a fi fost mai natural ca secuii, vecinii noştri, să fi fost românizaţi, au fost totuşi, din cauza unor împrejurări speciale, deznaţionalizatorii românilor.

Problema românească din ţinutul ocupat de secui este o problemă foarte complicată. Ea este complicată, mai ales, fiindcă este strâns legată de alte două probleme şi ele tot nedezlegate: de problema persistenţei elementului daco-roman

în Dacia şi de problema originei înseşi a secuilor. În ce priveşte prima problemă, a dăinuirii elementului daco-roman în Dacia, istoricii maghiari nu se pot împăca cu ideea că românii ar fi autohtoni în regiunile de la Nordul Dunării. Lor le-ar plăcea, mai degrabă, ca românii să fie nişte venetici pe aceste plaiuri, sosiţi din regiuni le balcanice, după venirea ungurilor.

Chestiunea aceasta a persistenţei elementului dacoroman la nordul Dunării a fost susţinută, de altfel, cu mult succes încă din secolul trecut de istoricii români, ca răspuns la teoria contrară, reprezentată prin Roesler-Hunfalvy şi alţii.

Dar, iată că, în timpurile mai recente, scriitorii maghiari caută să aducă noi argumente împotriva acestei stăruinţi a românilor în Dacia, răstălmăcind adevărul prin dovezi care, spre nenorocul lor, sunt tot atât de şubrede, ca şi cele aduse mai înainte.

Căci, cercetând mai cu deamănuntul şi cu mai mult simţ critic documentele şi cronicile vechi, istoricii
noştri au ajuns la constatarea că la sosirea ungurilor în Pannonia se găsea o masă vastă şi întinsă de români
nu numai în regiunile de astăzi ale Ardealului, dar şi în nordul Ungariei, prin judeţele Ung, Bereg şi altele şi chiar dincolo de Tisa şi Dunăre, români care s-au menţinut numai dincoace de Tisa; iar aceia care trăiau prin Pannonia, la venirea ungurilor, s-au împrăştiat, unii apucând calea pribegiei, alţii maghiarizându-se şi îngroşând masa cuceritorilor.

Nu putem aduce aici toate probele. Vom da numai rezultatele cercetărilor noastre şi cele ale istoricilor români. Căci, nu este locul de a expune aici în detaliu dovezile despre existenţa populaţiilor şi organizaţiilor teritoriale româneşti, de pe la sfârşitul veacului al IX-lea.

Problema românilor din ţinutul secuiesc este complicată în al doilea rând, după cum am spus, de proble-ma originei înseşi a secuilor, problemă ce a rămas, şi ea, până astăzi, încă tot nedezlegată.

Pornind de la ideea preconcepută că secuii trebuie să fie consideraţi ca poporul care, prin vechimea sa, are cele mai multe drepturi istorice asupra Ardealului, după principiul *prior tempore, potior iure* – venirea secuilor în Ardeal se cunoaşte aproape precis – scriitorii maghiari nu pot admite în ruptul capului, că românii ar putea fi mai vechi, că ar putea fi ei băştinaşi, în ţara aceasta, şi de aceea se găsesc chiar câteodată într-o mare încurcătură.

Pe de o parte, ei ar vrea ca secuii să fie cel mai vechi popor din Ardeal, iar pe de altă parte, nu le prea convine ca aceştia să fie o naţie deosebită de unguri, şi care să se fi maghiarizat numai în decursul vremurilor. Căci, dacă secuii ar fi huni, după cum susţin cronicarii sau ar fi rămăşiţele gepizilor, cum susţine preo-tul Karâcsonyi, ori resturile avarilor, după părerea lui Sebestyen, unde ar mai fi atunci unitatea sufletească maghiară şi cum ar putea ungurii pretinde omogenitatea rasei lor.

În timpul din urmă, un istoric ungur, secuiul Sândor Imre din Sânmihaiul Ciucului (Mihăileni) caută să apropie cele două teze, a descendenţei secuilor din huni şi a colonizării lor cu elemente aduse din Ungaria, într-o scriere mai recentă,

publicată sub auspiciile Ministerului de culte din Budapesta, deci o scriere care poartă oarecum pecetea oficialităţii maghiare.

Pornind de la informaţiile care ni le dă cronicarul ungur Simon de Keza, că trei mii de huni au scăpat cu fuga în urma războiului ce s-a dat între fiii lui Atilla, şi că s-au stabilit în câmpia de la Csigla, istoricul secui ajunge la concluzia că secuii sunt într-adevăr urmaşii hunilor, dar că rolul lor în Ardeal începe abia după anul 1210, ca şi cum ar fi cu putinţă ca trei mii de oameni, barbari, fără nici o profesie şi trăind numai din jaf, să fi putut vieţui, timp de 450 de ani, ca naţiune, până la venirea cetelor lui Arpad.

Teoria descendenţei hunice a secuilor

Iată în ce constă ea:

În afară de Notarul anonim al regelui Bela, cel mai de seamă cronicar ungur este Simon de Keza. El a fost un preot la curtea regelui Ladislau al IV-lea (1278-1290) şi este autorul unui extras din Gesta Ungarorum care, extras ni s-a păstrat în întregime. Atât în timpul lui Anonymus care a trăit sub regele Bela II (1131-1141), cât şi în timpul lui Simon de Keza, îşi făcuse curs ideea că ungurii ar fi urmaşi ai hunilor, deşi ştiinţa modernă a stabilit că ungurii sunt cu totul alt popor decât hunii, măcar că sunt de aceeaşi rasă.

După Simon de Keza, care admite şi el tradiţia medievală a pogorârii popoarelor din fiii lui Noe, ungurii se trag din Menrot, un urmaş al lui Iaphet care, după amestecul limbilor, a avut cu Eneth, soţia sa, doi fii, pe Hunor şi Magar, primogeniţi, din care se trag hunii şi maghiarii. Acelaşi Menrot a avut şi cu alte soţii mai mulţi fii, care au rămas în patria primitivă, Persia.

Întocmai ca şi legendarul nostru Dragoş-Vodă, luânduse, într-o zi, Hunor şi Magar, după o cerboaică, au ajuns la malurile Meotide şi găsind ţara frumoasă şi roditoare, cu învoirea tatălui lor, s-au stabilit aici. Căsătorindu-se cu cele două fiice ale regelui alanilor, au dat naştere generaţiunilor de huni şi unguri.

Cu timpul, înmulţindu-se şi ne mai ajungându-le ţara, au trecut în Sciţia pe care au cucerit-o şi s-a întemeiat astfel o mare împărăţie care se întindea în toate direcţiile, şi având ca vecini dinspre apus pe besii (traci) şi pe cumanii albi. În total, neamul lor număra 108 generaţii de oameni.

În urmă, alegându-şi şapte căpitani au pornit spre apus şi au ajuns până la Tisa, cuprinzând în drumul lor, ţările bessilor, ruthenilor, cumanilor albi şi cumanilor negri.

Macrinus, de naţiune longobard, continuă cronica, stăpânind Pannonia, Pamfilia, Frigia, Macedonia şi Dalmaţia, a cerut ajutor de la Ditricus, de neam alaman. Cu o armată de romani şi de germani, Macrin şi Dritic ies în calea hunilor, conduşi de Attila, dar sunt bătuţi, fiind loviţi pe neaşteptate. De aici, Attila, după ce în lupte Macrin moare, iar Ditric rănit se supune, pleacă spre apus, şi nu e oprit decât în câmpiile catalua-ne, Marna de astăzi, de generalul Aetius, născut la Silistra şi, după o luptă nedecisă, se întoarce în Pannonia. În urmă, pustieşte Italia şi renunţând la cucerirea Romei, revine în tabăra de lângă Dunăre, unde moare pe neaşteptate.

Între numeroşii fii ai lui Attila încep lupte pentru succesiune. Prin viclenia lui Ditricus, unii se grupează în jurul lui Chaba, fiul lui Attila, născut cu Honoria, fiica împăratului din Bizanţ, ceilalţi în jurul lui Aladariu, fiul Crimhildei, principesă germană. După o luptă grozavă, Chaba este bătut. Şi cronica – reproducem pasajul textual – continuă:

"Chaba fugi deci cu 15.000 de huni, în Grecia, la Honoriu şi deşi acesta voia să-l reţină şi să-l facă cetăţean grec, el totuşi na rămas, ci s-a întors în Sciţia, la neamurile şi rudele părinteşti.

După ce a intrat în Sciţia a început să facă planuri să se întoarcă din nou în Pannonia, să se răzbune împotriva germanilor". "Mai rămăseseră din huni, încă trei

mii de bărbaţi, scăpând cu fuga din războiul Crimil din care, temându-se de popoarele din Occident, rămaseră în câmpia de la Csigla, până în timpul lui Arpad şi care s-au numit aici, nu huni ci zaculi. Căci, aceşti zaculi sunt rămăşiţe ale hunilor care, după ce aflară că ungurii s-au întors din nou în Pannonia, au alergat întru întâmpinarea celor ce se întorceau, în hota-rele Ruteniei, şi după cucerirea împreună a Panoniei, au primit o parte din ţară, totuşi nu în Câmpia Panno-niei, ci au trăit aceeaşi soartă, vecini în munţi, cu blackii. De aceea, amestecându-se cu blackii, se spune că se folosesc de alfabetul lor. Căci, zaculii aceştia crezură că a pierit Chaba în Grecia. Din cauza aceasta poporul până astăzi are vorba: atunci să te întorci, spun celui care pleacă, când se va întoarce Chaba din Grecia..."

"După ce însă, fiii lui Attila au pierit toţi în bătălia Crumhelt, împreună cu neamul sciţilor, Pannonia a stat zece ani fără rege, rămânând pe loc numai grecii, teutonii, mesianii şi vlachii ca străini, care în timpul vieţii lui Attila făceau serviciu popular." "S-a ridicat în urmă Zuataplug, fiul lui Morot, un prinţ oarecare, care, subjugând Bracta, stăpânea peste bulgari şi messaini, începând de asemenea să stăpânească şi în Panno-
nia, după nimicirea hunilor."

Tradiţia aceasta hunică este admisă, aproape textual, de mai toate cronicile ungureşti şi chiar de cele străine. Dovadă că ea a fost luată dintr-un izvor comun. Acest izvor, după studiile amănunţite ale istoricilor unguri moderni, în frunte cu Val. Haman, ar fi Gesta Ungarorum din timpul regelui Ladislau cel Sfănt din 1092 şi Gesta Hungarorum, din timpul regelui Ladislau al IV-lea Cumanul, din 1282-1285.

"Acest Zuataplug, despre care unii spun că a fost găsit dormind în Pannonia, la a doua venire a ungurilor, a fost bătut lângă fluviul Racus, din apropiere de Banhida şi toate popoarele amintite mai sus au fost supuse."

Din lectura lui Simon de Keza nu putem să nu relevăm trei pasaje care ne privesc îndeaproape şi pe noi, românii:

l) După întoarcerea sa din expediţia din apus, Attila rămânând în Sicambria – Buda de astăzi – timp de cinci ani şi, mai înainte de a-şi reface armata, a încuviinţat cererea cetăţilor din Pannonia, Pamfilia, Dalmaţia, Frigia şi Macedonia, istovite de atâtea prădăciuni şi asedii să se ducă în Apulia, rămânând pe loc numai vlachii care fuseseră păstorii şi colonii (adică agricultorii) lor (ai hunilor). Pentru un cercetător imparţial şi lipsit de prejudecăţi reiese clar din citirea acestui pasaj că dintre toate popoarele lui Attila, numai vlachii au rămas pe loc, fiindcă numai ei singuri erau localnici, păstori şi agricultori, şi au rămas de bunăvoie, sponte, fiindcă rămâneau în ţara lor proprie. Numai această interpretare o putem da vorbelor: Blackis qui ipsorum (Hunorum) fuere pastores et coloni remanentibus sponte în Pannonia.

2) După ce secuii care au rămas în câmpia de la Csigla, localitate încă neidentificată până acum, până la venirea de a doua oară a hunilor, adică a ungurilor lui Arpad, şi după ce i-au ajutat pe aceştia la cucerirea ţării, au primit ca recompensă o parte din ţară, dar nu în Pannonia, ci în munţi, unde au trăit amestecaţi cu blackii, al căror alfabet l-au întrebuinţat şi ei.

Din acest pasajrezultă că, în timpul compunerii cronicei – sub Ladislau al III-lea, cum rezultă din dedi-caţie[5], sub Ladislau al IV-lea Cumanul, după istoricii unguri,

5 Invictissimo et potentissimo domino Ladislao tertio, gloriossisimo regi Hungarie, Magister Simon de Keza fidelis clericus eius... Acest Ladislau este unul şi acelaşi.

românii trăiau în munţii Ardealului, că erau cunoscători de carte şi că alfabetul lor – cel cirilic cum credea profesorul N. Iorga – a fost întrebuinţat şi de secuii care trăiau amestecaţi cu ei, Blackis commixti.

3) După ce s-a sfărşit războiul dintre urmaşii lui Attila, au rămas în Pannonia numai străinii, slavii, grecii, germanii, messianii şi valchii care, în timpul lui Attila făceau serviciul poporului de jos, al robilor[6].

6 Postquam autem filii in prelio Crumhelt cum gente Scitihica fere quasi deperissent, Pannonia extitit X annis sine rege, Sclavis tantummodo, Grecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis advenis remanentibus in eadem, qui vivente Ethela populari servicio sibi serviebant.

Diferite păreri asupra originii secuilor

În privinţa originii acestor secui, numiţi în cronici zaculi sau siculi, s-au produs în decursul timpului, în afară de teoria hunică de mai sus, o mulţime de alte teorii, tot atât de şubrede ca şi teoria hunică, scriitorii unguri orbecăind prin întuneric pentru a da de o scânteie de lumină în această chestiune socotită de ei de un mare interes politic. Căci, chestiunea secuiască a fost considerată în istoriografia maghiară ca o problemă încă nedezlegată şi secuii trecând după marele război, sub dominaţia română, cercetarea asupra originii acestui popor s-a făcut cu o ardoare mult mai mare decât înainte, punctul de vedere politic atârnând mai mult în cumpăna istoricului. Istoricii unguri, însă, se găsesc împărţiţi, în chestiunea originii secuilor, în două tabere, ambele cu partizani numeroşi şi, în timpul din urmă, aceeaşi nedumerire în aprecieri o observăm şi la scriitorii noştri. Dar, pe lângă istorici, s-au adăugat de curând şi lingviştii care ţin să-şi spună şi ei cuvântul. Toţi conchid asupra Ardealului unguresc şi toţi caută cu precauţie să se ferească de orice argument care ar fi în favoarea românilor.

Vom rezuma, principalele păreri ale scriitorilor unguri privitor la originea poporului secuiesc, înainte de a expune teoria colonizării, singura teorie bazată pe date precise şi pe izvoare istorice indiscutabile.

1. Marele istoric ungur, *Iuliu Pauler*, îi socoteşte pe secui ca unguri de baştină – *torzsoko magyarok*, care sub Tuhutum sau urmaşii acestuia vor fi pornit din pădurile de la Mureş spre cele de la Târnava Mare şi de acolo mai departe spre răsărit. Faptele se vor fi întâmplat, poate în secolul al Xlea. Pauler nu crede posibilă colonizarea secuilor sub regele Ladislau cel Sfănt (l077-1095), cum susţinuse mai înainte Hunfalvy.

2. *Carol Szabo*, autorul unei mari colecţii de documente secuieşti, el şi adepţii săi, susţin tradiţia hunică, intrată în conştiinţa poporului şi consemnată în cronici şi crede că secuii s-au dezvoltat ca naţiune de sine stătătoare, ca o seminţie aparte, înrudită însă cu ungurii. Ei, coborând din Bihor, au ajuns în câmpia Ardea-lului şi de aici în ţinutul de sud-est al acestei ţări. În secui el vede nişte urmaşi ai kabarilor, adică ai *bulgarilor eszegeli*. Faptul s-ar fi petrecut în secolul al XI:-lea.

3. *Henric Marczali*, mare istoric ungur, urmează teoria lui Hunfalvy că secuii ar fi unguri adevăraţi, dar nu admite părerea acestuia în ce priveşte etimologia numelui. El crede că regele Ladislau cel Sfânt a trimis pe pământul secuiesc locuitori distinşi din ţinuturile de dincolo de Dunăre. În alcătuirea naţiei secuieşti ar fi luat parte, într-o mică proporţie, şi elemente pecegene.

4. *Geza Nagy*, după o cercetare amănunţită asupra secuilor şi a ungurilor, constată că secuii au venit din limbii regiunea Dunării, că au ajuns în valea Someşului şi de aici în Ardeal. Secuii au trăit deci mai întâi în Pannonia, unde s-au asimilat complet cu ungurii, au trecut de aici în Ardeal înainte de a se forma regalitatea ungară, deci în veacul al X-lea şi încetul cu încetul s-au fixat în partea de răsărit a ţării.

5. *Ladislau Rethy* îi socoteşte pe secui o ramură de pecenegi sau o ceată de unguri care, despărţită în Atelkuz de restul ungurilor, au intrat în Ardeal împreună cu pecenegii prin pasurile Ghimeş, Oituz şi Timiş şi au trăit acolo multă vreme necunoscuţi.

6. *Iosif Huszka* îi socoteşte urmaşi ai cabarilor, *Armin Vambery* de avari, iar *Iosif Thury* de huno-avari, al căror nume este turcesc, din Asia de mijloc, *szikil* sau *szekil* şi înseamnă om nobil. În Ardeal ar fi venit în secolul al X-lea.

7. Secuiul *Iuliu Sebestyen* crede că *szekely* înseamnă păzitor de fruntarii, *hotárör* şi că acest popor se trage din kozarii-kabari orientali. Ei, din pădurile de la Someş, au coborât spre Mureş şi Târnave în veacul al XII-lea. În urmă au fost socotiţi huno-avari.

8. *I. Karácsonyi*, înainte de a expune teoria sa gepidă, a crezut că poate vedea în secui nişte păstori şi nişte croitori de drumuri – *útvágó* – pentru armatele ungureşti şi că ar fi venit în Ardeal sub regele Ladislau cel Sfânt. Mai târziu, Karácsonyi a admis-o şi Ladislau Erdely care, în urmă, a recunoscut în secui pe urmaşii bulgarilor.

9. *Carol Tagányi*, mare istoric ungur, îi consideră pe secui apărători ai aşa numitelor *gyepü*, – *indagines* – prisăci, fortificaţii la fruntariile ţării pentru împiedicarea duşmanilor din afară.

10. *Akos Timon*, studiind situaţia secuilor din punctul de vedere al instituţiilor de drept, ajunge la concluzia că există o înrudire de aproape între secui şi unguri, dar că problema va rămâne mai mult nedezlegată.

11. *Ştefan Kiss*, găseşte, de asemenea, o mare înrudire între secui şi unguri. Secuii ar fi unguri care au fost trimişi la hotarele de răsărit ale ţării spre a le apăra. Argumentul principal, pentru originea ungurească a secuilor, îl găseşte de asemenea în limbă.

12. *Alexandru Domanovsky* îi consideră pe secui veniţi din apus care, coborând de la izvoarele Mure-şului, au ocupat tot teritoriul până la Braşov, având sarcina de a apăra hotarele ţării dinspre răsărit. De aceeaşi părere sunt şi distinşii istorici *Iuliu Szekfú* şi *Francisc Ekhardt*.

13. Dar, iată că un nou istoric se ridică deodată să tulbure aproape unanimul acord al istoricilor mai noi în privinţa originii pannonice a secuilor ardeleni. Este *Valentin Hóman* care, ce e drept, susţine înrudirea secuilor cu ungurii, însă nu crede în colonizarea lor de dincolo de Dunăre. După el, secuii sunt o frântură de unguri rămaşi de pe vremea când aceştia se găseau în Atelkuz, adică în Moldova. De aici, secuii au trecut peste Carpaţi şi din regiunea Mureşului au coborât în pădurile Târnavelor şi în localităţile pe care le-au ocupat în urmă. Confuzia şi zăpăceala ce s-au produs în chestiunea originii acestor secui s-ar datora lui Hunfalvy care, pe de o parte, a dat o prea mare importanţă lingvisticii în dezlegarea problemelor de istorie, iar, pe de altă parte, a fost influenţat de hipercritica istoricilor germani, potrivnici istoriografiei ungare. După Hóman, secuii sunt autohtoni în Ardeal şi sunt un popor deosebit şi de unguri şi de pecenegi, dar înrudiţi cu ei, un popor de neam hunic care a învăţat limba maghiară. Iar chestiunile de istorie, observă cu drept cuvânt Valentin Hóman, trebuiesc rezolvate de istorie, nu de lingvistică.

14. Scriitorul secui, *Benedict Jancso*, vede în secui o ramură a ungurilor, veniţi de dincolo de Dunăre, iar *Ludovic Szádeczky*, în cartea sa apărută nu de mult, crede că secuii sunt urmaşi ai cabarilor.

15. În sfârşit, *Geza Fehér*, într-un articol din "Ungarische Jahrbücher" din 1937, caută să dovedească originea avară a secuilor.

În rezumat, secuii, a căror existenţă se constată întreaga Ungarie de odinioară, nu sunt un popor care să se fi prăştiat din colţul de sud-est al Ardealului, ci au venit de peste Dunăre, de la apus spre răsărit. Iar limba, despre care profesorul *Ludovic Erdélyi* spune aşa de frumos că "ea nu ştie să mintă şi nu poate să vrea să înşele", ne dă dovezi neîndoielnice (în cartea sa în care reia cercetarea asupra originii secuilor, bazându-se pe documentele de limbă), şi ne confirmă concluzia că secuii sunt unguri curaţi şi că ei s-au separat de conaţionalii lor de peste Tisa şi de peste Dunăre, după ce naţionalitatea maghiară a fost acolo bine închegată. Iar timpul colonizării lor în Ardeal a fost în epoca lui Ladislau cel Sfânt şi a urmaşilor acestuia şi, mai ales, după invazia cea mare a tătarilor din 1241.

Teoria istoricului Hunfalvy asupra originii secuilor

În afară de ideea sa preconceptă de a călca, de aproape, pe unnele înaintaşului său Roesler şi de a nega, dintr-un spirit pe care nu-l mai caracterizăm aici, existenţa oricărei dovezi privitoare la continuitatea romă-nilor în Dacia, mărturisim că Paul Hunfalvy discută cele mai multe probleme de istorie cu metodă şi mult simţ critic. Astfel, în chestiunea originii secuilor, ni se pare că acest istoric ungur, mai mult decât oricare altul, se apropie de adevăr, mai mult chiar decât istoricii de astăzi care au la îndemână mai numeroase mij-loace de investigaţie şi mai multe probleme deja lămurite în ultimele decenii, de când a apărut cartea lui Hunfalvy asupra românilor[7]. Problema originii secuilor o pune în legătură cu apărarea ţării, şi anume iată în ce fel:

Regele Ştefan care, pentru meritele sale puse în serviciul catolicismului, a fost consacrat în urmă de Sfănt, precum şi urmaşii săi, se gândesc să consolideze noul stat papal şi mai ales să-1 ferească de atacurile ce i-ar fi venit dinspre miazănoapte şi răsărit.

Apărarea unei ţări, într-o vreme, nu se făcea nici prin tunuri sau tancuri, nici prin flote aeriene. Ea se făcea prin fortificaţii la frontiere. China îşi ridicase la marginea ţării nişte ziduri chinezeşti. Romanii ridicaseră *limes*-uri, pe care le împingeau cu atât mai departe, cu cât ţara lor se mărea. Popoarele germane se apărau prin aşa numitele *deserta*. Caesar, în comentariile sale asupra războiului galic ne vorbeşte despre *deserta* dintre diferitele popoare, ca cel mai bun mijloc pentru o apărare vremelnică.

Ungurii au recurs la acelaşi sistem de apărare, ca şi germanii, la aşa numitele cu un termen latin *indagines*, ung. *gyepü*, prisăci. Ca să oprească pe duşman de a pătrunde în ţară, se făceau la frontiere un fel de baricade de lemne tăiate, se opreau apele, se deschideau canale pentru inundaţii, se făceau la trecători întărituri de lemn şi uneori de piatră şi se stabileau acolo gărzi de apărare; iar locul dinapoia acestor baricade se lăsa gol, părăsit de locuitori şi uneori chiar de aşezări omeneşti.

Când se apropiau duşmanii, se dădea de veste prin aprinderea de focuri enorme, întocmai ca şi la grecii de odinioară, şi se împiedica pătrunderea lor în ţară, înainte de a se fi făcut ceea ce se numeşte astăzi mobilizare. Se înţelege de la sine că fruntariile Ungariei la început au fost reduse. În secolul întâi, bunăoară, după sosirea în noua lor patrie, maghiarii s-au mărginit la teritoriul de dincolo de Tisa. În Ardeal însă, deşi vor fi făcut expediţii de pradă, n-au pătruns, probabil, decât în secolul al doilea, după sosirea lor.

În regiunea la răsărit de Tisa, precum şi în Ardealul propriu zis, locuiau, după mărturia cronicilor, slavii (sclavii) şi românii (blachii); iar în părţile dinspre miazăzi şi anume între Dunăre şi Tisa şi în Banat, bulgarii. La sudul şi estul Carpaţilor stăpânirea o aveau cumanii şi pecinegii, două popoare războinice înrudite cu ungurii, deşi nu vorbeau aceeaşi limbă.

Împotriva acestora din urmă, regii unguri s-au gândit să ia măsuri de apărare şi mijlocul cel mai nimerit l-au găsit în aducerea de colonişti. Astfel au fost colonizaţi secuii şi germanii la frontiera de sud-est a regatului ungar.

7 Hunfalvy, Die Rumänen und ihre Ansprüche.

Numele de "secui", ung. *székely* îl explică Hunfalvy în următor: "Szék" înseamnă propriu zis, interiorul sau sâmburele unui lucru sau obiect. "A tojás szék", înseamnă gălbenuşul oului, "a szem széke", sâmburele bobului, "a virág széke", inima florii. În sens impropriu şi figurat, "szék" înseamnă locuinţă, cămin, scaun. *El* din Szék-ely înseamnă dincolo, de pildă, a unui fluviu, a unui ţinut, a unei păduri, Szék-el ar însemna partea de dincolo a unui loc de şedere, întocmai ca *erdö-el* (ung. *erdö*, pădure), Ultra sau Trans-Silvania. Szék-el ar corespunde deci aşa numitei Marchia, adică Marcă (*margo*-ginis) margine Szék-el ar fi urmare Markland. Iar dacă pe lângă Székel mai adăugăm şi sufixul "y", dobândim însemnarea de om de marcă, un locuitor al mărcii, ca şi Haromszeky, Fogarasy, Kisfaludy etc.

Limba latină a actelor şi diplomelor a format din Székely pe Siculus, deschizând drumul spre tot felul de combinaţii şi ipoteze. De la Siculus până la Scythulus, adică de provenienţă din Scythia sau Chasaria, drumul n-a fost prea lung. Şi n-au lipsit nici aceia care să facă apropiere între Siculus şi Sicilia, din Sudul Italiei. Toate aceste combinaţii ne dau dovadă de ignoranţa istoriei şi mai ales a limbii.

Secuiul, fiind păzitor de fruntarii, de marcă, însemnată printr-o *meta*, aşezată la marginea ţării, se găseşte la început nu numai în Ardeal, ci şi în alte părţi. Şi, în vreme ce secuiul este constatat pe cale documentară în Ardeal numai în anul 1210, îl găsim în alte părţi cu mult mai înainte. Astfel, îi găsim pe secui la frontiera de vest a Ungariei, la Oedenburg şi la Pressburg, iar în sec. XVI şi XVII întâlnim secui chiar ca păzitori ai proprietăţilor private din nordul Ungariei. Aceşti secui, în calitatea lor de păzitori de hotare, *hátarör*, au dispărut din alte părţi şi s-au menţinut numai în Ardeal, fiind aici într-o masă mai compactă şi dobândind oarecare importanţă politică.

Cine va fi adus aici, în marca de răsărit a Ardealului, pe aceşti colonişti, nu o putem şti. Este sigur însă că ei au fost colonizaţi aici înaintea saşilor. Dar, pentru asigurarea fruntariilor de sud ale ţării, s-au găsit că ei nu sunt de ajuns şi atunci, cu toate că îi întâlnim în burgurile ce s-au ridicat pe malurile Oltului, pe dealurile de la Hălmeag, Galaţi, Feldioara şi Găinari, din judeţul Făgăraş, totuşi regii unguri s-au văzut nevoiţi să recurgă şi la sprijinul altor colonişti. S-au adus astfel cavaleri germani care au fost, în această parte a Ardealului, adevăratul sprijin al regelui şi au fost stabiliţi în regiunea Satmarului, Sibiului, Braşovu-lui şi în alte părţi, germani de la Rin, din Luxemburg, din Flandra şi din alte ţinuturi germane cu populaţie deasă şi cu mijloace de existenţă reduse. Şi s-a făcut sub regele Bela al III-lea chiar o prepoziturâ pentru saşi, cu centrul la Sibiu. Există chiar din anul 1192 o bulă, dată de Papa Celestin, prin care se scutesc de dijmele datorate episcopului ardealului Flandrensii, în afară de saşii colonizaţi mai înainte de Geisa, în aşa numitele *Loca deserta et inhabitata*.

Hunfalvy caută să ne arate cum s-a născut teoria despre originea hunică a secuilor. În epoca în care s-a început să se cerceteze obârşia diferitelor popoare, era natural să se cerceteze şi originea secuilor. Aceasta cu atât mai vârtos, cu cât aceşti secui, după despărţirea Ardealului de Ungaria, în urma catastrofei de la Mohaci, din 1526, şi-au câştigat o situaţie deosebită printre celelalte popoare din fosta Ungarie. În afară de aceasta, secuii din Ardeal, trăind izolaţi de ceilalţi maghiari, şi-au păstrat oarecare arhaisme în limbă, pe de o parte, iar pe de alta, oarecare deosebiri în relaţiile lor politice şi sociale. Toate aceste consideraţii i-au

făcut pe unii să creadă că în colţul de sud-est al ţării s-au păstrat, neobservaţi de nimeni, adevăraţii urmaşi ai huni-lor, care, la venirea ungurilor ar fi ieşit din ascunzătorile lor şi le-ar fi venit în ajutor împotriva principelui de Bihor (ducem Byhoriensem) Menumorut, luptând în fruntea trupelor ungureşti, lângă fluviul Kouroug (*Kórógy*), în regiunea de la Szentes.

În această credinţă au fost întăriţi partizanii acestei teorii şi de faptul că multă vreme s-a socotit că limba hunilor ar fi limbă maghiară, că înşişi hunii ar fi din aceeaşi familie cu ungurii. S-a trecut însă cu vederea împrejurarea că de la 450 până la 1050 sunt nu mai puţin de şase veacuri.

Dar, observă mai departe Hunfalvy, nu se ţine seama de această chestiune a originii hunice a secuilor, de faptul că limba ce o vorbesc secuii este o limbă ungurească curată, că nu există nici o urmă documentară despre aşezarea lor aici şi apoi, în unire cu popoarele de rit grecesc, cum se face că nici măcar câţiva secui să nu ţină de legea ortodoxă? Şi conchide:

"Secuii sunt tot aşa de unguri ca toţi ceilalţi unguri şi nu nici mai aproape de hunii dispăruţi, dar nici mai departe de ceilalţi unguri, a căror legătură cu hunii este în general nehotărâtă, fiindcă de la aceştia nu ne-a rămas nimic din ce să se poată cerceta însuşirile lor etnografice. În limba secuilor, nu găsim nici un singur arhaism care să nu se poată găsi, în acelaşi timp, într-una sau în alta din regiunile Ungariei; ea conţine toate expresiile turceşti, slave şi germane care se întâlnesc în limba ungară comună; într-un cuvânt ea nu are altă istorie decât aceasta. Căci secuii au fost transplantaţi din ţara mumă ca păzitori ai frontierelor de răsărit"[8].

Hunfalvy însă, previne o obiecţie care i s-ar fi putut face şi care, de altfel, este exploatată astăzi, într-
un chip cu totul exagerat, de partizanii teoriei hunice, în frunte cu Valentin Höman[9].

E vorba de organizarea socială a secuilor. Multă vreme, până în secolul al XVI-lea, secuii şi-au păstrat organizaţia lor primitivă, care n-a fost înlăturată decât atunci, când s-au introdus în Ungaria aristrocraţia religioasă şi în urmă aristocraţia politică.

Ungurii, la venirea lor în Europa Centrală, erau organizaţi în triburi. Aveau, după cum ne spune Porfirogenitul, opt seminţii sau triburi, fiecare în frunte cu câte un şef, numit de împăratul scriitor "*voevod*". Seminţiile locuiau de-a lungul apelor, după numirea cărora se chemau şi seminţiile; de altfel, în această pri-vinţă, nu se deosebeau de români care, de asemenea, se numeau după apele în jurul cărora trăiau: Moldoveni, Olteni, Timoceni etc. Hrana primitivă a ungurilor fiind peştele, era natural ca ei să se fi aşezat în apropierea apelor. Când se întâmpla ca o seminţie – seminţiile trăiau independent unele de altele – să fie atacată, toate celelalte aveau obligaţia să-i sară într-ajutor. Un şef comun şi ereditar, ungurii n-au avut înainte de Arpad, sub a cărui conducere au venit în Ungaria.

Seminţiile se subîmpărţeau în familii şi fiecare familie îşi avea proprietatea sa particulară. Şefii familii-lor erau ereditari, nu aleşi. În genere, în toate relaţiile lor, ungurii se conduceau după dreptul de ereditare, nu după dreptul de alegere.

8 Hunfalvy, Op. cit. p. 44.
9 Val. Höman, Ursprung der Siebenbürger Der, în Ung. Jahrb, II, p. 9

Exista, prin urmare, atât în chestiunile religioase, cât şi în cele sociale, o aristocraţie de naştere.

Concepţia aceasta a familiei ereditare o întâlnim şi la secui chiar în vremea când la ungurii din Ungaria ea dispăruse de mult şi a fost înlocuită cu concepţia mai modernă a alegerii. Aceasta este o dovadă, zice Hunfalvy, că secuii s-au despărţit de masa cea mare a neamului lor înainte de a se fi pierdut vechiul obicei primitiv al organizaţiei familiare.

Timpul când au fost aduşi secuii ca păzitori de graniţă, la frontierele unde îi găsim mai târziu, nu se poate preciza şi nici Hunfalvy nu-l precizează. Se ştie însă în mod cert că ei au fost aduşi înainte de colonizarea germanilor. Aceştia au fost chemaţi de Geiza al II-lea între anii 1141–1161 şi au fost stabiliţi în regiu-nea Oltului, Atland-regio Aluta. Iar dacă saşii au fost stabiliţi într-un *desertum*, desigur, tot într-un desertum vor fi trimişi şi secuii să-l apere. Şi, după toată probabilitatea, secuii nefiind în stare să apere toată graniţa sudică şi estică, au fost aduşi nemţii, ca să îndeplinească acelaşi rol ca şi secuii şi să le completeze forţele întru apărarea ţării.

Desigur, însă aceste ţinuturi, aceste *deserta*, erau cu totul lipsite de populaţie – deşi documentele ne spun că ele au fost *inhabitata,* totuşi nu putem crede, după cum n-a crezut-o nici Hunfalvy. Populaţia va fi fost, fără îndoială, rară în alte regiuni, dar ea a existat. Ce fel de populaţie va fi fost în ţinutul secuiesc de mai târziu, nu se ştie. Maghiarii admit orice fel de populaţie: slavi, bulgari, ruşi etc., numai descendenţi ai dacoromanilor, nu.

Hunfalvy ne citează o sumedenie de numiri slave şi mai vechi şi mai noi, româneşti însă, nu se găseşte nici una; fără măşi dea seama că numirile slave, ungurii le-au împrumutat nu direct de la slavi, ci indirect de la români, căci slavii, la venirea ungurilor în Ardeal, erau cu totul deznaţionalizaţi de români, care, la rândul lor, au fost, în mare parte, deznaţionalizaţi de secui.

Originea nemţească a secuilor

Mai mult, pentru a stabili o punte de legătură între maghiarism şi germanism, preotul I. Karácsony, renegându-şi vechile păreri, a venit, în urma războiului mondial, cu o nouă teorie asupra originii secuilor, cu teoria descendenţei acestui popor din gepizi.

Secuii fiind de origine germană, teoria lui Karácsony a fost cu simpatie primită de istoriografia nemţeas-că şi studiul istoricului ungur a apărut şi în nemţeşte, în marea colecţie de studii asupra germanilor de pretutindeni, în Volk unter Völkern din Breslau[10].

Teoria aceasta gepidă pe care, de altfel, a susţinut-o şi profesorul Diculescu, în ce priveşte însă pe romă-ni, a fost combătută cu succes de către istoricii unguri şi străini şi ea pare a fi înlăturată astăzi cu desăvârşire. Dacă totuşi noi ţinem să o expunem aici, o facem, pe de o parte, spre a arăta felul în care ungurii caută să pună totdeauna ştiinţa în serviciul politicii şi pe de altă parte, pentru că argumentele istorice ale lui Karácsony se împletesc în mare parte cu date importante din istoria românilor din Ardeal dintr-o epocă în care Principatele române încă nu erau constituite.

Iată argumentele pentru dovedirea obârşiei nemţeşti a secuilor. Numai din enunţarea lor se va putea vedea, cât de şubrede sunt ele.

1. *Secuii ar fi un popor deosebit de unguri*:

Constatarea aceasta istoricul maghiar crede că o poate scoate din documentele anilor 1116 şi 1146, documente în care ni se vorbeşte despre secuii cei netrebnici – *Syculi vilissimi* – numindu-i astfel fiindcă în luptele împotriva moravilor şi austriacilor, trupele maghiare având în frunte pe secui – e vorba de secuii ce la Waag, din nord-vestul Ungariei – au fost înfrânte. Dacă secuii ar fi fost acelaşi neam de oameni ca şi ungurii, dacă ar fi fost acelaşi popor, ar fi putut oare, se întreabă Karácsony, să fie caracterizaţi aşa de puţin măgulitor de consângenii lor? În sentimentele lor patriotice – ca şi când ar fi vorba de secolul al XX-lea – ungurii n-ar fi putut numi netrebnici o parte din naţia lor.

De asemenea, în faimosul document din 1213, în care episcopul Ardealului vorbeşte despre drepturile acordate cavalerilor teutoni din ţara Bârsei – document a cărui autenticitate a fost contestată, în timpul din urmă, Ios. Şchiopul – precum şi în cel din 1250 al cancelariei regelui Bela al IV-lea şi în care se aminteşte de expediţia împotriva Vidinului, din anul 1210, a armatelor formate din saşi, români, secui şi pecenegi, – associatis sibi Saxonibus, Olacis, Siculis et Bissenis – secuii sunt amintiţi deosebit de unguri.

Tot astfel, în izvoarele externe, bunăoară în actele cancelariei regelui Ottacar al Boemiei, din anul 1260, în care se vorbeşte despre diferitele popoare care au luptat împotriva acestui rege în armata lui Bela al IV-lea, o nenumărată mulţime de unguri, slavi, secui, români şi pecenegi – innumeram multitudinem Ungarorum, Sclavorum, Siculorum, Vlachorum et Bissenorum – precum şi în diferitele cântece germane medievale, în care se aminteşte despre unguri, cumani, secui şi valachi,

10 I. Karácsony, Die Volfahren der Szekler und dir Szekler Madjaren în Volk unter Völkern, p.285. [Breslau, azi Wrozlaw-Polonia].

crede istoricul ungur că poate constata existenţa secuilor ca fiind o naţie deosebită de naţia maghiară, şi având chiar o limbă deosebită de limba maghiară. Probele aduse de istoricul ungur sunt departe de a fi convingătoare.

În primele secole ale stăpânirii maghiare în Pannonia şi în Dacia, numele de secui însemnând o profesiune, iar nu un popor, şi, mai târziu, secuii dobândind libertăţi şi privilegii şi constituindu-se într-o organizaţie închisă, cu drepturi separate, era firesc să fie consideraţi ca o naţiune deosebită.

2. *Secuii ar fi grăit o limbă nemţească până la cucerirea Ardealului de unguri.*

Karácsony caută să aducă şi diferite dovezi scoase din studiul limbii, dovezi care, şi ele. n-au nici o dovadă documentară, chiar după filologii unguri.

Şi, mai întâi de toate, însuşi cuvântul de secui ar fi, după el, de origine gepidă, fiind derivat din sichel,
secere, cuţit încovoiat. "Secui", ar însemna purtător de cuţit, după cum "lancier" înseamnă purtător de lance.

Istoricul ungur ne citează şi câteva numiri de localităţi din regiunea secuiască, localităţi ca Arvaţeni,
Cobateşti, Tibodu, Ojudla, Băţani, Moşuni, Rigmani şi alte câteva, ca fiind de provenienţă gepidă.

Admiţând că aceste denumiri ar fi de provenienţă germană (gotă sau gepidă), totuşi de aici nu rezultă că secuii ar fi de obârşie nemţească.

E adevărat că, după părăsirea Daciei de legiunile romane, ţara s-a numit *Gothia* şi mai târziu, după retragerea hunilor, *Gepidia* şi că aici, în regiunea secuiască sau în apropiere de ea, a fost odinioară *Kaukalandul*, de care ne vorbeşte Ammian Mercellin; nu vedem însă cum un popor de stepă, ca cel al gepizilor şi pe care îl găsim stabilit la Dunăre şi Tisa, a putut să se menţină până la venirea ungurilor, deşi a fost zdrobit, precum se ştie, de longobarzi şi de avari. Şi apoi, dacă gepizii şi presupuşii lor urmaşi, secuii, au fost creştini, după cum susţine Karácsonyi, nu înţelegem de ce n-ar fi fost ei ortodocşi şi de ce documentele ni-i arată de la început chiar ca fiind catolici şi plătind zeciuială episopului din Ultransilvania.

Iar părăsirea limbii germane strămoşeşti şi înlocuirea ei cu cea maghiară s-ar datora, după istoricul ungur, pe de o parte faptului că secuii, bărbaţi, erau duşi în necontenite războaie şi astfel erau siliţi să înveţe limba ungurească, iar pe de altă parte, împrejurării că pentru lucrarea pământului au fost duşi colonişti unguri, mai ales din Pannonia şi aceştia stabilindu-se în mijlocul populaţiilor rurale secuieşti, le-au influenţat până într-atâta, încât acestea şi-au uitat cu totul limba părintească şi n-au mai păstrat nici o urmă din ea.

Scopul urmărit de istoricul Karácsony apare evident, după cum am mai spus: o nouă punte de legătură între maghiarism şi germanism.

Teoria descendenţei secuilor din avari

Problema, atât de mult discutată şi totuşi rămasă până acum încă tot nesoluţionată, a fost pusă în discuţie în timpul din urmă de Geza Fehér, de la Dobriţin, într-un studiu asupra lui Irnik, fiul lui Attila[11]. Istoricul Fehér porneşte de la constatarea că în lista domnilor bulgari, compusă în secolul al VII-lea, se găseşte amintit pe lângă legendarul Avitohol şi fiul acestuia Irnik care, prin anul 466, câţiva ani după moartea lui Attila, se afla în Dobrogea, ca supus al împăratului din Bizanţ şi că, în urmă, a trecut în răsărit, unde, împreună cu hunii, uniţi cu bulgarii, a înfiinţat un mare imperiu, de la Don până la gurile Dunării.

Împinşi de Chazari, o parte din aceşti huno-bulgari au ocupat ţinuturile de la nordul fluviului Volga, iar altă parte au trecut Dunărea în Imperiul Bizantin. Astfel se stabileşte identitatea dintre Ernas (Ernak), fiul lui Attila şi între Irnak, chanul legendar al bulgarilor şi, în acelaşi timp, se constată tradiţia bunică la vecinii noştri bulgari.

Plecând de la constatările istoricului Valentin Hóman că pe la sfârşitul veacului al XI-lea exista în Ungaria conştiinţa, pe de o parte, că secuii sunt urmaşi ai hunilor, iar, pe de altă parte, că regii din dinastia lui Arpad se trăgeau din aceiaşi huni, Fehér crede că tradiţia bunică n-a putut veni în Ungaria decât prin mijlocirea avarilor, care nu sunt alţii decât părinţii secuilor de mai târziu.

Teoria despre obârşia secuilor din avari nu este nouă: ea a existat şi mai înainte. Noi sunt doar argumentele ce se aduc în sprijinul ei.

După istoricul Geza Fehér, Irnik sau Irnak nu este altcineva decât Csaba din tradiţia ungurească şi despre care am vorbit mai sus. Căci, ne spun cronicele, după moartea lui Attila, fiul cel mai mic al lui acestuia, a plecat la bunicii săi din Grecia – el fusese născut cu o principesă greacă – de unde nu s-a mai întors. De aceea s-a şi născut la secui proverbul: "Atunci să te întorci, când se va întoarce Csaba".

După distrugerea imperiului hunilor şi după plecarea acestora, au mai rămas după cum am văzut că ne spun crunicele, trei mii de huni care însă, temându-se de duşmănia popoarelor din Occident, nu s-au mai numit huni, ci secui şi care s-au retras în câmpia de la Csigla – localitate neidentificată până astăzi, dar care se găsea în orice caz dincoace de Tisa – unde au trăit izolaţi până la venirea ungurilor, cărora, ieşindu-le înainte, i-au ajutat să cucerească Pannonia.

Aceşti secui, retraşi în câmpia de la Csigla – vorba înseamnă ţinut înconjurat de prisăci (ung. gyepü) – nu ar fi, după Fehér, decât avarii care, şi ei, aveau tradiţia bunică, socotindu-se urmaşi ai hunilor. Aceşti avari, descendenţi ai hunilor, s-au numit secui. Aşa s-a explicat faptul că numirea de avari a dispărut cu totul şi aşa s-ar explica şi împrejurarea că pe cei dintâi secui nu-i întâlnim în Ardeal, ci în nordul Ungariei, luând parte ca avangardă în luptele maghiarilor împotriva cehilor.

Spre a dovedi identitatea dintre avari şi huni, Fehér ne citează un pasajdin scriitorul–împărat Constantin Porfirogenitul care a trăit în timpul sosirii ungurilor şi care îl numeşte pe Attila rege al avarilor. Acelaşi împărat îi numeşte pe unguri peste tot locul turci. De asemenea, ne mai aminteşte Fehér şi de faptul că popoarele din apus i-au considerat întotdeauna pe avari drept huni.

11 Ungarische Jahrbücher, a. 1936, Aprilie.

Şi, după cum ungurii şi-au primit numele lor de la cei doi eroi eponimi, Hunor şi Mogor, chemându-se huni şi avari – numirea de ungur provine de al cetatea Ung pe care Arpad a cucerit-o mai întâi – tot astfel au purtat două numiri, cea de huni şi cea de avari, după cei doi regi legendari: Hun şi Avar. Nu numai atât, dar chiar şi organizaţia avarilor ar fi fost la fel ca cea a secuilor. Deci, a existat o identitate între huni şi avari şi între avari şi secui. Istoricul de la Dobriţin nu trece cu vederea nici împrumutul ce ar fi făcut secuii în alfabetul lor runic, adoptând din alfabetul bulgarilor pe care i-ar fi asimilat, mai multe litere.

Geza Fehér a uitat însă să ne mai amintească un lucru, că, după aceleaşi tradiţii ungureşti, secuii au trăit în mijlocul românilor, împărtăşind cu ei aceeaşi soartă – cum his montibus confinii sortem habuerunt – şi că au împrumutat scrisul de la ei – unde blackis comixti litteris ipsorum uti perhibentur.

Noi însă, precum se va vedea din cele următoare, fără a ne pronunţa asupra originii secui lor, rămânem pe lângă părerea noastră, admisă şi de istoriografia maghiară antebelică, anume că secuii sunt colonişti aduşi târziu în Ardeal de regii unguri pentru paza hotarelor şi că şirurile lor au fost îugroşate de românii secuizaţi, în epoca regalităţii şi Principatului Ardelean, prin înnobilirea lor şi prin religie, iar în secolul din urmă prin maghiarizarea forţată.

Colonizarea secuilor

Dacă acum cercetăm, lăsând la o parte scrierile cronicarilor, cele mai vechi documente ce le avem despre secui, nu putem să nu constatăm că ei se întâlnesc la început nu în Ardeal, ci în restul ţării, peste tot locul pe unde erau castre sau burguri de apărat. Nu numai atât, dar îi găsim în Bihor ca păzitori liberi ai oraşului şi îi găsim în Baranya ca servitori ai regelui – *servientes regis*. Şi, pe oriunde se întâlnesc secui, se constată că ei nu sunt un trib aparte, cum susţin cei mai mulţi scriitori unguri, ci o profesiune.

Iată câteva localităţi unde se găsesc secui înainte de a veni în Ardeal:

Prima amintire o găsim, în anul 1086, despre un oarecare Szököly, într-un registru de proprietate de la Bakony, dincolo de Dunăre, nu departe de Vesprim.

Apoi, în ordine cronologică sunt amintiţi secuii de la Vaag, din nordul Ungariei, luptând în anul 1118 alături de pecenegi împotriva cehilor, apoi în anul 1146 războindu-se împotriva austriecilor, fiind aşezaţi în fruntea armatelor maghiare.

Îi întâlnim apoi în 1211 în Bihor, în 1250 în judeţul Baranya, în urmă la 1256 lângă Nagy-Szombat, la Szakcsa, Pojon, Szerem, Bacs, Hont, Szabolcs, Torontal, Caraş, Lipova, etc.

Secuii nu fac parte din cele opt triburi care au venit împreună cu Arpad, triburi care nu formau o unitate, deşi poate vorbeau aceeaşi limbă, ci ei făceau parte din toate triburile, fară ca să fie dintr-un trib anume.

În Ardeal n-au putut veni, decât după cucerirea Ardealului, ceea ce s-a întâmplat, probabil sub Ladislau cel Sfănt, la sfărşitul veacului al XI-lea.

Iată cum s-au petrecut aceste evenimente istorice:

După cei mai mulţi istorici unguri, Ardealul ar fi fost cucerit în timpul regelui Ştefan cel Sfănt, câţiva ani numai după anul 1000, deşi după scrierile cronicilor, meritul acestei cuceriri se atribuie lui Arpad şi tovarăşilor săi, deci înainte cu un secol.

Faptele s-au întâmplat în chipul următor:

În timpul când domnea Sfăntul Ştefan, cel mai mare rege al ungurilor care a distrus tradiţia triburilor şi a familiilor şi a introdus unitate în viaţa socială maghiară, prin organizarea comitetelor şi a episcopatelor şi a altor instituţii publice, Imperiul Bizantin se afla în lupte cu bulgarii. Aceştia fiind înfrânţi, s-au refugiat; unii dintre ei, peste Dunăre şi sub conducerea lui Kean (chagan) au încercat să întemeieze un principat în părţile de nord ale Ardealului.

Împotriva acestui Kean, despre care ne vorbesc toate cronicile, unele fixându-1 într-o epocă mai înainte, altele întruna de mai târziu, porneşte cu război Ştefan cel Sfănt şi învingându-1, în anul 1020, îi ia toate tezaurele. Din acestea a zidit faimoasa catedrală din Alba-Regală, Székes Fehérvâr, capitala de atunci a regatului maghiar. Cu acest prilej, ungurii ocupă, poate numai temporar, partea din nord-vestul Ardealului unde mai târziu întâlnim castrul Gyulavár, adică cetatea lui Gelu, din cronica lui Anonymus, şi întăreşte toată regiunea prin castre sau burguri.

Nu ştim cine vor fi fost pe acea vreme stăpânii Ardealului şi nici cine vor fi fost locuitorii lui. Documentele nu ne spun nimic. Judecând însă după atacul din l030, dat în contra burgurilor ungureşti de către pecenegi, credem că aceşti pecenegi vor

fi fost, fără îndoială stăpânii de atunci ai Ardealului, ca şi ai ţărilor de dincoace de Carpaţi, iar poporul de jos, *colonii* vor fi fost slavii şi românii.

În curând însă se ridică, în părţile noastre, un alt popor de rasă turco-mongolă. Sunt cumanii – mai corect comanii – care în anul 1066 dau năvală peste pecenegi, îi învinge şi-i fac să se risipească în toate părţile.

Unii dintre aceştia se aciuiază prin Dobrogea şi ţinuturile Brăilei, lăsând urme numirile Pecenega din judeţele Tulcea, Brăila şi Buzău; alţii trec munţii şi se stabilesc printre populaţiile de aici şi din restul ţării, întâlnindu-i, sub numirea de "bisseni" ung. " besenyö" , în judeţele Făgăraş, Năsăud, iar, în Ungaria în jude-ţele Szabolcs, Lipto, Heves, Szolnok şi altele. De aici înainte, acest popor dispare cu totul, deznaţionalizân-du-se şi îngroşând numărul popoarelor în mijlocul cărora în urmă au trăit. Unii istorici unguri susţin chiar
că aceşti pecenegi ar fi strămoşii secuilor de mai târziu.

Dar, nici cumanii nu sunt mai astâmpăraţi. Căci, după ce îi distruseseră pe temuţii pecenegi şi după ce le-au luat locul, intră şi ei în Ardeal în anul 1070 şi înaintează spre întăriturile ungureşti, trec prin poarta Mezesina şi se îndreaptă spre fortăreaţa Byhor şi spre fluviul Tisa, pustiind totul în calea lor.

Tânărul rege Ladislau, viitorul rege Ladislau cel Sfânt, ieşindu-le înainte, îi biruie şi ia în acelaşi timp mai multe măsuri de apărare împotriva acestui duşman atât de primejdios.

Se fac, cu acest prilej, castre şi întărituri în toate părţile Ardealului, se fortifică regiunea de la Hunedoara până la Sebeş şi de aici spre Blaj. Se zideşte, tot cu această ocazie, Cetatea de Baltă de pe Târnave.

Luptele pe care Ladislau le-a purtat împotriva cumanilor au rămas memorabile şi ele trec în legendă, creând o aureolă de sfânt acestui mare rege ungur, considerat pe viitor protectorul Transilvaniei.

Acesta este momentul în care credem noi că au fost aduşi, pentru prima dată, secuii în părţile centrale şi de sud ale Ardealului. În orice caz, acesta socotim că este termenul, înainte de care secuii n-au putut să fie în Transilvania.

a) Colonizarea cu secui a judeţului Odorhei

Spre sfârşitul secolului acesta, al Xl-lea, şi în secolul următor, hotarele ţării fiind din ce în ce mai ame-ninţate, dinspre sud şi răsărit, regii unguri din dinastia lui Arpad se gândesc să le apere, făcând noi burguri şi închizând drumurile prin întărituri sistematice pe care, în parte, le vor fi găsit formate de la natură, în parte, rămase din epoca romană.

Şi, fiindcă partea de miazăzi a Ardealului avea o apărare firească prin munţii Carpaţi, trecătorile de la Bran, Turnu Roşu şi Lainici fiind uşor de închis, regii unguri s-au gândit să facă fortificaţii, mai ales, în părţile dinspre răsărit. Şi astfel, constatăm aproape prin mijlocul Transilvaniei o întreagă serie de prisăci – *indagines* – ung. *gyepü*, începând de la Crisbav, prin Ormeniş, până în munţii Harghitei şi de aici înainte spre munţii Carpaţii Orientali.

Aşa se face că întâlnim în această regiune atâtea întărituri, gyepü. Deasupra satului Doboşani, Saldabuş-SzekelySzáldobos, judeţul Odorhei, avem un Gyepüfeje, lângă VlahiţaOlâhfalu, pârâul Gyepü, spre răsărit de Vlahiţa, al doilea pârâu Gyepü şi între ör-hegy (Munte de pază) şi Kapushegy, un al treilea pârâu Gyepü. Apoi,

într-un document destul de vechi, din anul 1 349 se vorbeşte în hotarul comunei Jimbor Szekelyzsombor, judeţul Odorhei, de un Zoltángyepü. Tot în acest judeţ, nu departe de Homorod avem şi comuna Ghipeş Gypes.

Deşi, în această regiune, se găsea şi *limes*-ul, adică linia de fortificaţii romane, constatată de epigrafistul Téglas, limes pe care, foarte probabil, l-au folosit şi ungurii pentru apărarea ţării, nu e mai puţin adevărat că aceste numiri de *gyepü-ri*, întărituri, şi *ör-hegy* (*ör*-pază şi *hegy*-munte) pot fi o dovadă că ne găsim aici în linia unor fortificaţii făcute împotriva atacurilor ce ar fi venit dinspre răsărit.

De altfel, chiar numirea de *brazdă* şi *hotar* dată liniei de întărituri din acest ţinut, sunt o dovadă că aici era frontiera ţării dinspre est în epoca în care Ardealul nu era deplin cucerit de unguri. Şi observăm că în vechile documente nu se spune "barazda", cu pronunţarea ungurească, ci *brazda*, ca în româneşte. Din slavicul "*hotar*", ungurii au făcut *határ*, românii păstrând forma primitivă de "*hotar*".

Tot cam din această epocă socotim noi că datează şi cetăţile ridicate pe dealurile din dreapta Oltului, din regiunea Făgăraşului şi păzite în mare parte de secui: Hălmeag (Halmágy), Galaţi, Feldioara (Földvár), Găinari şi Săcădate. Coloniile de secui ce vor fi fost aduse aici s-au menţinut însă numai la Hălmeag şi Noul Român, de lângă Găinari.

Judeţul Trei Scaune, ca şi judeţul Ciuc, cădea în aceste vremuri în *gyepü*-elve, adică dincolo de linia fortificaţiilor. Aceste două judeţe, ca şi judeţul Făgăraş şi Braşov, erau socotite ca nelocuite, *terra deserta et inhabitata*, în care nu se găseau decât ţărani, mai mult sau mai puţin migranţi, numiţi în documente, uneori, *Brodnici*, de origine slavă, spun scriitorii maghiari, de origine română, dovediţi de istoricii români.

Iar, dacă de la Crizbav, până la munţii Harghitei se găseşte o linie întreagă de întărituri, ce rost pot să
aibă ele în ipoteza că secuii ar fi locuit, din timpul hunilor, la marginea de răsărit a Ardealului? S-ar fi făcut aceste întărituri, lăsându-se în afară de ele, populaţia secuiască, de aceeaşi limbă, după cum se constată a fi fost secui şi în secolul al XII-lea?

Desigur că nu.

Nu se poate admite că dincolo de linia fortificaţiilor să fi fost un popor secuiesc, iar, înapoia liniei de fortificaţii să se fi adăpostit tot secui, după cum rezultă din numeroasele localităţi ce poartă numele de Székely.

b) Colonizarea cu secui a judeţelor Trei Scaune, Ciuc şi Mureş

Este însă cert, că în secolul al XII-lea într-o epocă ce deocamdată nu se poate determina, ungurii au ajuns cu stăpânirea lor până în mijlocul judeţului Odorheiu şi că prin anul 1150, ceva mai înainte sau câţiva ani mai târziu, au fost colonizaţi secuii până la poalele Carpaţilor, cuprinzând înăuntrul regatului arpadian şi actualele judeţe Trei Scaune şi Ciuc. Căci, în afară de primejdia ce ameninţa din partea cumanilor, ungurii puteau să fie loviţi atât de ruşi, care se găseau la Halici, adică în Galiţia, cât şi de împăraţii bizantini care, îngenunchindu-i pe bulgari, se găseau cu hotarele lor la Dunăre. Şi, de fapt, în 1151, regii unguri au luptat cu

ruşii, iar în 1166 Ardealul este jefuit de trupele împăratului din Bizanţ, Manuel, care intră în ţară pe la Bran.

Dar, pentru apărarea Ardealului nefiind îndestulătoare forţele maghiare, regii care, de altfel, îşi luaseră asupra lor şi misiunea de a fi reprezentanţii Sfântului Scaun al Papilor de la Roma şi de a răspândi catolicis-mul în Orient, se hotărăsc să colonizeze şi cu germani ţara. Colonizările aveau în vedere, pe de o parte apăra-rea graniţelor, iar, pe de altă parte, ridicarea ţării din punct de vedere economic. Nu ştim când vor fi început aceste colonizări. În Ungaria propriu-zisă, germanii erau foarte numeroşi, încă din timpul regelui Ştefan cel Sfânt, a cărui soţie era, precum se ştie, o germană şi la curtea căruia erau mai toţi funcţionarii cavaleri nemţi.

Documentele cele mai vechi care ne vorbesc despre germanii din Ardeal, datează abia din anul 1191, iar cele despre secui din 1210. În documentul din 1191, papa Celestin al III-lea confirmă înfiinţarea Prepo-ziturei din Ultra-silvania către arhiepiscopul din Strigoniu-Gran, pentru germani, iar documentul din 1210 ne vorbeşte despre expediţia ce comitele sas din Sibiu, Ioachim, o întreprinde asupra Vidinului, împreună cu saşi, valachi, secui şi pecenegi – associatis sibi saxonibus, olacis, siculis et bissenis.

De la aceste două date înainte, informaţiile ce le găsim în documente sunt din ce în ce mai numeroase. Dar, dacă în documentele citate se face menţiunea de saşi şi de secui, nu urmează că Ardealul a fost la această dată colonizat cu saşi şi cu secui, ci se constată, neîndoit, în aceşti ani, existenţa sigură a lor. Stabilirea acestor popoare în Transilvania, fără îndoială, s-a petrecut cu mult înainte, după cum, pe de altă parte, ca să ia secuii parte într-o expediţie războinică, alături de români, saşi şi pecenegi, aceasta presupune o constituire a masei acestei populaţii, ceea ce n-ar fi de admis că s-a făcut în primul an al colonizării lor. De asemenea, pentru ca Gregorius, cardinal delegat, să dezlege o ceartă între Prepozitură şi Episcopatul Ardealului, între anii 1192–1196, aceasta presupune existenţa coloniei săseşti în Ardeal, ca fiind stabilită de mai de mult. Dar, deoarece punctele cele mai primejduite ale ţării erau pasurile Bran, Buzău, Oituz, Bicaz şi Tulgheş, regii arpadieni s-au gândit să întărească mai ales aceste trecători. Şi, în primul rând, trecătoarea Bran, pe unde intrau de obicei cumanii şi pe unde a intrat şi împăratul bizantin, Manuel, în expediţia sa de jaf, avea să fie punctul asupra căruia trebuia să se fixeze grija regală. Şi, fiindcă epoca aceasta este, în acelaşi timp, şi epoca Cruciadelor, mişcarea popoarelor dinspre apus spre răsărit a ocazionat cunoaşterea ţărilor din sud-estul european şi regele Ungariei, Andrei al II-lea, el însuşi conducător de cruciadă, a chemat colonişti în ţara sa nu numai pe germanii din ţările apusului, dar chiar şi pe germanii ce se întorceau din Orient, rugându-i să se stabilească în Ungaria. Şi astfel, din 7 mai 1211 avem cel mai important document, prin care Andrei al II-lea cedează Ţara Bârsei unui ordin german. În acest moment, saşii erau deja stabiliţi în regiunea Sibiului.

Documentul dat de Andrei al II -lea este cu atât mai interesant, cu cât ne vorbeşte despre *terra deserta*
et inhabitata, ţară pustie şi nelocuită, cu toate că se vorbeşte despre veniturile acestei ţări, despre târgurile ei, despre aurul şi argintul ce se va fi găsit aici. Dintr-o ţară pustie şi nelocuită? Este evident că este vorba aici numai despre o ţară neorganizată, lipsită de stăpânire, lipsită de armată, o ţară care era o *gyepü-elve*,

adică dincolo de prisăci, o ţară în care teritoriul forma un loc de apărare prin închiderea drumurilor, prin zăgăzuirea apelor, prin desfundarea iazurilor şi prin tăierea copacilor pentru baricadarea căilor.

Este momentul istoric când frontierele ţării stabilite prin prisăci-gyepü-uri care duceau de la Crizbav până la Harghita şi de aici, probabil, spre munţii Călimanului, se mută la întorsătura Buzăului, la Oituz, la Ghimeş, la Bicaz şi poate şi la Tulgheş; iar, în sud, aceste gyepü-uri se mută de pe Olt în Carpaţi. Ca dovadă că faptele s-au petrecut astfel, rezultă şi din diploma regală din 1222 a lui Andrei al II-lea prin care se măreşte posesiunea acordată ordinului german, cu teritoriul numit Cruceburg-Teliu[12].

Din document se vede că hotarul dinspre răsărit al Ţării Bârsei nu-l formau secuii, ci brodnicii, populaţie română sau, poate slava-română, care a lăsat o sumedenie de cuvinte de origine slavă, ca, Boroşinău, Sacsva, Zagon, Osdola, Cernat, Răchitiş ş.a. care numai ungureşti nu pot să fie.

Secuii din acest ţinut al Trei Scaunelor sunt colonizaţi, firește, relativ mai târziu. Ei provin din coloniile stabilite mai întâi în regiunea din stânga Mureşului, între apele Secaş şi Strii, adică între Orăştie şi Sebeş[13].

Traiul coloniştilor secui, de la Orăştie şi Sebeş, nu va fi fost tocmai uşor, căci ei aveau să înfrunte concu-renţa românilor, pe care îi găsim constituiţi ca popor aparte în anul 1210 şi a saşilor care erau protejaţi de autoritatea regală.

Regele, în anul 1225, cu prilejul alungării din Ţara Bârsei a ordinului teuton, a fost sprijinit, se pare, de saşii de la Sibiu şi în certurile dintre saşi şi secui, dreptatea o câştigau, mai întotdeauna, saşii. Secuii, fiind puşi sub ordinele comitelui sas din Sibiu, pe de o parte, situaţie care nu le prea convenea, iar, pe de altă parte, găsind condiţii economice mai avantajoase în alte ţinuturi, au emigrat spre răsărit şi s-au stabilit în regiunea Sebus Sepsi, din judeţul Trei Scaune de astăzi.

Ungurii care nu vor fi emigrat se vor fi germanizat, desigur, căci în această regiune de la Orăştie-Sebeş, în care, prin anul 1280 găsim o puternică masă de români, secuii au dispărut, aproape cu totul; iar ungurii care îi întâlnim astăzi în aceste ţinuturi sunt colonii ungureşti, din veacul trecut, din epoca maghiarizării forţate, şi foarte puţini din epoca medievală.

Amintirea secuilor o întâlnim însă în numiri ca Székelysuly, un pârâu, apoi Vârful Zekului, din comuna Luncani şi câteva reminiscenţe în satele Hăsdat şi Zăicani. De asemenea Binţinţi, satul natal al lui Aurel Vlaicu, pare a-şi trage numele de la Benczencz-Vincentius, fiul secuiului Acadas, care, precum ne spune un document, a emigrat într-un teritoriu mai spre răsărit.

Din diploma andreiană, din 1224, rezultă că secuii, în scaunul numit mai târziu Sepsi, s-au stabilit numai după acest an. De asemenea, în celelalte două scaune, în Kizdi şi Orbai, există documente care ne fac dovada că secuii s-au stabilit aici

12 În timpul din urmă, autenticitatea documentelor privitoare la stabilirea cavalerilor teutoni în Ţara Bârsei a fost contestată de Jos. Şchiopul şi de alţi istorici.

13 Numirea de Orăştie păstrează, de altfel, în sine, însuşi cuvântul vár. cetate, castru. Acest vár este o vorbă slavă împrumutată de unguri şi probabil de la unguri îl avem şi noi. Faptul că ungurii, împrumutând cuvântul vár de la slavi, au păstrat pe ''v'' iniţial ar fi o dovadă că împrumutul s-a făcut relativ târziu, căci popoarele mongole nu pot pronunţa pe "v" de la începutul vorbelor. Vlach ne dă ungureşte oláh; popular varos se va fi spus aroş, oraş. Şi Sebeş este o vorbă slavă şi înseamnă "repede".

numai după 1224. În aceste regiuni, întâlnim *ius regium*, dreptul regelui de a dispune, deşi istoricii unguri contestă că ar fi existat acest drept în ţinutul secuiesc.

Mai îndepărtată de centrul ungurimii şi mai apărată prin înalţii munţi ai Carpaţilor Răsăriteni, Câmpia Ciucului a fost ceva mai puţin expusă atacuri lor din afară, şi deci, întrucâtva mai scutită de invaziile duşmanilor. Năvălirile de barbari s-ar fi putut face asupra Ciucului numai pe la pasul Ghimeş şi pe la pasul Bicaz, dar trecerea prin amândouă aceste pasuri este împreunată cu mari greutăţi, mai ales pentru popoarele barbare care veneau călare. Ceva mai lesnicios este drumul pe Valea Oltului şi, de fapt istoria înregistrează mai multe războaie făcute în inima Ciucului pe această poartă a Oltului.

Colonizarea secuilor în această regiune s-a făcut ceva mai târziu şi, poate, tocmai din această pricină, nu sunt prea mulţi secui în partea locului; ba din contră, întâlnim aici sate întregi numai de români. Că vor fi trecut munţii Carpaţi mulţi moldoveni, aceasta este sigur; dar nu este mai puţin adevărată constatarea că judeţul Ciuc este mai puţin populat de secui.

Tot faptului că secuii sunt aici mai îndepărtaţi decât ceilalţi unguri din capitala ţării, trebuie să atribuim şi împrejurarea că aceşti secui din Ciuc au păstrat mai mult timp organizarea lor veche, bazată pe familie şi instituţiile lor de drept. Într-adevăr, instituţia judecătorului, *iudex terrestris* şi a sublocotenentului, adică a reprezentantului puterii armate, *maior exercitus* o găsim aici fiinţând, timp mai îndelungat, chiar şi după ce s-au format, în veacul al XV-lea, scaunele secuieşti.

Când vor fi fost aduse aici, în judeţul Ciuc, coloniile secuieşti, nu putem şti precis. Desigur însă, că şi în Ciuc avem de-a face cu o colonie a regilor arpadieni şi că aşezarea secuilor aici a fost făcută din aceleaşi preocupări militare ca şi aiurea.

Însăşi numirea de Ciuc, ung. *csik*, ung. vechi *Csuk*, pare a fi sinonimă cu cuvântul prisacă, gyepü. Cuvântul se regăseşte în turcescul *csig*, care înseamnă zăgaz, gard de nuiele, prisacă.

Noi însă suntem înclinaţi să credem că numirea de Csik, rom. Ciuc nu este de origine turca-maghiară, ci mai degrabă slava-română. Căci *csik*, vechiul *csuk* se întâlneşte în limbile slave, în sârbă, bulgară şi cehă, sub forma de *culca*, însemnând vârf de munte, *cacumen* sau *vertex montis*. Cea mai tânără colonie din jud. Ciuc este Giurgeu!

*
* *

Tot o colonie relativ târzie sunt şi secuii din Valea *Nirajului*, din judeţul Mureş, după cum ne dovedeşte un document din anul 1264 al regelui Ştefan al V-lea, *dux Transilvanensis*, de când domnea împreună cu tatăl său Bela al IV-lea. Pe această vreme, ţinutul de la Teremia şi Teremioara, făcute danie de regii arpadieni, precum şi castrul de la Veţa (Vecs), castrul regal, nu făceau parte din ţinutul secuilor.

În general, localităţile secuieşti din judeţul Mureş, fiind numite anume secuieşti, ne dovedesc tocmai originea nesecuiască a regiunii. Prin faptul că Tg. Mureş se numea odată Székely Vásárhely este o dovadă indirectă că regiunea de acolo nu era secuiască, căci, altfel, nu s-ar explica epitetul de secuiesc.

În dicţionarul geografic Martinovici şi Istrati, întâlnim nu mai puţin de 48 localităţi care poartă numele de *secuiesc* şi 81 care poartă numele de *unguresc*. Fără îndoială, un atribut se dă pentru a specifica, pentru a caracteriza o localitate.

Ne-am putea oare închipui că un sat din judeţul Dolj, bunăoară, să se numească "românesc". Iar dacă Olahfalu s-a numit satul de astăzi Vlăhiţa, aceasta s-a făcut desigur fiindcă acest sat s-a format ca o colonie, sau că, spre deosebire de celelalte sate dimprejur, care erau secuieşti, în acest sat se găseau, la un moment dat, mulţi români. Şi, fără îndoială, satele de la marginea judeţului Odorheiu: Székelyfalva, Székelyszállás, Ujszékely s-au format mai târziu prin colonizare între români. Şi, ţinând seama, că aceste sate erau populate de iobagi, şi că secuii n-au fost iobagi, colonizarea lor nu poate fi pusă la îndoială.

De asemenea, ţinutul Telegd, unde, precum se ştie, a fost odinioară un protopopiat şi o episcopie care a dăinuit vreun secol şi jumătate, şi negăsindu-se în scaunul Odorheiului nici o localitate care să poarte numele de Telegd, se crede că numirea au adus-o coloniştii secui din Bihor, unde se întâlneşte localitatea Telegdt, Mezotelegd, azi Tileagd.

În general, secuii au fost colonizaţi relativ mai târziu, după încreştinarea lor. Aceasta rezultă şi din faptul că în regiunea secuiască întâlnim peste 57 de sate care poartă numele unui sfânt: Szent-András, Szent-György, Szent-László, Szent Martón etc.

Românii din Ţinutul Secuiesc.
Organizaţia lor primitivă

Existenţa românilor în Ardeal şi în special în ţinutul secuilor, la venirea ungurilor, ne este atestată, în scris, numai de cronici, nu şi de documente. Acestea încep să apară într-o epocă relativ târzie. Dar, chiar şi în documente, când îi întâlnim pentru întâia dată pe secui, îi întâlnim alături de români. Dăinuirea, însă, a elementului românesc, în Dacia, se constată printr-o serie întreagă de probe, pe care nu e locul să le expunem aici. Prin faptul, însă, că numirile antice din epoca greco-romană, de localităţi şi de râuri, au fost primite în limba ungurilor şi a saşilor, ele au trebuit să fie transmise de cineva, de nişte intermediari. Aceşti intermediari nu puteau fi decât populaţiile găsite în ţară ca păstori, cultivatori de pământ, negustori, mineri etc.

Scriitorii unguri, neputând nega faptul existenţei acestor populaţii, se încăpăţânează să creadă că ele n-au fost decât slave, nu şi române. Noi nu contestăm că slavii n-ar fi locuit cândva în vechea Dacie şi că n-ar fi lăsat urme vizibile asupra noastră. Nu numai atât, dar, după ce bulgarii s-au slavizat şi sau încreştinat, au avut asupra populaţiilor române o influenţă extraordinar de mare, iar limba slavă, ca limbă a bisericii, a fost considerată de români, o limbă sacră, prin care se putea mai uşor dobândi harul divin.

Şi, astfel, limba slavilor a ajuns să fie izvorul de îmbogăţire al limbii noastre şi chiar instituţii curat româneşti să fie botezate cu numiri slave.

Românii, plămădiţi din fuziunea elementului roman cu cel dac, deşi, în epoca lor primitivă, care coinci-de cu invaziile barbarilor, nu vor fi avut, în afară de viaţa lor de familie, o organizaţie de stat, totuşi n-au putut fi lipsiţi de anumite rudimente de instituţii, fără care, traiul omului în societate nu e posibil. O condu-cere, *ducatus*, şi o distribuire a dreptăţii, *iudicia,* n-au putut să le lipsească niciodată românilor, şi, de fapt, în pragul istoriei noastre naţionale, întâlnim aceste primitive instituţii. Ele poartă nume străine de voievod, chinezat şi boeronat, numiri de origine slavă, cu toate că la slavi aceste instituţii s-au dezvoltat deosebit, decât s-au dezvoltat ele la români.

Acestea le-am impus şi ungurilor, după ce am fost cuceriţi de ei, şi, deşi, organizaţia dată ţării, mai târziu, de Ştefan cel Sfănt, după modelul împrumutat de la germani, a fost introdusă şi în Ardeal, totuşi, secole întregi s-au păstrat chinezatul, voievodatul şi scaunele de judecată, şi mai departe în Ardeal. Nici chinezatul, nici voievodatul, şi nici, mai ales scaunele de judecată nu le găsim în partea de apus a Ungariei, iar acele scaune, *Stühe*, adoptate şi de saşi, nu sunt aduse nici din Germania, unde nu se întâlnesc, nici de la unguri[14].

Cneazul, ca şi voievodul, era conducător de oaste, dar, în acelaşi timp, şi conducător de popor, care se cârmuieşte după dreptatea ce se dă, de cele mai multe ori, în scaunele de judecată, adică în centrele unor unităţi teritoriale, numite judeţe, de la iudicia sau comitate, după un termen medieval din apus.

14 Numirea de secui provine, după părerea unora, de la vorba ungurească szék, scaun, scaun de judecată. Erau opt scaune secuieşti, sedes, siculicales şi anume: Sedes Sepsi, Kézdi şi Orbai, forrnând cele Trei Scaune (Háromszék), cu un judecător suprem: sedes Miklosvár, dependent de Trei Scaune; sedes Udvarhely; sedes Csik; sedes Maurus şi sedes Aurata (Arieş).

Boeronatul şi boierii au fost înlocuiţi cu numele unguresc de *nemeş*, adică de neam, din ung. *nem*, când maghiarii, sub influenţa catolicismului, s-au constituit în clasă provigeliată; numele de "boer" n-a rămas decât în ţara Oltului care, fiind multă vreme domeniul feudal dat Munteniei, a păstrat acest nume, după cum s-a păstrat şi la clasă privilegiată, a boierilor, de dincoace de Carpaţi.

În Ardeal întâlnim o sumedenie de *voievozi* şi *cneji români*. În anul 1326 Negul, voievod din Hodoş, în 1335 Bogdan voievod, care e pe cale de a trece la catolicism, în 1345 sunt cinci voievozi : Ivan, Bag şi Bale din Beiuş. Voievozi români întâlnim în judeţul Bereg, în Ung, apoi în Beiuş, Cluj, Caraş, Lugoj, Zarand şi aproape în toată ţara. Mai multe comune din Ardeal se numesc după voievozii care au stăpânit sau posedat acela comune: Voevodeni, j. Făgăraş, Vajdahâza, j. Cluj, Vajda Huniad, j. Hunedoara, Vajda Recea, j. Făgăraş, Vajda Camaraş, j.Cluj, Vajdacuta, j. Târnava Mică, Vajdaszeg, j. Turda, Vajda Bihar, j.Bihor etc.

Toţi voievozii şi familiile lor au trecut la catolicism şi la urmă au înmulţit numărul ungurilor. Tot aşa de numeroşi şi poate şi mai numeroşi sunt şi cnejii din Ardeal.

În ţinutul secuiesc întâlnim două chinezate, unul la Vlăhiţa şi al doilea la Breţcu.

Trecem sub tăcere chinezatul din Vlahiţa, fiindcă sunt unii unguri care pun la îndoială autenticiatea documentului care ne vorbeşte despre aceste chinezat. Chinezatul din Breţcu însă, este în afară de orice îndoială. El ni s-a păstrat într-o diplomă a regelui Sigismund din anul 1426. Din ea se vede caracterul milită-resc ce-l aveau chinezii în general, şi în special chinezii care se găseau la hotarele ţării: Ioan-Chinezul, numit şi Ungurul şi Radul, fiul lui Ţacu, din comuna românească Breţcu se prezintă înaintea regelui Sigismund şi-1 roagă să confirme privilegiile şi libertăţile comunei lor. Regele Sigismund admite ca românii din comuna Breţcu să fie şi de acum înainte supuşi numai jurisdicţiunii chinezului lor şi să păzească şi pe viitor frontiera Transilvaniei dinspre Moldova, precum au păzit-o şi până acum.

Din analiza documentului dat de regele Sigismund rezultă că la Breţcu, în secuime, era o veche aşezare românească, condusă de un chinez, care, în anul 1428 va fi fost, fie vreun ungur din naştere, fie vreun român poreclit "Ungurul", sau care va fi făcut pe ungurul, fie prin ţinuta sa, fie că va fi cunoscut limba maghiară. Satul, fiind românesc, era condus de chinezi, care erau, după cum reiese din acest act, şi judecători şi şefi militari ai românilor din Breţcu. Judecata o dădeau juraţii care, aşa se pare, erau şi unguri.

În acest timp, colonizarea regiunii cu secui era de multă vreme un fapt împlinit.

Deznaţionalizarea nobilimii române de secui

Pe lângă voievozi şi chineji mai exista o clasă privilegiată. Era clasa boierilor care alcătuiau aşa numitul *boeronatus*. Cum ajungea cineva în această clasă?

Pământul ţării, după concepţia medievală, aparţinea regelui. El era adevăratul proprietar şi stăpân al ţării. El dispunea, el avea dreptul, *ius regium*, de a dărui pământ supuşi lor săi, când aceştia se distingeau prin anumite merite. Aceste merite erau de obicei cele câştigate în timp de război. Daniile regale erau însoţite întotdeauna de privilegii, mai ales scutiri de dări şi erau condiţionate de prestarea serviciului militar.

Toţi câţi primeau de la rege, şi, în urmă, de la principii ardeleni, acele donaţii, treceau în rangul nobililor, deveneau boieri sau nemeşi.

Şi, fiindcă statul unguresc n-a fost niciodată, în vremurile mai vechi, un stat naţional, ci un stat bisericesc, regele fiind reprezentantul Papei de la Roma, din mâinile căruia era obligat să primească coroana apostolică, orice nobil, prin însuşi faptul înnobilării sale, devenea un adept al catolicismului. Toţi voievozii, toţi chinejii şi toţi nemeşii – numele de boier s-a păstrat numai la Făgăraş – s-au maghiarizat, primind religia catolică, până la reformă, şi în urmă chiar şi altă confesiune.

Numai boierii de la Făgăraş nu s-au maghiarizat, în totalitatea lor, pe de o parte, fiindcă se găseau în mijlocul unei mase compacte de români care stăteau în legături mai strânse cu cei de peste Carpaţi, iar, pe de altă parte, fiindcă erau mai săraci din cauza densităţii populaţiei. Dar, şi de aici s-au pierdut multe elemente în masa maghiară ca, bunăoară, familiile Majlat, Copacsanyi, Liszay, Fogarasy, Herszenyi şi mulţi alţii.

Persecuţiile românilor în timpul Principatului Ardelean

De altfel, românii care au rămas *óhituek*, adică de religie veche, au fost socotiţi schismatici şi eretici şi împotriva lor s-au îndreptat toate prigonirile catolicismului. Sinodul de la Buda din 1299 hotărăşte referitor la preoţii schismatici:

"Acestora nu le este iertat să ţină cult dumnezeiesc, să-şi zidească biserici sau alte case de închinăciune, iar credincioşilor nu le este îngăduit să ia parte la cultul dumnezeiesc şi să intre într-o astfel de biserică. În caz de nevoie să se întrebuinţeze acestor preoţi forţa brachială".

În anul 1428, regele Sigismund dă ordin: "să se despoaie de avere toţi nobilii şi cnejii care ţin pe moşiile lor preoţi ortodocşi ce duc poporul în rătăcire. Preoţilor români să li se confişte averea şi să se expulzeze din ţară. Căsătorii între ortodocşi şi cei de legea latină este oprit să se încheie, până ce ortodocşii nu se botează de preotul catolic. Preoţilor care vor boteza vreun copil în legea ortodoxă să li se confişte averea"[15].

Consecinţa acestor persecutări a fost că mulţi români au trecut la religia apuseană, iar alţii, mai dârji în credinţa lor, au luat calea pribegiei, trecând munţii în Principatele române.

Persecuţiile îndreptate împotriva ortodocşilor "eretici" s-au înteţit în *epoca principilor calvini*. Iată ce hotărăşte Dieta ardeleană de la Sibiu, din 1566:

"Eresul (adică legea ortodoxă) să se lepede, mai vârtos între români ai căror păstori fiind orbi povăţuiesc pe orbi şi aşa pe sine poporul îl duc spre pierire. Acelora care nu ar vrea să asculte adevărul să poruncească principele ca împreună cu episcopul şi superintendentul Gheorghe să se dispute din Biblie şi dacă tot nu ar vrea să treacă de la religia ortodoxă la calvinism, unii ca aceia, fie episcopi români, fie preoţi sau călugări, să fie scoşi din ţară"[16].

A treia fază de persecuţii religioase a fost după *unirea cu biserica din Roma*.

Rămaşi fără conducătorii lor fireşti, care erau clasa nobilă şi înstărită, românii au trebuit să îndure, neajutoraţi de nimeni, vitregia vremurilor. Căci, după o perioadă relativ liniştită şi destul de prosperă, sub dinastia arpadiană şi angevină şi în urmă, a corvineştilor de origine română, au urmat timpuri din ce în ce mai grele pentru ei. În special, aceste timpuri au fost un dezastru pentru românii din secuime.

Dar, se va face obiecţia: secuii, cum dovedesc documentele, au avut o situaţie privilegiată, de la început, căci aveau vechea organizare familiară şi de trib. Ei nu erau iobagi, ci cetăţeni liberi, scutiţi până şi de dări către fisc.

Prin faptul că secuii au fost colonizaţi în locurile cele mai expuse ale Ungariei, era firesc ca ei să fi obţinut privilegii pe care nu le aveau ceilalţi cetăţeni ai Ungariei. Şi, fiindcă ei au fost colonizaţi în secolul al XII-lea şi al XIII-lea, deci în timpul când nu se pierduse cu totul vechea organizaţie ungurească a triburilor şi a familiilor, şi-au păstrat mai mult decât ceilalţi unguri amintirea acestor vechi instituţii şi drepturi şi au căutat cu îndârjire să le menţină neatinse.

Nu ştim ce anume drepturi şi privilegii le vor fi acordat secuilor regii colonizatori. Pentru ei nu ni s-a păstrat, aşa cum s-a păstrat pentru saşi, un

15 St. Meteş, Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Ardeal şi Ungaria, p. 41
16 St. Meteş, ibidem

"Andreanum", adică o diplomă care să le fixeze drepturile. Desi-gur, însă, că vor fi obţinut şi ei cam aceleaşi drepturi şi libertăţi, şi în special stăpânirea nestingherită a pro-prietăţilor, în care s-au aşezat. Dar, tocmai aceste drepturi şi privilegii au fost mărul ademenitor, au fost ca o capcană în care au căzut românii din partea locului, românii din sud-estul Ungariei. Nicăieri, ca în actualele judeţe secuieşti, unde masa românească era mai compactă din cauza poziţiei locului, câmpii de cultivat şi păşuni de păscut, iar în caz de invazie, munţi păduroşi de adăpost, elementul românesc n-a avut să îndure atâta, tocmai din cauza privilegiilor şi drepturilor speciale ale secuilor.

Deznaţionalizarea românilor de către secui sub habsburgi şi în timpul dualismului

Nu putem avea documente pentru toate vremurile din trecutul românilor. Când însă ne lipsesc dovezile istorice, vine logica să înlocuiască această lipsă. Şi e logic ca ceea ce vom constata pentru ultimele două secole, din anul 1700 şi până astăzi, să presupunem că se va fi întâmplat şi pentru penultimele două veacuri, de la dezastrul de la Mohaci, din 1526, până la diploma leopoldină din 1691.

Nu ştim ce pierderi de populaţie românească vom fi avut, nici în primele secole ale formării statului ungar, nici în epoca principatului ardelean. Cunoaştem însă, într-o mai mare măsură, pierderile suferite de români în ultimele două secole.

Din acest timp începând, secuizarea românilor poate fi urmărită cu dovezi istorice ce nu pot fi negate.

Vom da numai câteva:

Din statisticile ce le avem la îndemână rezultă că numai în ultimele două secole, numărul românilor care în regiunea secuiască se ridică la 30% din întreaga populaţie, a scăzut astăzi la 5%. Restul de 25% s-a pierdut în masa secuiască, ceea ce reprezintă la o populaţie totală de aproximativ 500.000 de sutlete. o pierdere de 125.000 la 130.000 români.

Pe statisticile ungureşti nu putem să punem nici un temei.

Ele sunt făcute după limba ce o găsesc locuitorii. Ori, se ştie că în ţinutul secuiesc, toată lumea vorbeşte ungureşte şi chiar acei români, care se recunosc ca atare, graiul lor comun şi obişnuit este limba maghiară. Dăm o singură dovadă: în judeţul Odorhei, statistica oficială din 1910 ne dă numai 2.840 de români, deşi numărul credincioşilor greco-catolici şi grecoorientali este de 5.528. Iată ce bază se poate pune pe o astfel de statistică.

Comune întregi, în care statisticile de azi nu mai înregistrează nici un român, au fost secuizate într-un timp de mai puţin de 170 de ani. Astfel, în judeţul Odorhei, care numără aproximativ 133 sate, statistica bisericească din 1733 sau cea din 1750, 1760 şi 1805 constată români în 121 comune. În 72 dintre ele nu se mai găsesc deloc români; în alte 41, populaţia românească este mult mai scăzută şi numai în 8 comune creşterea populaţiei este normală.

În judeţul Trei Scaune sunt vreo 100 comune. Statisticile confesionale constată, în 1733, 1750, 1760 şi 1805, români în 94 de comune. Astăzi, în 26 de comune nu mai este nici un român, în 46 de comune populaţia românească este mult scăzută şi numai în 22 de comune creşterea ei este normală.

În judeţul Ciuc, statistica ne arată o stare ceva mai bună.

Statisticile bisericeşti din 1733, 1760 şi 1805, din 64 de comune găsesc pe români în 59. Din acestea, nu se mai găsesc români decât în 20 comune; în 17 comune populaţia este scăzută, iar în 22 comune creşterea este normală.

În judeţul Mureş – numai partea sudică a acestui judeţ se ţinea istoriceşte de ţinutul secuilor – din 129 de comune, statisticile confesionale din 1733, 1750, 1760 şi 1805 constată români în 121. În 26 din acestea, românii au fost secuizaţi cu desăvârşire, în 40, populaţia românească este scăzută, şi numai în 55, sporul de populaţie românească este normal.

Peste tot, s-au pierdut în ţinutul secuiesc 144 de sate, alte 144 aproape pierdute şi numai în 107, creşterea populaţiei române este normală.

a) Deznaţionalizarea prin biserică

Deznaţionalizarea românilor s-a făcut pe diferite căi şi cu diferite metode. Lovitura s-a dat mai ales celor două bastioane ale românismului din Ardeal, biserica şi şcoala. Dar, secuizarea s-a intensificat – când maghiarizarea s-a prefăcut la Budapesta în dogmă de guvernământ – prin toate mijloacele: prin armată, prin administraţie, prin justiţie, şi mai ales, prin mijloace economice.

Vom da numai câteva exemple:

În sud-estul judeţului Odorhei, în regiunea Vârghişului, avem astăzi parohia din Băţanii Mari. Înainte
de războiul mondial, parohia era la Vârghiş şi de ea se ţinea filiile din Herculian, Băţanii Mici, Biborţeni, Bodoş, Baraolt, Aita Seacă şi Valea Zălanului, numită şi Glăjeria. În toate aceste sate se găsesc, pe lângă românii ortodocşi sau greco-catolici şi familii ungureşti romano-catolice sau reformate. Greco-catolicii din Aita Seacă şi Valea Zălanului au fost ortodocşi până în 1866. Însă reformaţii şi romanii-catolicii sunt în mare parte de origine română. În timpul marelui război, ortodocşii din Aita Seacă au fost trecuţi cu forţa la calvinism – câţiva au fost în urmă reduşi – iar în alte părţi, au trecut la aceeaşi confesiune în timpul campaniei române la Budapesta.

Căci s-au dat anume ordine, ca să nu fie înrolaţi din Ardeal, în acest război, decât numai românii de naştere, nu şi minoritarii. Şi, cum limba nu putea fi un criteriu de recunoaştere a naţionalităţii române, ci numai religia, foarte mulţi români, ca să scape de riscurile unei campanii, s-au declarat de-a dreptul reformaţi. Iar, după război, la instigaţiunea preoţilor, n-au mai revenit la legea strămoşească.

Maghiarizarea românilor s-a făcut, în mare parte, din pricina sărăciei. Neavând confesiunile româneşti să plătească preoţi, în fiecare comună, iar, în acelaşi timp, celelalte confesiuni, favorizate de cârmuire, putând să lucreze prin diferite metode, nestânjeniţi de nimeni, s-a făcut ca mulţi români să-şi părăsească legea strămoşească. Pentru o înmormântare, în loc să fie adus preotul român, de la mari depărtări, fără ca să primească ceva în schimb de la sărăcia românilor, se dădea aprobare ca înmormântarea să o facă preotul reformat sau romano-catolic. Pe calea aceasta, preotul ungur îşi îndeplinea, indirect, propaganda sa.

În viaţa omului sunt anumite momente de reculegere. Sunt zile în care creştinul simte nevoia de comunicare cu divinitatea.

O naştere, o căsătorie, o boală, o moarte în familie, ne sileşte să alergăm la intermediul dintre noi şi Dumnezeu. Acest intermediar nu este decât preotul; în lipsa preotului român, creştinul alerga la un preot, de orice confesiune ar fi fost. Şi astfel, şi astăzi, ca şi altă dată, trebuinţele sufleteşti au făcut ca românii, săraci şi lipsiţi de preot, să treacă la confesiuni străine.

Trecerile la confesiunile ungureşti, din lipsă de documente, le putem vedea din numele româneşti ce le poartă secuii:

- În Herculian: Bogdan, Florea-Virag, Codrea, Apra, Roman, Muntean etc.

• În Băţanii Mici: Roşu-Vereş, Bogdan, Ticuşan-Tigosi, Şerban, Ciorba, Sasu, Olar-Fazekas, Galiţă.

• În Băţanii Mari : Roşu-Vereş, Verzea-Zold, Seceta-Szecdusete, Roman-Olah, Bărduţ-Bardocz.

• În Bodoş: Galiţa, Bogdan, Roşu-Vereş.

• În Aita Seacă: Bârsan-Berszăny, Grozea, Suciu-Szocs.

• În Biborţeni: Roşu-Vereş, Roman, Tăut-Thot, Afra, Agya.

• În Baraolt: Radu-Raduly, Ciorba, Bogdan, Tomşa, Coroian, Rusu-Rusz, Roman, Parati, care se recunosc de români.

Trecerile la secui s-au făcut pe două căi : individual sau în masă. Individual s-au făcut în toate timpurile şi, mai ales, prin căsătoriile mixte. Ele erau totdeauna în defavoarea românilor, fie că bărbatul, fie că soţia era de origine ungară. Trecerile în masă s-au făcut mai ales în ultimele decenii de stăpânire maghiară.

Astfel acum vreo 40 de ani, din comuna Joseni, jud. Ciuc, au trecut la confesiunea unguréască treizeci de familii.

Din comuna Frumoasa, jud. Ciuc, au trecut 35 de familii; în 1912 au părăsit pe români 12 familii din comuna Şoimeni, filială a Frumoasei; în 1912 au trecut la confesiunile ungureşti vreo 450 de suflete din parohia Lăzăreşti şi filialele sale; vreo 20 de familii din Aita Mare jud. Trei Scaune: 5 familii din Aita Medie; 48 de familii din Micloşoara; 15 familii din Chepeţi.

Din 700 de credincioşi de confesiunea ortodoxă n-au mai rămas în comuna Poian decât 140 şi la Turia din 650 de suflete n-au mai rămas astăzi decât 200.

Bisericile ungureşti erau patronate de magnaţii unguri şi sprijinite de stat, cele româneşti erau avizate numai la contribuţia credincioşilor.

În comuna Bicsad, bunăoară, până la anul 1859 n-a fost nici un secui: astăzi ei sunt numeroşi. În matri-
cole se găsesc numiri ca Schiopul-Santa, Suciu-Szocs, Niţă-Niczuy, MocanMokany, Neagu-Nyaguly, Or-
zea-Orza, Dogariu-Kadar.

În com. Lăzăreşti, jud. Ciuc, biserica este părăsită, iar credincioşii trecuţi la biserica romano-catolică.

În comunele Căluşeri şi Săbed, din jud. Mureş, au existat biserici ortodoxe; astăzi toţi locuitorii sunt unitari.

Neputând expune situaţia fiecărei comune – deşi posedăm un material documentar extrem de bogat – ne mulţumim să arătăm ceea ce s-a petrecut numai într-una din ele. Comuna Bodogaia, din jud. Odorhei, odinioară comună curat românească, avea, înainte vreme, două parohii, una ortodoxă şi alta greco-catolică, ceea ce se dovedeşte prin cele două bisericuţe, care există şi astăzi, aşezate amândouă una lângă alta, pe o coastă la marginea satului, ca două surori orfane.

Aceste două bisericuţe sunt singurele amintiri ale trecutului românesc în această comună; satul acesta este astăzi pierdut cu desăvârşire pentru neamul nostru.

Până la anul 1919, parohiile româneşti din Bodogaia aveau şi preot cu locuinţă în parohie şi credincioşi români, care, deşi nu vorbeau româneşte, mărturiseau totuşi că erau români.

Murind în 1919 ultimul preot, nu s-a mai îngrijit nimeni, de atunci încoace să se completeze posturile cu preoţi care să stea în comună şi să ţină contactul sufletesc cu românii desnaţionalizaţi. De atunci, toţi credincioşii şi necredincioşii, au trecut la confesiunea reformată.

Multe treceri la confesiunile maghiare s-au făcut în decursul războiului mondial, la intrarea în Ardeal a armatelor române. Din cauza terorizărilor maghiare, mulţi români s-au lepădat de credinţa strămoşească.

b) Deznaţionalizarea prin şcoală

Pe o scară mai întinsă s-a făcut secuizarea românilor prin şcoală. Căci şcoala, fiind servitoarea bisericii, *ancilla ecclesiae*, cum se spunea odinioară, preoţii aveau mână liberă de a dispune în şcolile lor, care toate erau confesionale. Şcolile de stat s-au înfiinţat mai târziu, în urmă, după epoca absolutismului şi mai ales de miniştrii Trefort şi apoi de Apponyi.

În regiunea secuiască, noi aveam puţine şcoli confesionale, căci confesiunile noastre, sărace şi neajutorate de stat, nu aveau mijloace îndestulătoare ca să susţină şi şcolile. De aceea elevii, fii de români, erau obligaţi să frecventeze şcolile confesionale ungureşti, unde nu auzeau nici un cuvânt românesc, decât doar de la catichet, două ore pe săptămână, dacă se afla cumva preot ca să caticheze. De cele mai multe ori lipsea cu totul şi catichetul, nu numai în filii, dar şi în parohiile centrale, şi astfel întâlnim anomalia că cercuri parohiale, de câte 15-20 sate; erau lipsite, de multe ori, cu totul de preot, nu numai de la biserică, ci şi de la catehizare. Şi atunci catehizarea era firesc să fie lăsată, în regiunile secuieşti, în sarcina învăţătorului ungur care nu ştia, foarte adeseori, nici o boabă românească.

Nu numai atât, dar dacă un tânăr dorea să treacă în şcoli mai înalte, nu o putea face decât dacă era de confesiune ungurească. Şi nu trebuie să ne mirăm de aceasta, când însuşi marele dascăl Gheorghe Lazăr de la Făgăraş, a fost înscris în clasa I-a a gimnaziului, ca fiind de confesiune romano-catolică.

Apoi, este îndeobşte cunoscut, că în statul maghiar învăţătorul român nu era admis, la şcoala comunală sau la şcoala de stat, înainte de a fi dat dovadă despre sentimentele sale pronunţat ungureşti. Iar, spre a dovedi aceste sentimente, era trimis în ţinuturi cu populaţie curat ungurească şi numai după ce dădea probă de atitudinea sa, era trimis, ca agent al maghiarismului, în localităţile cu populaţie românească.

Pentru desnaţionalizarea românilor, prin şcoală, ungurii urmau anumite planuri sistematice şi politica şcolară maghiară avea ca prim obiectiv realizarea ideii de stat unitar unguresc.

Oraşul Cristur, jud. Odorheiu, era între altele un centru însemnat pentru maghiarizare. Cunoaştem un caz de la liceul din Cristur, un caz tipic, şi ca el vor fi fost multe altele nenumărate. Înainte de marele război, locuitorul Gheorghe Sibiceanu, astăzi Szebeni, din Aita Mare, avea doi fii la liceul din Cristur, unul în clasa a V-a şi altul într-a VIII-a. În preajma examenelor, directorul liceului îl cheamă pe părintele elevilor în biroul său şi-1 ameninţă că, în caz că în timp de 30 de zile nu va produce act că şi-a părăsit religia, îi va lăsa
repetenţi şi îi va elimina pe ambii lui copii. Şi tatăl, necăjit, s-a executat.

Iată care era situaţia şcolilor româneşti din secuime sub regimul maghiar.

În cele 3 judeţe, zise secuieşti, Trei Scaune, Ciuc şi Odorhei, precum şi în judeţul Mureş, partea secuias-că, rotunjire" la judeţele secuieşti, românii " n-aveau nici o şcoală secundară sau profesională, pe când ungurii aveau 10 licee, 15 şcoli civile, 4 şcoli normale, 2 şcoli profesionale, 20 de ucenici, 2 de agricultură şi 2 conservatoare, în total 55.

Şcoli primare, noi românii, aveam, în afară de cele câteva din judeţul Mureş, 9 în Trei Scaune, 13 în Ciuc, 5 în Odorhei, în total 27, faţă de 430 de şcoli primare ungureşti de toate categoriile. În total ungurii aveau 485 de şcoli secundare şi primare, faţă de 27 de şcoli româneşti, şi acestea funcţionând în satele de la periferia judeţelor.

Şi fiindcă această cercetare a noastră asupra problemei secuieşti, o bazăm, precum am spus de la început, numai pe fapte, vom da câteva fapte precise aşa precum ele rezultă din acte oficiale sau din date care se pot controla.

O anchetă a Ministerului Instrucţiunii, făcută de inspectorul şcolar G. Şerban, trimis să cerceteze cererea locuitorilor din Micfalău, jud. Trei Scaune, de a se înfiinţa, pe lângă şcoala primară de stat, o secţie maghia-ră, constată o surprinzătoare stare de lucruri. Procesul-verbal încheiat cu această ocazie ne spune textual : "Subsemnaţii declarăm că am fost prezenţi, toţi deodată, în cancelaria comunei Micfalău, jud. Trei Scaune, în ziua de 16 Octombrie 1929 şi împreună am discutat numele şi originea celor înşiraţi mai sus, pe cele două foi aici cusute, pe şapte pagini prevăzute cu sigiliul comunei Micfalău, judeţul Trei Scaune şi am spus despre fiecare nume înşirat mai sus, tot ce-am ştiut, în privinţa originii lui. Această declaraţie a noastră o susţinem şi întărim cu iscăliturile noastre, precum că cele cuprinse în aceste două şcoli sunt deplin adevărate. Acestea le-am iscălit, după ce ni s-a citit cele cuprinse în ele de d. Inspector Şcolar G. Şerban şi ni s-au tradus în ungureşte, în faţa noastră a tuturor de către d. Părinte romano-catolic, Peter Emeric, din Micafalău.

Micfalău, 16 Octombrie 1929. Semnaţi G. Şerban, L.S. Peter Emeric preot român-catolic, Ştefan Ciutak, preot românortodox, Nicolae Ursu, primar, indescifrabil, notar comunal, D. Morariu, subrevizor şcolar şi încă 14 notabili din comună printre care Nyegrea Gyorgy, Şorban Iános etc.".

Iată acum, pe nume, românii secuizaţi în Micfalău, în timpul unei singure generaţii:

1. Karácsonyi Ferenc, născut din tată român ortodox; el însuşi câţiva ani român ortodox; are doi copii romano-catolici;

2. Karácsonyi Iános, din tată român ortodox; el însuşi câţiva ani român ortodox; azi secui romano catolic;

3. Karácsonyi Istvan, din tată român ortodox; el însuşi câţiva ani român ortodox; azi secui romano catolic;

4. Gabor Miklos, din tată român ortodox; el însuşi ortodox până la 23 de ani; are 2 copii romano catolici;

5. Gabor Géza, din tată român ortodox; acum secui romano catolic;

6. Kicsi Albert, din tată român ortodox; ortodox până la căsătorie;

7. Kicsi László, din tată român ortodox; ortodox câţiva ani; are 2 copii romano catolici;

8. Kicsi Iosif, din tată român ortodox; el s-a născut reformat;

9. Kicsi Mihalyi, din tată român ortodox; el a trecut la secui;

10. Kicsi Gyula, din tată român ortodox; el a trecut la secui;

1l. Keresztes Iános, din tată român ortodox; el a trecut la secui; are 2 copii romano catolici;

12. Keresztes Ferenc, frate, din tată român ortodox; el a trecut la secui; este romano catolic;

13. Keresztes Karolyné, are bărbat român ortodox; ea este catolică.

14. Văduva Bartos Györgyné a avut bărbat ortodox; are copii romano catolici;

15. Boer Lajos, din tată român ortodox; el a trecut la secui, este romano catolici;

17. Miska Lajos, din tată romano catolic; secui, este romano catolici; moşul său a fost român ortodox;

18. Miska Albert, frate, din tată romano catolic; moşul său a fost român ortodox;

19. Ilyes Lajos, din tată român ortodox; el însuşi în tinereţe ortodox; acum reformat;

20. Várga Lajos, din tată român ortodox; romano catolic din 1928;

21. Várga Albert, din sus, din tată român ortodox; el însuşi ortodox până la căsătorie;

22. Várga Albert, din sus, din tată român ortodox; acum secui romano catolic;

23. Tamás Mihaly, din tată român ortodox; el însuşi ortodox până la căsătorie;

24. Ferenc Mihaly, din tată român ortodox; tatăl său a trecut la romano catolici; el e secui romano catolic;

25. Ferenc Istvan, frate, din tată român ortodox; tatăl său a trecut la romano catolici; el e secui romano catolic;

26. Ferenc Lajos, din moş român ortodox; tatăl său a trecut la romano catolici; el e secui romano catoli-ci;

27. Nedelea Ferenc, din moş şi mamă români ortodocşi; acum e secui romano catolic;

28-42. Se mai enumeră încă 14 familii mixte secuizate.

Iată deci o întreagă listă de secuizări făcute în timpul unei singure generaţii şi numai într-o singură comună. Lista ar fi fost, fără îndoială, şi mai completă, dacă s-ar fi putut face după matricolele bisericeşti.

De altfel, numiri ca Nyegrea şi Şorban, date unor secui pretinşi secui de baştină – secuii n-au fost nici-odată şerbi sau iobagi – ne vorbesc chiar mai lămurit decât declaraţiile notabilităţilor din Micfalău.

c) Deznaţionalizarea prin armată

Pe când românii din celelalte judeţe româneşti erau trecuţi în regimentele lor, în care limba de instrucţie era limba germană, tinerii recruţi din ţinutul secuiesc erau vărsaţi în regimentele ungureşti de honvezi.

Dar, chiar şi după serviciul militar, foştii soldaţi care doreau să se reangajeze – în timpul dominaţiei ungare – fie în armată, fie în jandarmerie, erau obligaţi să-şi schimbe religia; altfel nu erau primiţi.

Iată câteva cazuri destul de recente:

În Aita Seacă, jud. Trei Scaune, Bârsan Petru şi Bârsan Niculae n-au fost primiţi ca plutonieri de jandarmi până ce n-au trecut la religia reformată, primind numele de Berszány Péter şi Berszány Miklos.

În Valea Zălanului, Mihail Suciu, numai trecând la religia romano catolică a fost admis ca plutonier-jandarm, sub numele de Szöcs Mihály.

În Bodos, Ion Galiţa n-a ajuns plutonier la trupă decât trecând la reformaţi.

În Băţanii Mari, Ioan Simion a ajuns plutonier jandarm după trecerea la romano catolici, iar Achim Suciu, Ioan Olah şi Ioan Verzea n-au fost primiţi plutonieri, decât după ce au trecut la reformaţi.

Nu mai amintim că în timpul războiului, în locurile cele expuse erau trimişi tinerii români, tocmai fiind-că erau români.

Secuizarea românilor prin armată s-a făcut în timpurile vechi, pentru ca românii să beneficieze de privi-legiile secuilor, iar mai târziu ea s-a făcut în timpul funcţionării regimentelor grănicereşti – românii din judeţul Făgăraş erau recrutaţi în regimentul de cavalerie din secuime – şi s-a făcut, mai ales, prin înfiinţarea honvezimii.

Unii dintre românii secuizaţi au ajuns la grade înalte şi au chiar să fie reprezentanţii cei mai de seamă ai ungurilor. Este tipic în această privinţă cazul generalului Czecz Iános, şeful armatelor lui Kossuth, la anul 1848. Fiu al maiorului Czecz din Ghidfalău, jud. Trei Scaune, a avut o activitate deosebită în timpul revoluţiei, iar, după înfrângerea de la Şiria-Villágos s-a refugiat în republica Argentina, unde de asemenea îl găsim ca şef al marelui stat major al armatei din Buenos Aires.

Acest Czecz nu era secui; el era fiul unui grănicer din satul Săsciori, jud. Făgăraş, care, deşi nu ştia româneşte, a avut grijă ca, trecând în timpul revoluţiei din 1848 prin Ţara Oltului, să nu se atingă de satul
părinţilor săi, din Săsciori. Din graiul părintesc nu ştia decât să spună “Nu ştiu româneşte".

Printr-o scrisoare semnată ce o posedăm îşi recunoaşte originea.

d) Deznaţionalizarea prin administraţie

Secuizarea românilor s-a făcut, mai ales, prin administraţie. Căci, de când ideea de stat unitar maghiar a devenit o dogmă pentru guvernele de la Budapesta, maghiarizarea românilor, în genere, şi secuizarea lor, în special, n-a mai întâlnit nici o jenă, iar puterea administrativă şi-a manifestat în acest sens toată energia.

Unirea principatului ardelean cu Ungaria, înfăptuită la 1848, pentru mulţi cârmuitori ai ţării, nu părea prea sigură şi, de aceea, în epoca aceasta de maghiarizare forţată, s-a căutat se întărească elementul secuiesc din Ardeal; iar, pentru favorizarea acestuia, împotriva celorlalte naţionalităţi, ungurii nu s-au dat înapoi de la nici o samavolnicie. Trebuia creată, pentru secui, o situaţie privilegiată, după cum au avut şi în trecut, spre a rezista concurenţei, mai ales a românilor.

De aceea, s-a făcut în secuime proprietatea composesorală. Composesorate erau şi mai înainte, însă numai de păduri, înfiinţate în urma introducerii regimentelor grănicereşti ale împărătesei Maria Tereza. Alături de composesoratele de pădure, s-au creat acum, după încheierea dualismului din

1867, şi composesoratele de câmp. Prin introducerea cadastru1ui, adică a cărţilor funduare, dintre anii 1870–1880, composesoratele de pădure au fost decretate ca proprietate particulară, deşi foştii grăniceri au avut numai dreptul de a se folosi, *ius fruendi*, nu şi dreptul de a dispune, *ius abutendi*.

Printr-o măsluire a dreptului, cum se exprimă un judecător, magistraţii unguri, care ar fi avut obligaţia să apere averea statului, nu să o înstrăineze, au introdus, desigur în urma unui ordin tainic al cârmuirii, în cărţile funduare, ca proprietari ai pădurilor, aceste composesorate secuieşti, în loc de a fi introdus statul, care singur era proprietar de drept. Prin aceasta a fost păgubit, pe de o parte statul, iar, pe de altă parte, s-a creat o situaţie privilegiată secuilor. S-au format, în urmă, şi composesoratele de câmp, în care nu puteau să intre românii, decât dacă îşi lepădau legea şi naţionalitatea.

Iată cum s-au petrecut lucrurile:

În anul 1901, Ministerul de Agricultură din Budapesta a fost înştiinţat că o mulţime de secui au început să-şi părăsească căminurile şi să emigreze în alte ţări; că, drept urmare a acestui fapt, populaţia secuiască slăbeşte, iar proprietăţile lor ajung în mâini străine. În urma acestei reclamaţii, Ministerul înfiinţează în Tg. Mureş o comisie care să studieze problema şi să propună mijloace de ajutorare.

În baza raportului acestei Comisii, Ministerul aprobă creditul de 300.000 coroane pentru înfiinţare de izlazuri comunale, iar pentru reproducerea vitelor, 30.000 de coroane.

Aceste sume erau numai pentru judeţele secuieşti. Dar, fiind informat că românii din secuime, în majoritatea lor, se ocupă cu oieritul şi creşterea de vite, pe care le pasc în izlazurile comunale, deci că avantajele acordate sunt folosite de români, şi nu de unguri, Ministerul, în anul 1902, aprobă noi fonduri pentru înfiinţare de composesorate comunale, din care puteau face parte numai secui.

În anul 1903, Ministerul aprobă 940 de oi pentru locuitorii din judeţul Odorheiu, 998 de oi pentru cei din judeţul Trei Scaune şi 508 oi pentru cei din judeţul Ciuc. Evident, beneficiari au fost numai secuii.

Se iau apoi măsuri ca lucrătorii manuali secui să fie primiţi în întreprinderile industriale. Românii nu erau primiţi decât dacă erau înscrişi ca membri într-o confesiune ungurească. S-au format, apoi, cooperative de tot felul, pentru valorificarea produselor; acestora li se dădeau bani cu împrumut, cu o dobândă minimă. Institutul "Székely Kirendelcség" a avut apoi menirea să acapareze averile românilor pe seama secuilor. Dăm un singur caz:

Pe hotarul comunei curat româneşti Laureni, proprietarul Gegö Carol şi-a scos la vânzare, în anul 1911, moşia sa de aproximativ 280-300 iugere. Comuna Laureni a vrut să o cumpere. Aflând despre acest lucru conducerea " Székely Kirendelcségui", în timp ce delegaţia comunală pertracta cauza, a cumpărat telegrafic întreaga avere pe seama ungurilor din satul vecin Maiad, constituiţi în composesorat (obştie).

Urmarea a fost că un sfert din locuitorii români din satul Laureni au fost nevoiţi să-şi ia lumea în cap, pentru a-şi câştiga în altă parte pâinea de toate zilele. Ca şi composesoratele, a avut o influenţă dezastruoasă asupra românilor comasarea pământurilor. Locurile cele mai bune au fost atribuite secuilor, cele mai îndepărtate, pe râpe sau pe coaste, au fost date românilor, chiar şi dacă, înainte de

această comasare, pământurile româneşti ar fi fost în apropierea satelor. În unele părţi li s-a interzis chiar românilor de a-şi cumpăra pămân-turi, înainte de a produce un certificat de la oficiul parohial maghiar că şi-au părăsit confesiunea românească. Locuitorul Ion Negrea din Aita Mare, ca să dau un singur exemplu, cumpărându-şi o casă n-a putut, la intervenţia avocatului dr. Ferenczi Géza să facă transcrierea pe numele său, până nu şi-a lepădat religia şi nu şi-a schimbat numele în Fekete János.

Secuizarea se făcea, după cum am mai spus, prin diferite metode şi între acestea cea care a dat mai prompte şi mai evidente rezultate a fost constrângerea pe cale economică. În comuna Biborţeni, din jud. Trei Scaune, era pe la anul 1600 un mare proprietar, nemeşul Tibor, a cărui curte se numea Tiborudvar, după care se crede că s-a numit şi comuna Tiborcz, apoi Biborcz, azi Biborţeni. Acest Tibor a adus la curtea sa o sumedenie de robi şi lucrători singuri. Împrăştiaţi prin satele vecine, aceştia au format un puternic nucleu de deznaţionalizare românească.

Familia contelui Mikes din jud. Trei Scaune favoriza trecerile românilor în sânul secuimii prin tot felul de înlesniri şi danii, ca lemne de construcţie, unelte etc. Astfel, s-a secuizat între multe altele, familia Dogariu-Kádár. Conţii Zethál şi Bernath, din comuna Miklosoara, au interzis românilor să lucreze pe moşia lor, dacă nu-şi vor schimba religia. Urmarea a fost că 48 de familii s-au secuizat. În anul 1855, românul G. Sibianu a cumpărat, cu toate formele legale, o moşie de 10 iugere de la Ştefan Maurer şi a intrat în folosinţă. Care însă nu i-a fost mirarea, când, la anul 1891, în urma unui ordin de la Budapesta şi în temeiul unei recla-maţii a moştenitorilor lui Maurer, a fost deposedat. În chipul acesta, puterea de stat a lucrat pe toate căile, legale şi ilegale, în detrimentul românilor care şi-au părăsit încetul cu încetul şi limba şi legea strămoşească, îngroşând numărul secuilor. Şi astfel, la fiecare pas, întâlnim azi, în toate oraşele şi în toate satele, români secuizaţi, conducători ai vieţii publice maghiare: aici, ca fruntaşi ai baroului, dincoace ca distinşi membri ai învăţământului, în altă parte ca şefi ai organizaţiilor politice ungureşti etc, nevoind să mai ştie de obârşia din care se trag.

Dovezi despre deznaţionalizarea românilor de secui

a) Datini, obiceiuri şi cântece secuieşti

Pentru dovedirea românităţii secuilor, ieşiţi din neamul nostru, un criteriu sigur este, între altele, constatarea obiceiurilor, a datinelor şi a cântecelor româneşti păstrate cu sfinţenie de secui.

Iată câteva datini şi obiceiuri româneşti culese de la secui:

Secuii ţin posturile, în special Postul Paresimilor şi cel de ziua Sfintei Cruci; cunosc zilele de harţi şi zilele în care se mănâncă peşte în post; se spovedesc şi se cuminecă regulat. Păzesc sărbătorile bisericii ortodoxe, Sf. Petru, Sf. Ilie, Sf. Foca, Boboteaza, înălţarea şi altele, în special cred în trăsnetul Sfântului Ilie; vin în aceste zile de sărbătoare, în multe părţi, la bisericile româneşti; cred în Maica Domnului chiar şi refor-maţii care, ca biserică, au exclus-o dintre Sfinţi, rugându-se cu vorbele traduse din româneşte: "Drága Szüz Maria, segits meg"; vin la bobotează la râu şi iau aghiasmă; vin la preotul român să le ţie zi de liturghie şi-l cheamă să citească la capul bolnavului sau să le facă sfeştanie în caz de nenorocire sau boală în vite, socotind că har dumnezeiesc are numai preotul român; îl cheamă pe acesta să le binecuvânteze o casă nouă; cer să se tragă clopotele bisericii româneşti, când se adună norii vara, spre a nu bate grindina. La înmormântare acoperă oglinda în casa mortului; duc la mormânt mărul împodobit şi dau preotului o lumânare şi un ştergar; merg la priveghi "menyek a privégybe" şi se bocesc după mort, făcând în urmă ospăţul funerar. La nuntă, ţin oraţii; duc rodină, ungureşte *radina*, lehuzei; femeile se mulg când pleacă din casa unui sugaci; când dă laptele în foc, pun sare spre a nu veni strigoii să ia laptele vacilor; la arminden pun mesteacăn la poarta fetelor şi flăcăilor; fetele pun pe pragul peste care trece preotul ace pe care în urmă, aşezându-le sub pernă, fac ca să-şi viseze ursitul; au şezători de fete şi feciori şi fac clacă "kalaka"; cunosc zilele babelor "babazile"; au tradiţia ierbii fiarelor; cred în crai nou, când iese luna nouă "uj mond, uj király"; au colinde şi irozi, întocmai ca românii, iar melodia cântecelor, ca în genere a cântecelor populare, este aceeaşi ca şi a noastră.

La irozi numele pastorilor este întotdeauna românesc: Tudore, Bucure, Barbule, Moşule, Nyekulay.

"*Sculaţi, sculaţi, boieri mari*
Că vă vin colindători,
Nu vă vin cu nici un rău,
Ci vă vin cu Dumnezeu."

În varianta secuiască se aude:

"Keljetek fel, förtatok,
Furcsa szot halottam
Iezuska született,
En azt âlmodtam."[17]

Baladele secuieşti au subiectele lor cunsocute din literatura română, şi sunt redate într-o traducere aproape fidelă.

Balada şarpelui, bunăoară, este aceeaşi cu balada românească Pintea Viteazul[18].

17 Vezi studiul nostru: "limba românească în Vicleimul secuiesc", în "Graiul românesc" VII, 2 a 1933

18 Vezi amănunte la I. Soricu: "Influenţe româneşti în poezia şi folclorul unguresc".

,,Amărâtă turturică", pe care o cunoaştem dintr-o variantă a poetului Văcărescu, o întâlnim şi în poezia secuiască, iar meşterul Manole din legenda mânăstirii de la Argeş este redat prin Kalemen din legenda ungurească:

"Dă Doamne, pe lume
O ploaie cu spume
Apele să crească
Mândra să-mi oprească."

este tradusă în ungureşte:

"Istenem, Istenem
Tamasz eleibe
Apr6 koves esot
Talan visszaterik.

Nu mai vorbim de cântece populare ca:

,,Stăi ploaie călătoare etc."

redate prin

"Esik az esö – Arik a mezö",

ori

,,Zice floare către floare"

redate prin

"*Mondja virág a virágnak etc."*

Versurile din cântecul nostru popular:

"*Jale mi-e măicuţă, jale*
De vorbele dumitale
Pe cari mi le-ai cuvântat
Dar nu ţi le-am ascultat."

sunt redate prin

"Édes, anyám, sok szép szava
Ki nem fogadék meg soha
Mos ha élne, megfogadnám
Kezet, labát megcsokolnám."

Dar mai ales strigăturilor care sunt un gen literar specific român ilor, le înâlnim şi la românii secuizaţi:

De asemenea, basmele şi snoavele din regiunea secuiască, nu sunt decât basmele noastre româneşti.

N-am avea decât să citäm: "Ţiganul la stână" ca să ne dăm seama de împrumuturile făcute.

Dar se va zice: toate aceste elemente culturale secuii leau împrumutat de la români, fiindcă au trăit împreună şi ar fi fost o imposibilitate să nu se influenţeze unii pe alţii, dar că aceasta n-ar constitui o dovadă despre secuizarea românilor. Aşa ar fi, dacă şi românii ar fi primit aceleaşi influenţe culturale, de la secui, fapt care nu se poate proba şi, în al doilea rând, alături de români au trăit, tot atât de mult timp şi în acelaşi contact imediat, o altă naţiune, deosebită, de asemenea, ca limbă, de români, naţiunea săsească care, deşi se resimte de influenţa românească, n-a primit aceleaşi elemente culturale, ca secuii.

b) Graiul românesc la secui

Secuizarea românilor se poate constata şi din multele împrumuturi ce le găsim în graiul secuiesc.

O sumedenie de numiri de localităţi, de văi, dealuri, lunci, coaste, câmpii şi arături păstrează, până astăzi, pecetea românismului, deşi ele sunt întrebuinţate de secui. Uneori, în urma procesului de deznaţiona-lizare, aceste numiri au fost traduse, sau schimbate ori chiar schimonosite. Ele însă se găsesc în gura populaţiei secuieşti, aşa precum erau din vechime şi se constată uşor din cadastrele vechi, ori din cărţile funduare.

Câteodată aceste numiri topografice se întâlnesc chiar şi în cărţile vechi de pe timpul când nu erau traduse. Hărţile întocmite pe vremuri de statul major austriac ne indică uneori numirile originale româneşti. Din când în când traducerile schimonosite dovedesc obârşia românească a numelui. Un exemplu dintre alte multe: în judeţul Odorheiu există un deal numit astăzi "Ször havas", adică Dealul perilor. Înţelegem că pe acest deal se găseau odinioară nişte peri care vor fi făcut pere şi după care şi-a luat şi dealul numele de "al perilor". Ször însemnează în ungureşte păr din cap, iar traducerea "Dealul perilor din cap" n-are nici un sens. Evident, avem de-a face cu o traducere greşită; ea ar fi trebuit să fie Körte havas, căci pară se zice ungureşte körte şi păr körtefa.

Limba, despre care istoricul ungur Ludovic Erdélyi spune că nu ştie să mintă, ne dă şi următoarea dova-
dă despre secuizarea românilor:

În ungureşte superlativul absolut al adjectivelor şi adverbelor se formează prin adverbul *nagyon* , de la nagy, mare. De exemplu, foarte sau tare departe se spune în ungureşte *nagyon messze*. Secuii însă, mulţi dintre ei, formează acest superlativ, ca în româneşte, nu prin *nagyon*, mare, ci prin *erös*, tare, foarte (lat. fortis), zicând *erös messze*, iar nu *nagyon messze*. Este, desigur, şi aceasta o dovadă că secuii au păstrat expresia gramaticală, pe care au avut-o în limba românească.

Ar fi o imposibilitate să citǎm sumedenia de numiri topice ce întâlnim în ţinutul secuiesc. De aceea, citǎm numai câteva: Desiş, Dosuri, Coastă, Frumoasa, Fântâna, Zăpada, Flămânda, Laz, Mal, Moşie, Pleş, Guluşa, Izvor, Setea, Mocirla, Lunea, Vadu, Secătura, Cocovia, Murgu, Tablă şi multe altele, care sunt tot atâtea dovezi că pe acele plaiuri a răsunat odinioară cântecul românesc. Dar, chiar cuvinte de primă necesitate, adoptate din graiul românesc le întâlnim în limba secuilor. Citǎm numai câteva din ele, cele mai multe fiind împrumutate şi de români din limba slavă, limbă care, la venirea secuilor în Ardeal, desigur va fi fost asimilată de elementul românesc: bărbat, fârtat, batjocură, colindă, afină, aer, ceraşe, ardei, cer, linte, amestec, descântec, berbece, baraboi (lovis-barba), crăciun, păgân.

Apoi, prin români au împrumutat din graiul traco-dac sau de la slavi: baei, stână, jintiţă, brânză, urdă, crintă, grindă, grindei, iesle, brazdă, hotar, vrabie, cuşmă, colibă, borat-bratfrate, busuioc, gheorghină, lobodă, muşcată, morcov, borş, bujor, bubou, bai, bălan, balmoş, borangic, bârlog, greblă, ciupercă, ciocan, clacă etc.

A îndrăgi, a necăji, a afurisi etc.

Dovezi scoase din analiza sângelui

Cercetările făcute în timpul din urmă asupra originii etnice a populaţiilor din Sud-Estul Transilvaniei, pe baza compoziţiei serologice a sângelui, cercetări iniţiate mai înainte de doctorul G. Popovici şi continuate apoi, mai ales, de doctorul Râmneanţu, au dus la rezultate de o însemnătate extraordinară şi au ajuns la aceleaşi concluzii la care ajunseseră şi studiile noastre asupra secuilor.

Cercetările făcute în vremea din urmă au pornit mai ales din îndemnul profesorului Iuliu Moldovan, de la Cluj, preşedintele Astrei, care, în adunarea generală ţinută în 1934 la Tg. Mureş a spus: "Suntem la marginea secuimii, mormântul atâtor conştiinţe româneşti unde, într-o conştientă acţiune de deznaţionalizare, duşmanii noştri şi-au creat o fortăreaţă pentru atacarea drepturilor noastre asupra acestui pământ."

Bun cunoscător în ale biologiei, profesorul Iuliu Moldovan şi-a dat seama că, faţă de complicata problemă a originii secuilor, analiza de sânge poate să fie de o reală importanţă în determinarea originii etnice a secuilor şi una din cele mai sigure dovezi în această însemnată chestiune, iar studiile minuţioase ce s-au făcut în urmă, la impulsul său, de către doctorii P. Râmneanţu şi P. David, au dus la constatarea obârşiei româneşti a secuilor[19].

Aşa numita reacţie de isohemaglutinare s-a făcut la un număr neobişnuit de mare de persoane. A fost analizat sângele la 20.092 de inşi (5.086 români, 13.748 secui, 708 germani, 443 ţigani, 107 evrei şi la alţi câţiva inşi de alte naţionalităţi). Şi anume au fost cercetaţi:

1. Din judeţul Ciuc 3.705 inşi, din comunele Voşlabeni, Lăzarea, Siculeni, Gherciu, şi Sânsimon (574 români, 3.026 secui, restul de alte naţionalităţi).
2. Din judeţul Mureş 3.090 de inşi, din comunele Săbed, Panet, Subcetate, Magherani, ldecuil de Jos şi cel de Sus, Deleni, Mercurea Nirajşi Cozma (1.240 de români, 1.444 de secui, 292 de germani din comuna săsească Ideciu).
3. Din judeţul Odorheiu 5.774 de inşi, din comunele Feleag, Filiaşi, Lupeni, Corund, Jimbor – altădată comună săsească, azi secuizată – Mereşti, Ocland, Lueta, Zetea, Cuşmed şi Siclod (516 români, 5.074 secui, restul de alte naţionalităţi).

4, Din judeţul Trei Scaune, 5.866 de inşi din comunele Arcuş, Haghig, Aita Mare şi Dalnic – aceste trei din urmă altă dată comune săseşti – Reci, Breţcu, Estelnic, Turia, Brateş, Micfalău şi Zagon (1.527 români, 4.187 secui, restul de alte naţionalităţi).

Cercetările celor doi doctori învăţaţi au dus la unele încheieri pe care le rezumăm în cele următoare:

În Transilvania, în afară de români, avem ca populaţii mai mult sau mai puţin compacte, pe unguri, pe secui şi pe saşi, iar în Banat pe şvabi.

Saşii din Ardeal şi şvabii din Banat au aceeaşi structură sangvină ca şi fraţii lor din Germania, de unde au venit, deşi sau despărţit unii de alţii de mai multe veacuri. Saşii au un indice sangvin mai ridicat 4,098, ca şi al nemţilor din Germania.

19 P. Râmneanţu şi P. David, Cercetări asupra originii etnice a populaţiei din sud-estul Transilvaniei pe baza compoziţiei serologice a sângelui, în Buletinul Eugenie şi Biopolitic, V, 7 a, 1 934, p. 36.

Ungurii reprezintă aceeaşi proporţie din fiecare grupă sangvină, ca şi trunchiul neamului lor, din care s-au desfăcut. În general indicele lor biologic este mai scăzut decât al românilor.

La români media indicelui sangvin este între 2,20 şi 2,00. În temeiul acestui indice sangvin s-a ajuns la constatarea că originea etnică a românilor din sud-estul Transilvaniei este identică cu a românilor–moţi, cu a românilor din Transilvania în general şi cu a românilor din vechiul regat. Micile variaţii sunt datorate uşoarelor influenţe ce s-au exercitat asupra trunchiului daco–roman.

S-a constatat mai departe că indicele biologic, în 22 comune, astăzi secuieşti, împrăştiate în întreaga regiune, variază între 3,07 şi 1,56. Această variaţie mai mare decât la români se datoreşte în parte analizelor puţine în unele comune, influenţelor străine mai accentuate în unele regiuni şi faptului că nu toţi cei analizaţi
au aceeaşi origine etnică.

Secuii din judeţul Ciuc, Odorheiu şi Trei Scaune au între ei acelaşi indice biologic, şi, neexistând dife-renţe însemnate între indicii lor, s-a conchis că ei au aceeaşi origine etnică. Indicele lor de 2,11 este identic cu al românilor din sud-estul Transilvaniei şi ceva mai scăzut faţă de al românilor în general.

Măsurând matematic identitatea celor doi indici, al secuilor, bazat pe 10.600 analize şi al românilor din sud-estul Ardealului obţinut pe 3.856 de cercetări, observăm o suprapunere desăvârşită.

Această măsurare biologică şi matematică, rezultanta unui număr de analize rară precedent de mare în întreaga literatură, ne dovedeşte fără putinţă de contestare că originea etnică a locuitorilor numiţi astăzi secui este identică cu a românilor.

Ungurii din judeţul Mureş colonizaţi mai târziu au un indice biologic mai aproape de al ungurilor în general, fără însă să fie identic cu al lor. De altfel, ungurii din acest judeţ nici nu se declară ca secui. Ei nu au o origine identică cu cea a ungurilor, căci ei au absorbit multe elemente româneşti. Maghiarizarea români-lor din acest judeţ nu s-a putut face complet.

Între indicele biologic al secuilor şi cel al bulgarilor sau finnilor nu este nici o asemănare.

Analiza sângelui locuitorilor din comunele Jimbor (Saşii secuizaţi din Jimbor îşi mai păstrează religia lor luterană), Aita Mare, Dalnic şi Haghig ne face dovada că Saşii din acele localităţi au fost secuizaţi în întregime.

Uşoara influenţă uralo-altaică în compoziţia sangvină a românilor secuizaţi ne face dovada, din punct de vedere demografic, că secuii au venit în Transilvania într-un foarte mic număr şi că, în cele mai multe localităţi, au venit probabil numai bărbaţi, care, de la primele generaţii, au fost absorbiţi în masa românilor care le-au dat sângele, în schimbul limbii maghiare.

Doctorii Râmneanţu şi David, ale căror concluzii le-am rezumat mai sus socotesc că secuizarea romă-nilor – secuizare pentru care noi am adus dovezi pentru ultimele două secole – sar fi făcut chiar de la început, deodată cu colonizarea ungurească din veacul al XII-lea şi al XIII-lea.

Dovezi scoase din domeniul artelor

Secuii, a căror colonizare în sud-estul Transilvaniei nu mai poate fi pusă la îndoială, oricare ar fi originea lor, fiind ei, la obârşie, un popor de stepă, felul primitiv de viaţă de odinioară se resimte şi în manifestările lor artistice, căci oricât de multe elemente alogene vor fi absorbit şi mistuit, chiar de la venirea lor în Ardeal, au trebuit să-şi mai păstreze întrucâtva vechile lor concepţii asupra artei şi în primul rând asupra *artei şi tehnicii arhitecturale*.

Secuiul, ca şi ungurul, are o preferinţă pentru construcţia în piatră şi cărămidă, pe câtă vreme românul ţine la casa şi, în general, la construcţia de lemn.

Ungurii din Ardeal, în marea lor majoritate, nu cunosc o arhitectură a lemnului. Ceea ce ei au în această privinţă o datorează numai vecinilor români şi, în al doilea rând, saşilor. Şi, pe câtă vreme arhitectura în lemn a românilor are ceva original, ceva crescut de la natură, la secui şi la unguri ea este ceva învăţat, ceva împrumutat (A se vedea lucrarea "Noi cercetări şi aprecieri asupra arhitecturii în lemn din Ardeal, de Coriolan Petraru – n.a.).

Constatarea aceasta făcută după studii aprofundate de profesorul Cor. Petranu este, de altfel, numai o confirmare a celor ce constataseră mai înainte scriitorii unguri.

"Secuii – spunea acum patruzeci şi cinci de ani Jos. Huszka, în cartea sa Casa Secuiască – sunt un popor de şes ajuns la munţi. El nu este un popor de munte care să caute colinele ori măcar coastele munţilor ca locuinţă. Secuiul se aşează pe locurile cele mai joase, pe câmpie şi, dacă se poate, pe malul vreunui râu.

A doua trăsătură caracteristică a casei de lemn secuieşti este că ea nu vrea să fie de lemn. La obârşie poporul secuiesc nu din lemn şi-a zidit casele, pentru că el aşa tratează lemnul ca şi când ar fi pământ ori cărămidă. La secui anume nu există o latură de casă pe care nu şi-ar lipi-o cu lut pe dinafară şi pe dinăuntru." Numai la grajd sau la şură se păstrează uneori lemnul nelipit, în faţa lui naturală. În general, secuiul nu are simţ pentru frumuseţea lemnului pur, cum o are românul."

Faptul că arhitectura în lemn din Ungaria este inferioară faţă de cea din Transilvania şi faptul că este cu totul neînsemnată contribuţia ungurească în lucrarea lemnului, ne face să credem, zice Cor. Petranu, că influenţa artei arhitecturale româneşti asupra secuilor a fost hotărâtoare.

De altfel, era firesc ca primii colonişti secui veniţi în Transilvania să-şi fi clădit casele după modelul celor găsite la localnici.

Şi într-adevăr, după cercetările făcute de profesorul Sabin Opreanu, asupra felului cum secuiul îşi construieşte casa, s-a ajuns la convingerea că atât casa secuiască cât şi materialul şi uneltele de gospodărie sunt identice cu cele ale românilor. Până şi numirile sunt româneşti: coteţ, hambar, colibă, draniţă, cuptor, casă (în loc de cameră), hid (pod, ca şi cum ar fi vorba de podul de peste o apă)[20].

De aşişderea, decorarea interioară a pereţilor casei cu ţesături şi covoare are aceeaşi origine românească.

Chiar şi aşa numita "poartă secuiască", de care se vorbeşte aşa de mult, se găseşte foarte răspândită printre români.

20 Sabin Opreanu, Ţinutul secuilor, 1927, p. 171

O întâlnim aşa de des în judeţele Vâlcea şi Gorj şi în alte părţi şi ea este cu totul absentă la unguri, care nu o cunosc decât din auzite.

Capela lui Iisus de la Odorheiu, în stil bizantin, operă din secolul al XIII-lea, unică în felul ei în Transilvania, ar fi, după scriitorul ungur Orbán B., de origine română şi tot românească este şi soliva din Muzeul Naţional secuiesc de la Sf. Gheorghe, cu o inscripţie, din 1735 în litere chirilice; alfabetul chirilic n-a fost întrebuinţat de unguri.

În ce priveşte *sculptura*, în special sculptura în lemn, pentru români, este caracteristic desemnul geometric, pentru unguri desemnul de plante[21], iar pentru saşi desemnul de animale şi oameni.

Şi în vreme ce ungurul ia ca motiv de ornamentaţie plantele şi în general grădina de flori şi în vreme ce sasul din Transilvania are preferinţă pentru ornamentul animal şi grădina zoologică, românului îi place podoaba geometrică, fie că această preferinţă o are ca o moştenire traco–dacă, după cum cred unii, fie că ea s-a născut deodată cu neamul românesc.

La secui însă, pe lângă ornamentul floare şi în special laleaua, întâlnim şi ornamentul geometric romă-nesc şi oricât de mult ar vrea scriitorii unguri să explice provenienţa acestuia, ba de la ruteni, ba de la slavii meridionali, ba chiar de la oseţii din Rusia, el este după constatările profesorului Petranu, de origine românească. Căci românii, sub orice regim vor fi vieţuit în trecut, fie sub stăpânirea ungurească, fie sub cea austriacă, fie sub cea rusească, ei şi-au păstrat în decursul vremurilor stilistica lor omamentală.

Influenţa românească se manifestă mai ales în arta decorativă a secuilor. Astfel, covoarele, cu care ei îşi îmbracă pereţii interiori ai casei, apoi broderiile şi obiectele de gospodărie poartă mai întotdeauna motive geometrice româneşti.

Chiar ouăle de Paşti încondeiate cuprind motive româneşti, iar crucea creştină de pe aceste ouă se numeşte şi astăzi cruce românească (Oláh keresztes).

Dar, la secui, ca de altfel şi la ceangăi, nu este vorba numai de o influenţă românească întâmplătoare, ci se poate spune că este vorba de un fond românesc, căruia i s-au adus numai modificări de detaliu.

Îmbrăcămintea secuiului nu se deosebeşte de cea a românului. De la acesta a împrumutat nu numai obiectul, dar şi numirea. Şi unul şi altul are glugă, cuşmă, traistă, ştergar, cojoc, opincă, catrinţă etc.

Jocul secuiului este ca şi al românului. Şi secuiul are bătuta şi căluşerul, iar în textul Irozilor de la Crăciun cuvintele ungureşti sunt amestecate cu cele româneşti.

În arta muzicală, influenţa românească este şi mai pronunţată. Iată cum se exprimă, în această privinţă, cunoscutul compozitor şi folclorist, Sabin Drăgoi, directorul Conservatorului din Timişoara: "Nu există nici o relaţie, nici o notă comună între cântecele secuieşti (aşa numeşte cântecele vechi ungureşti scriitorul Béla Bartók care neagă orice influenţă românească) şi muzica populară din Pusta ungară (sau muzica modernă maghiară), pe câtă vreme melodiile româneşti cele mai vechi, din orice provincie a ţării ar fi, au acelaşi caracter ca şi melodiile noastre cele mai recente."

21 Cf. Huszka Josz. Magyarische Omamentik, trad. Willibald Semayer, 1900

Cu alte cuvinte, trăsăturile comune din cântecele românilor şi ale secuilor sunt mai degrabă de origine română decât maghiară.

Românii secuizaţi după recensământul din 1930

Recensământul general efectuat în 1930 a ajuns de abia acum, în timpul din urmă, să fie dat publicităţii. El este o lucrare grea şi extrem de migăloasă, dar de o însemnătate deosebită pentru cunoaşterea realităţilor etnografice şi demografice ale ţării.

Mărginind cercetarea noastră numai asupra regiunii secuizate din Transilvania, vom observa înainte de toate că, spre deosebire de procedeul urmat în alcătuirea statisticilor lor, maghiarii – ultima statistică oficială ungurească este cea din 1910 – luau limba ca singurul criteriu pentru determinarea naţionalităţii. Recensă-mântul efectuat de români în 1930 s-a făcut după neam, limbă şi religie.

Dacă comparăm datele ce ni le procură rubrica "neam" cu cele ce ni le procură rubrica "limbă", constatăm că în regiunea secuizată din cele 68.423 de suflete ce se declară pe sine de români, faţă de cei 409.447 suflete ce se declară pe sine maghiari, din cifra totală de 496.184 suflete ale întregii populaţii – 11.402 declaranţi români nu cunosc limba românească.

Acest număr de suflete de români ce şi-au pierdut graiul strămoşesc este desigur considerabil, deşi el nu este un număr impresionant.

Dacă însă examinăm cu de-amănuntul cifrele din fiecare comună în parte, constatăm că pierderea popu-laţiei româneşti în folosul celei secuieşti, este nu numai impresionantă, ci de-a dreptul dezastruoasă.

Dăm numai câteva cifre din fiecare judeţ:

În judeţul Odorheiu : Bezidul Nou 114 români, ştiu româneşte 21; Crăciunel 79 români, ştiu româneşte 4; Filia 116 români, ştiu româneşte 16; Mereşti 444 români, ştiu româneşte 42; Racoş 19 români, ştiu româneşte 1; Talişoara 89 români, ştiu româneşte 9; Varghis 263 români, ştiu româneşte 19; Porumbeni 13 9 români, ştiu româneşte 43; Roua 104 români, nu ştie româneşte nici unul.

În judeţul Trei Scaune: Aita Medie 116 români; ştiu româneşte 7; Aita Seacă 267 români, ştiu româneşte 16; Belani 244 români, ştiu româneşte 71; Bicfalău 103 români, ştiu româneşte 17; Bicsad 735 români, ştiu româneşte 82; Doboş 72 români, ştiu româneşte 8; Chichiş 306 români, ştiu româneşte 112; Lisnău 435 români, ştiu româneşte 64; Micfalău 1013 români, ştiu româneşte 63; Zalan 16 români, ştiu româneşte 1; Sântion Lunea 91 români, ştiu româneşte 7; Saciova 10 români, nu ştie româneşte nici unul.

În judeţul Ciuc: Armăşeni 95 români, ştiu româneşte Imper 222 români, ştiu româneşte 22; Plăieşii de jos 73 români, ştiu româneşte 8; Plăieşii de sus 175 români, ştiu româneşte 37; Sângeorgiu 251 români, ştiu româneşte 73; Bancu 34 români, nu ştie româneşte nici unul; Dăneşti 14 români, nu ştie româneşte nici unul.

În judeţul Mureş: Acăţari 176 români, ştiu româneşte 28, Budiul 63 români, ştiu româneşte 8; Crăciu-neşti 220 români, ştiu româneşte 10; Ilieşi 164 români, ştiu româneşte 7; Păsăreni 205 români, ştiu româneşte 23; Troiţa 163 români, ştiu româneşte 25; Sântandrei 245 români, ştiu româneşte 35; Oaia 170 români, ştiu româneşte 40; Foi 31 români, ştie româneşte 1; Comeşti 20 români, ştie româneşte 1: Mitreşti 14 români, ştie româneşte 1; Corbeşti 16 români, nu ştie româneşte nici unul; Surda 4 români, nu ştie româneşte nici unul.

*
* *

Dacă comparăm acum datele ce ni le procură statisticile bisericeşti din secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea, cu datele recensământului unguresc din 1910 şi cu cele din recensământul românesc din 1930, efectuat sub conducerea lui Sabin Mănuilă, constatăm că altă dată se găseau români în toate comunele din regiunea secuizată – în afară de două mici cătune – pe când în statistica ungurească din 1910 ei dispar în 175 comune, iar în statistica românească din 1930 ei nu se mai găsesc deloc în 72 comune.

Iată câteva date sugestive:

În judeţul Odorhei: Comuna Icfalău, în 1760 avea 90 de români, azi nici unul; Aluniş în 1760 avea 35 de români, azi nici unul; Bordoş în 1760 avea 60 de români, azi nici unul; Beteşti în 1803 avea 50 de români, azi nici unul; Mujna, în 1750 avea 300 români, azi nici unul; Poloniţa, în 1760 avea 30 români, azi nici unul; Tăetura în 1868 avea 68 români, azi nici unul; Vasileni, în 1733, avea 85 români, azi nici unul.

În judeţul Trei Scaune: Alungeni, în 1835 avea 40 români, azi nici unul; Eresteghiu în 1868 avea 46 români, azi nici unul; Sâncrai în 1760 avea 55 români, azi nici unul.

În judeţul Ciuc: Bancu în 1760 avea 51 români, azi nici unul; Delniţa în 1833 avea 45 români, azi nici unul; Pauleni în 1750 avea 24 români, azi nici unul; Şoimeni în 1750 avea 51 români, azi nici unul.

În judeţul Mureş: Bâra în 1760 avea 25 români, azi nici unul; Buza în 1850 avea 47 români, azi nici unul; Drojdiu în 1760 avea 35 români, azi nici unul; Ghineşti în 1835 avea 39 români, azi nici unul; Mărculeni în 1835 avea 39 români, azi nici unul; Sântana Nirajîn 1750 avea 170 români, azi nici unul; Surda în 1835 avea 96 români, azi nici unul; Vădaş în 1760 avea 60 români, azi nici unul.

Unde au dispărut atâţia români? Răspunsul nu poate fi decât unul: în masa secuiască.

Interpretarea datelor statistice şi explicarea hărţilor

Din cele expuse până aci rezultă lămurit că deznaţionalizarea românilor de către secui s-a produs sub influenţa evenimentelor ce caracterizează cele trei epoci principale ale istoriei ungare şi anume regalitatea (1000–1526), principatul ardelean (1526–1691) şi dominaţia habsburgică în cele două taze ale sale: domina-ţia Vienei (1691–1867) şi dualismul austro-maghiar (1867–1914).

În prima perioadă, deznaţionalizarea s-a făcut prin înnobilarea românilor, sub influenţa bisericii catoli-ce; în a doua, epoca principatului ardelean, pe lângă influenţa bisericii şi în special a calvnisimului, a intervenit şi năzuinţa românilor de a scăpa de sclavia la care îi redusese "unio trium nationum" şi legiuirile neomenoase ale lui Verböczy; în perioada a treia, deznaţionalizarea s-a făcut, în prima fază, cea a dominaţiu-nii Vienei, sub presiunea conversiunii obligatorii şi în a doua, în epoca dualismului, prin deznaţionalizarea conştientă şi maghiarizarea forţată.

Nu putem avea pentru toate timpurile date statistice – statistica fiind o ştiinţă recentă, numai de vreo sută de ani. Totuşi schematismele şi recensămintele bisericeşti ne dau informaţii preţioase asupra trecutului neamului românesc din fosta Ungarie.

Începând cu secolul al XVIII-lea şi anume cu anul 1733, ni s-au păstrat mai multe recensăminte. Cel dintâi este cel al episcopului Ioan Inocenţiu Micu Klein, din 1733, recensământ care cuprinde, la cererea Cancelariei din Viena, numărul preoţilor şi al credincioşilor greco-catolici[22].

Urmează apoi cel al vicarului episcopesc, Petru Aron, cuprinzând de asemenea numărul greco-catolicilor uniţi cu biserica din Roma[23].

Apoi recensământul din 1760 îmbrăţişând pe toţi românii, atât pe cei ortodocşi cât şi pe cei greco-catolici, recensământ oficial stabilit din ordinul Curţii din Viena şi pus sub direcţia şi supravegherea gene-ralului von Bukkov, comandantul trupelor imperiale din Transilvania[24]; în stârşit, recensământul românilor neuniţi, făcut în 1805 şi publicat sub titlul de *Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae* de Eugeniu Lia-gyi de Etéd[25].

Din secolul din urmă posedăm mai multe registre ale parohiiloL dintre care am citat patru, între cele mai vechi, două ale bisericii greco-catolice din anii 1835 şi 1871 şi două ale bisericii ortodoxe, mai recente, din anii 1903 şi 1912[26].

Neavând la îndemână toate statisticile oficiale ale statului maghiar, am luat spre a compara cifrele, datele ce ni le procură, în 1868, pentru judeţele secuieşti, scriitorul ungur, bine cunoscut, Orbán Balász, deşi ideile sale şoviniste sunt de notorietate publică[27].

Am comparat cifrele cu cele ale statisticei oficiale maghiare din 1910 şi cu datele din dicţionarul statistic al lui C. Martinovici şi N. Istrati, din 1921. Ambele acestea din urmă păcătuiesc prin aceea că, statistica maghiară din 1910 este făcută

22 Dr. Aug. Bunea, Episcopul Ioan Inocenţiu Klein, Blaj, 1909; G. Bogdan-Duică, Convorbiri Literare, no. 12 a. 1896: Statistica românilor Transilvaniei, în 1733

23 Dr. Aug. Bunea, Transilvania No. 9, a. 1901: Statistica românilor din Transilvania în 1750

24 Dr. Virgil Ciobanu, Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj. III. a. 1924–1925: Statistica românilor ardeleni în anii 1760–1762

25 Eugeniu Gagyi de Etéd. Transilvania. no. 1 a. 1911, Documente istorice.

26 Acestea din urmă ne dau cifre globale pentru parohii şi filiale.

27 Orbán Balász. A Székelvföld leirása, Pesta 1868.

pe baza limbii vorbite de locuitori, iar nu după naţionalitate, iar dicţionarul statistic din 1921 a fost făcut prea în pripă.

Dintre cele patru conscrieri bisericeşti, mai multă încredere trebuie să dăm conscrierii din 1760, mai întâi fiindcă ea are un caracter oficial mai pronunţat şi, în al doilea rând, fiindcă ea cuprinde pe credincioşii ambelor confesiuni româneşti. Dar, din faptul că celelalte trei recensăminte bisericeşti mai vechi ne indică numărul de familii ale unei singure confesiuni, nu urmează că n-au putut să existe chiar în aceleaşi comune şi credincioşi de cealaltă confesiune românească. Prin urmare şi numărul ce-l găsim indicat în recensământul
din 1750, bunăoară nu este numărul tuturor romanilor, ci numai numărul românilor de o singură confesiune.

Deoarece recensămintele bisericeşti – în afară de cel din 1750 al lui Petru Aron – ne dau numărul familiilor din fiecare sat spre a stabili termenii de comparare, am înmulţit numai cu cinci numărul familiilor spre a obţine numărul de locuitori.

În regiunea numită ţinutul secuilor avem aproximativ 426 comune; printre acestea recensămintele nu constată existenţa românilor numai în 31. Dar şi în acestea erau locuitori români. Dovada o avem în faptul că în toate celelalte sate întâlnim mai târziu români, cu excepţia a două cătune, trecute cu vederea din cauza numărului neînsemnat de locuitori: Nicoleni Székelyszentmiklos, jud. Odorhei, cu 159 locuitori şi Sânsimon-Nyáradszentsimon, jud. Mureş cu 234 locuitori.

Statistica maghiară, din 1910, nu semnalează români, cum am spus, în 175 de comune. În realitate în aceste 175 comune, românii au fost deznaţionalizaţi. Ei şi-au uitat limba, nu însă şi naţionalitatea şi au fost înscrişi în numărul secuilor spre a face să se creadă în existenţa unui bloc secuiesc în mijlocul românilor. Statistica românească din 1930 nu semnalează români în 72 comune.

Se mai constată apoi că în numeroase comune în care statisticile nu găsesc români deloc sau într-un număr cu totul neînsemnat, aceştia se află într-un număr considerabil, fie ca greco-catolici, fie ca ortodocşi.

În cele două hărţi anexate am marcat cu un cerc roşu, în prima, toate satele în care au fost altădată români, singuri sau împreună cu secui şi în a doua, toate satele din care românii au dispărut cu totul după statistica maghiară din 1910.

Scriitorul ungur Paul Balogh constată, în 1902, în cartea sa[28] publicată sub auspiciile Ministerului Instrucţiunii Publice şi al Cultelor din Budapesta, dispariţia, prin maghiarizare, şi în mai puţin de cincizeci de ani a circa două sute de comune maghiaro-române şi anume din judeţul Ciuc au fost deznaţionalizate 18 sate, din judeţul Trei Scaune 60 sate, din judeţul Odorheiu 55 sate şi din judeţul Mureş 59 sate.

Aşa de mari şi repezi progrese făcea deznaţionalizarea românilor în mijlocul secuilor şi în epoca maghiarizării forţate.

28 Paul Balogh, A népfajok Magyarországon, Budapesta, 1902

Concluzii

Din cele expuse până aici – precum şi din arătările izvoarelor istorice, ni se pare că se desprinde neîndoios concluzia că în dezvoltarea sa evolutivă statul maghiar a urmat două direcţii, determinate de cele două influenţe mai pronunţate, pe de o parte, de influenţa Occidentului catolic şi în special a germanilor – catolici şi ei până la reforma religioasă – şi, pe de altă parte, de influenţa Orientului ortodox, în special a elementului latin de sub înrâurirea Bizanţului.

Căci, de fapt, în fosta Ungarie întâlnim, în trecutul ei, două state, unul de apus, adică regatul ungar pro-priu zis, cu o organizaţie imitată din Germania, pe bază de comitate, şi al doilea stat, cel de răsărit, voievodatul ardelean, prefăcut cu timpul în Marele Principat al Ardealului, dependent de regatul din Apus. Voievodatul ardelean, constatat în documente înaintea voievodatelor din Ţara românească şi din Moldova şi având o organizaţie identică cu cea a acestora, era o continuare a fostelor ducate găsite aici, după spusa lui Anony-mus, la venirea ungurilor. Statul de răsărit care niciodată în decursul vremurilor nu s-a contopit pe deplin cu cel din apus, deşi atâmând de el, a ştiut în anumite împrejurări grele să se afirme cu mai multă tărie chiar decât regatul din apus[29]. Este cazul gloriosului voievod al Ardealului, Ioan Huniade.

De altfel, ţara ungurească. cu cele două părţi ale sale, n-a alcătuit niciodată un stat naţional care să se fi dezvoltat în mod organic prin forţele sale interne, ca o expresie a rasei maghiare. ci a fost un stat compozit, polinaţional, ca reprezentant al puterii bisericeşti de la Roma şi susţinut de elemente străine: germani, slavi, români, evrei etc. Străinii aceştia au format în toate timpurile pătura intelectuală şi de conducere a ungurilor, iar nu elementele finoungrice, a căror descriere, ca fire, ne-a lăsat-o cronicarul Regina din veacul al X-lea[30] şi, ca exterior, episcopul Otto din Freising, din secolul al XII-lea[31].

Însuşi regele Ştefan cel Sfânt, organizatorul ţării, pare că era convins de caracterul statului său polietnic atunci când ne spune în "Instrucţiunile" ce i se atribuie a fi lăsat fiului său Emeric: *Uniusque linguae, uniusque moris regnum imbecille et fragile est* – Ţara de o singură limbă şi de un singur caracter este slabă şi şubredă.

Dovezi neîndoielnice despre constituirea statului unguresc din apus din elemente de conducere străine ne dau, în mare număr, cronicele şi în special cronica lui Simon de Keza, în capitolele *De nobilibus advenis* şi în *De udvornicis*, iar despre alcătuirea din elemente de conducere străine a voievodatului şi mai târziu a principatului ardelean, precum şi despre formarea chiar a unui popor întreg, poporul secuiesc, socotit astăzi ca unguri, ne procură dovezi din belşug capitolele precedente.

---

29 Cf. I. Lupaş, Voevodatul Transilvaniei în sec. XII-lea şi XIII-lea.

30 Reginonis, Chronicon, a. 889, în Mon. Ger. Hist. SS. 1, 599–600: Gens Hungarorum ferocissima et omni belua crudelior... Vivunt non hominum sed beluarum more. Camibus si quidem, ut fama est, crudis vescuntur, sanguienem bibunt, corda hominum, quos capiunt particulatim dividentes pro remedio devorant, nulla miseratione flectuntur, nullis pietatis visceribus commoventur.

31 Otto de Freising, Gesta Friderici, 1, 32: Ungari sunt faci tetri, profundis oculis, statura humiles; iar Geograful anonim în Descriptio Europae Orientalis. din 1308, p.49: sunt etiam communiter parvi homines el nigri ac etiam sinci.

Date statistice privind populaţia românească din regiunea secuizată

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
	JUD. ODORHEIU					
1	Aldea-Abasfalva	30	—	35	—	38
2	Alexandriţa-Sándortelke	10	—	—	—	—
3	Aluniş-Székelymagyaros	25	—	35	40	—
4	Andreeni-Magyarandrásfalva	25	—	—	15	3
5	Arvaţeni-Arvátfalva	—	—	—	—	—
6	Atid-Etéd	45	—	65	—	9
7	Atia-Atyha	5	—	15	—	6
8	Avrămeşti-Szentábrahám	60	—	60	40	—
9	Bădeni-Bágy	—	—	—	—	—
10	Băţanii Mici-Kis Baczon	90	—	40	30	84
11	Beclean-Székelybethlenfalva	20	—	35	—	43
12	Benţid-Benczéd	—	—	10	—	—
13	Beta-Béta	—	—	5	—	—
14	Beteşti-Betfalva	35	—	60	50	65
15	Bezid-Bözöd	40	—	20	—	7
16	Bezidul Nou-Bözödújfalu	—	—	120	—	198
17	Biborţeni-Bibarczfalva	30	—	30	40	50
18	Bisericani-Szentlélek	—	—	10	—	—
19	Bodogaia-Alsó-Boldogfalva	135	300	140	80	159
20	Bordoş-Bordos	—	—	60	—	—
21	Brădeşti-Fenyéd	25	112	20	—	2
22	Brăduţ-Bardocz	35	—	40	20	22
23	Bulgăreni-Bogárfalva	—	—	5	—	—
24	Cădaciu-Kadács	—	—	25	—	—
25	Cădişeni-Kadicsfalva	—	—	25	—	—
26	Călugăreni-Homorodremete	—	—	—	—	7
27	Căpâlniţa-Kápolnásfalu	—	—	—	—	15
28	Cecheşti-Csekefalva	15	—	10	—	—
29	Ceheţel-Csehétfalva	—	—	5	—	—
30	Chedia Mare-Nagykede [1]	—	—	—	—	—
31	Chedia Mică-Kiskede	—	—	—	—	—
32	Chinuşu-Kénos	30	—	20	—	—
33	Cibu-Csöb	—	—	10	—	—
34	Cireşeni-Körispatak	55	—	60	—	3
35	Cobăteşti-Kobátfalva	15	—	10	—	—
36	Comăneşti-(Hom) Keményfalva	15	—	25	—	72
37	Corund-Korond	25	—	30	—	17
38	Crăciunel-Karácsonfalva	40	—	50	20	140
39	Crişeni-Sükö	—	—	5	—	—

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicționar statistic	OBSERVAȚIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
39	4	—	—	—	46	69	
13	—	—	—	—	—	—	
1	—	—	—	—	—	—	
2	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	1	—	
19	5	—	—	—	—	3	
—	—	—	—	2	5	—	
43	17	—	—	—	—	9	
—	—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	71	37	
21	30	16	16	6	9	—	
—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	1	—	
27	4	—	27	6	14	—	
33	2	—	—	—	3	7	
202	160	—	—	1	128	90	
—	—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	—	1	—	
48	—	31	25	1	14	11	
—	15	—	—	—	4	—	
6	—	—	—	—	1	4	
—	—	—	—	2	9	10	
—	—	—	—	—	—	—	
4	—	—	—	—	—	—	
9	6	—	—	—	—	—	
41	—	—	—	—	8	26	
17	4	—	—	—	—	—	
8	—	—	—	3	4	—	
6	—	—	—	—	—	—	
3	—	—	—	—	1	—	
15	32	—	—	—	—	—	1) In 1760 erau 4 preoți gr. cat. în comună
1	3	—	—	—	—	—	
2	—	—	—	1	—	—	
21	—	—	—	2	18	—	
9	—	—	—	—	—	4	
72	48	—	—	3	38	45	
3	—	—	—	1	24	3	
167	84	—	—	6	87	151	
2	—	—	—	—	—	—	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
40	Cristur-Székely Keresztúr	105	—	110	60	43
41	Cuşmed-Küsmöd	5	—	15	—	102
42	Dalia-Székelydalya	—	—	40	20	13
43	Dârjiu-Székelyderzes	35	—	55	45	—
44	Dealul-Oroszhegy	—	—	25	—	97
45	Dejuţiu-Décsfalva	—	—	5	—	—
46	Dobeni-Székelydóbó	—	—	20	—	4
47	Doboşeni-Székelyszáldobos	15	—	35	80	118
48	Dumitreni-Szentdemeter	—	—	35	—	7
49	Eliseni-Székelyerzsébet	75	—	40	190	170
50	Fancel-Székelyfancsal	—	—	5	—	—
51	Feliceni-Felsöboldogfalva	45	—	30	—	—
52	Feleag-Magyarfelek	95	300	—	—	—
53	Filia-Erdöfüle	20	—	45	70	42
54	Filiaş-Fiatfalva	100	—	85	90	129
55	Firtănuş-Firtosmártonos	5	—	10	—	7
56	Firtuşeni-irtosváralja	—	—	5	—	—
57	Forţeni-Farczád	—	—	5	—	—
58	Ghipeş-Gyepes	15	—	5	—	33
59	Goagiu-Gagy	95	—	110	15	15
60	Herculian-Magyarhermány	—	—	55	60	28
61	Hoghia-Hodgya	—	—	20	—	—
62	Ighiu-Ége	—	—	10	—	—
63	Inlăceni-Énlaka	10	—	10	—	10
64	Ioneşti-Homoródjánosfalva	—	—	10	—	8
65	Jacodul-Magyarzsákod	—	70	100	110	11
66	Jimbor-Székelyzsombor	20	70	350	265	—
67	Locodeni-Lókod [1]	—	—	—	—	—
68	Lueta-Lövéte	30	—	40	—	122
69	Lupeni-Farkaslaka	10	—	20	—	—
70	Lutiţa-Agyagfalva	15	—	30	25	1
71	Mărtinuş-Homoródszentmárt.	5	—	105	15	59
72	Mătişeni-Mátisfalva	10	—	20	—	—
73	Medişor-Medesér	—	—	5	—	12
74	Mereşti-Homoródalmás	60	—	145	—	414
75	Mihăileni-Székelyszentmihály	—	—	15	—	12
76	Morăreni-Nyikómalomfalva	—	—	10	—	—
77	Mugeni-Bögöz	45	—	115	60	—
78	Mujna-Székelymuzsna	30	300	25	45	12
79	Mureni-Kisszederjes	20	—	—	—	—

Statistica confesională				Statistica 1910		Dic-tionar statis-tic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
115	8	—	—	25	53	45	
27	111	—	—	16	67	3	
3	1	—	—	5	12	—	
9	—	—	—	1	3	3	
66	95	—	—	—	2	7	
—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	
181	—	—	—	56	181	224	
3	—	—	—	8	8	—	
178	159	—	—	22	38	5	
—	—	—	—	—	—	—	
67	10	—	—	—	2	—	
—	—	—	—	543	546	531	
—	—	—	—	2	27	34	
97	46	8	6	1	9	—	
—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	
59	14	—	—	—	15	1	
101	18	—	—	1	3	4	
—	—	—	—	2	54	39	
17	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	
7	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	1	—	
—	6	—	—	6	17	5	
—	—	—	—	269	280	283	
6	—	—	—	1	1	—	1) Filială gr. cat. la Aldea
77	85	—	—	13	97	81	
—	—	—	—	—	—	11	
4	—	—	—	—	—	3	
133	64	—	—	—	46	4	
—	—	—	—	—	—	—	
15	12	—	—	—	4	—	
368	422	—	—	—	433	274	
14	—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	—	
24	5	—	—	1	7	3	
4	—	—	—	1	2	—	
—	—	—	—	14	26	9	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1804	1868
80	Nicoleni-Székelyszentmiklós	—	—	—	—	—
81	Nicoleşti-Miklósfalva	35	—	25	—	18
82	Obrăneşti-Abránfalva	20	—	10	—	1
83	Ocland-Okländ	15	—	55	25	40
84	Ocna de jos-Alsósófalva [1]	—	—	—	—	—
85	Ocna de sus-Felsösófalva	—	—	85	—	1
86	Orăşeni-Városfalva	—	—	20	20	7
87	Oţeni-Oczfalva	10	—	5	—	—
88	Pauleni-Székelypálfalva	10	—	—	—	—
89	Petecu-Petek	80	—	—	80	—
90	Petreni-Homoródszentpéter	90	—	5	—	—
91	Poloniţa-Székelylengyelfalva	—	—	30	—	—
92	Porumbenii Mari-Nagygalamf	145	200	220	330	322
93	Porumbenii Mici-Kisgalambf	35	—	40	20	54
94	Praid-Parajd	25	—	75	—	34
95	Racoşul de Sus-Felsörákos	45	—	—	30	72
96	Rareş-Recsenyéd	—	—	5	—	—
97	Roua-Rava	—	—	25	15	55
98	Rugăneşti-Rugonfalva	20	—	40	—	—
99	Sălaşuri-Székelyszállás [2]	—	—	5	—	—
100	Sâmbăta-Szombatfalva [3]	5	—	15	—	6
101	Satu Mare-Máréfalva	30	—	40	—	70
102	Satul Mic-Kecsetkisfalud	15	—	5	—	—
103	Satul Nou-Homoródújfalu	60	300	35	—	21
104	Săcel-Székelyandrásfalu	100	400	—	170	—
105	Secueni-Ujszékely	50	—	85	56	13
106	Sâncraiu-Székelyszentkirály	—	—	10	—	12
107	Sâmpaul-Homoródszentpál	—	—	30	20	13
108	Şiclod-Siklód	5	—	25	—	—
109	Simoneşti-Siménfalva	—	—	50	—	14
110	Şoimuşul Mare-Nagysolymos	40	—	105	110	6
111	Şoimuşul Mic-Kissolymos	20	—	50	25	51
112	Solocma-Szolokma	5	—	35	—	—
113	Tăetura-Vágás	—	—	5	—	68
114	Talişoara-Olasztelek	—	—	50	15	27
115	Tămaşul-Székelyszenttamás	—	—	5	—	—
116	Tărceşti-Tarcsafalva [4]	—	—	—	—	1
117	Tăureni-Bikafalva	45	—	10	—	1
118	Târnăviţa-Kükülökeményf.	15	—	10	—	—
119	Teleac-Telekfalva	—	—	10	—	—

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
—	—	—	—	—	—	—	
38	8	—	—	—	2	—	
20	—	—	—	1	2	—	
35	38	—		3	28	8	
20	6	—	—	—	2	—	1) Filială gr. cat. la parohia Odorheiu în 1839
28	5	—	—	—	—	2	
13	—	—	—	—	—	—	
6	3	—	—	—	—	—	
	—	—	—	6	5	—	
—	—	—	—	—	28	22	
10	1	—	—	—	—	—	
7	—	—	—	—	—	—	
12	10	231	226	2	191	96	
14	—	20	18	—	5	7	
41	34	—	—	8	40	22	
—	—	—	—	—	72	29	
3	4	—	—	3	4	—	
—	—	12	17	25	25	—	
17	7	—	—	—	—	—	2) Filiala gr. cat. la Jacodul român în 1839
—	—	—	—	—	—	—	
11	7	—	—	—	—	—	3) Locuită în 1839 de Secui şi Români, filiala din Odorhei căt.n omis în statistice. In schimb Jaşul (Jasfalva) înscris în statistica, nu are decât 108 locuitori.
61	102	—	—	—	6	—	
3	—	—	—	—	—	—	
18	24	—	—	—	10	—	
—	—	444	421	317	359		
16	6	18	5	—	4	12	
3	—	—	—	—	7	—	
8	4	—	—	—	8	5	
—	—	—	—	—	4	3	
28	8	—	—	—	1	—	
6	15	—	192	—	3	1	
3	—	—	—	1	4	1	
6	—	—	—	1	2	—	
11	24	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	39	21	
—	—	—	—	—	1	—	
3	13	—	—	—	7	1	4) Filiala gr cat. la parohia din Cristur în 1839.
18	6	—	—	1	7	1	
—	—	—	—	1	—	—	
9	—		—	—	—	—	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. și ort.	Gr. ort.	Gr. cat. și ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
120	Tibodu-Tibód	—	—	15	—	2
121	Turdeni-Tordátfalva [1]	—	—	5	—	—
122	Ulcani-Ülke	—	—	5	—	—
123	Ulieşu-Kányád	40	—	35	60	10
124	Vasileni-Homoródszentlászló	85	—	5	—	1
125	Văleni-Patakfalva	—	—	25	—	5
126	Vârghiş-Várgyás	75	295	105	185	245
127	Vârşag-Székelyvárság	—	—	—	—	—
128	Vlăhiţa-Szentegyházasfalu	55	—	—	—	52
129	Veţca-Székelyvéczke	—	—	90	60	38
130	Vidacul român-Székelyhidegk.	105	400	—	270	375
131	Vidacul secuesc-Magyarhidegkut	85	—	75	45	191
132	Zetea-Zetelaka	60	—	30	—	1
133	*Odorheiu-Székelyudvarhely*	45	700	45	—	—
	JUD. TREISCAUNE					
1	Aita Mare-Nagyajta	100	—	170	110	—
2	Aita Mijlocie-Középajta	—	—	150	210	222
3	Aita Seacă-Szárazajta	110	—	60	100	—
4	Albis-Kezdialbis	30	—	15	40	10
5	Alungeni-Futásfalva [1]	—	—	—	—	13
6	Angheluş-Angyalos	30	—	20	15	14
7	Aninoasa-Egerpatak	20	—	40	25	18
8	Araci-Arapatak	150	140	355	250	—
9	Arcus-Arkos	70	204	225	—	163
10	Ariuşd-Erösd	75	46	95	105	—
11	Baraolt-Barót	75	—	160	145	200
12	Bățanii Mari-Nagy Baczon	—	—	35	30	113
13	Belani-Bélafalva	35	—	65	—	6
14	Belini-Bölön	170	320	395	435	700
15	Beşineu-Sepsibesenyö	35	—	50	—	21
16	Bicfalău-Bikfalva	130	—	160	225	156
17	Bicsad-Sepsibükszád	—	—	—	410	437
18	Bita-Bita	15	—	10	—	11
19	Bodoc-Sepsibodok	115	130	75	—	19
20	Bodoş-Bodos	25	—	35	35	31
21	Boroşineul Mare-Nagy Borosnyó	40	110	90	10	—

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicționar statistic	OBSERVAȚIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
3	—	—	—	—	—	—	
3	20	—	—	—	1	—	1) Filiala gr. cat. la parohia din Cristur în 1839.
—	—	—	—	—	—	6	
—	—	—	—	—	1	—	
2	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	
—		—	—	7	199	268	
—	—	—	—	—	4	1	
30	34	—	—	—	21	1	
—	52	—	—	—	14	—	
—	—	209	247	375	386	409	
8	—	—	192	170	170	150	
32	32	—	—	1	28	1	
26	32	6	10	115	257	211	
—	—	581	167	9	153	41	
15	—	15	207	1	180	112	
42	150	—	112	—	263	227	
—	—	—	—	—	3	—	
40	1	—	5	—	2	—	1) Filiala gr. cat. la Turia de Jos în 1839.
12	—	—	—	2	7	1	
18	—	—	—	—	13	1	
—	—	—	—	824	830	717	
163	107	—	13	5	108	70	
5	—	—	209	239	239	244	
58	99	—	—	2	97	9	
—	—	—	—	24	263	196	
—	—	738	870[2])	—	—	—	2) Cifrele se rapoartă la ortodocșii din parohie și filiale.
—	—	—	—	12	759	667	
28	20	—	—	—	14	1	
32	12	—	134	1026	1151	1196	
—	—	—	710	9	684	370	
—	—	—	—	—	1	—	
45	2	—	—	—	4	3	
—	—	—	—	—	30	29	
114	44	—	—	5	38	14	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi or[t].	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
22	Boroşineul Mic-Kisborosnyó	70	—	180	190	570
23	Brateş-Baraátos	35	—	115	30	32
24	Breţcu-Bereczk	—	—	280	1130	1319
25	Câlnic-Kálnok	—	—	95	—	9
26	Caratnavolal-Karatnavolá(căt.)	—	—	—	—	74
27	Catalina-Szentkatolna	45	—	65	25	2
28	Cernatul de Jos- Alsócsernáton	160	230	205	170	250
29	Cernatul de Sus- Felsöcsernàton	70	—	85	30	207
30	Chepeţ-Kőpecz	35	—	160	50	86
31	Chichiş-Kőkős	—	—	60	190	425
32	Chilieni-Kilyén	55	—	125	65	70
33	Chiuruş-Csomakőrős	—	—	5	—	—
34	Comalău-Komalló	35	—	65	65	118
35	Coşeni-Szotyor	25	—	30	—	10
36	Covasna-Kovászna	85	—	290	75	818
37	Dalnic-Dalnok	60	—	155	80	28
38	Dobârlău-Dobolló [2])	—	—	210	255	—
39	Doboli de Jos-Aldoboly	75	116	205	300	15
40	Doboli de Sus-Feldoboly.	100	—	85	35	64
41	Eresteghiu-Eresztevény	—	—	20	—	46
42	Estelnic-Esztelnek	50	—	65	—	—
43	Fotos-Fotosmártonos	10	—	16	—	—
44	Ghelinţa-Gelencze	140	600	275	—	123
45	Ghidfalău-Gidófalva	30	—	80	—	52
46	Harale-Haraly	10	—	20	—	—
47	Hăghic-Hidvég	250	240	500	815[2])	—
48	Hatuica-Hatolyka	15	—	—	—	7
49	Hilib-Hilib	10	—	40	—	35
50	Icafalău-Ikafalva	30	—	90	25	89
51	Ilieni-Illyefalva	65	116	186	—	180
52	Imeni-Imecsfalva	25	—	15	—	2
53	Lemnia-Lemhény	120	300	265	15	27
54	Leţfalău-Léczfalva	50	60	65	15	10
55	Lisnău-Lisznyó	75	—	200	210	495
56	Lunga-Nyuitód	30	—	5	—	15
57	Lutoasa-Csomortán	5	—	5	—	—
58	Malnaş-Málnás	40	—	65	20	36
59	Măgheruş-Sepsimagyaros	60	—	60	55	133
60	Mărcuşa-Markos	50	60	125	85	57
61	Mărtănuş-Kézdimártonos	0	—	130	235	450

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
4	—	945	712	993	1020	1059	
—	1	—	—	119	132	10	
—	2	1380	1513	1186	1234	999	
50	—	—	—	1	2	—	
—	—	—	—	2	90	—	
17	8	—	—	2	4	1	
38	40	265	139	9	174	92	
—	—	—	14	—	44	—	
—	—	—	—	7	100	69	
5	—	703	281	169	419	375	
14	3	—	14	9	30	27	
—	—	—	—	—	1	—	
7	—	—	134	2	123	79	
19	2	—	—	—	3	—	
6	8	1279	—	1105	1231	1008	
7	—	—	11	2	10	1	
—	—	—	—	1524	1543	1588	1) N'a făcut niciodată parte din jud. Trei-Scaune.
14	—	590	623	585	931	1095	
3	—	—	—	3	4	—	
27	25	—	—	—	12	—	
215	29	—	—	4	25	—	
—	—	—	—	1	3	—	
50	40	—	—	93	389	148	
40	10	—	2	—	3	5	
7	6	—	—	—	—	—	
—	—	416	425	1100	1166	1272	2) Cuprinşi aci şi cei din Vâlcele.
—	—	—	—	—	3	—	
123	127	—	20	15	24	18	
55	20	—	—	—	11	—	
179	120	—	60	8	130	49	
6	6	—	—	2	2	—	
142	180	—	—	50	325	43	
—	—	—	40	8	—	9	
201	200	423	271	19	473	399	
25	—	—	—	10	13	5	
—	—	—	—	—	1	727	
69	31	—	21	1	29	—	
29	—	—	70	29	72	62	
6	7	720	784	699	699	729	
—	9	601	424	358	366	380	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
62	Mărtineni-Kezdimártonfalva	55	—	70	70	18
63	Mereni-Kézdialmás	10	1—	55	—	15
64	Micfalău-Mikóújfalu	—	20	120	—	800
65	Micloşoara-Miklosvár	35	—	60	55	37
66	Moacşa-Maksa	50	—	90	55	48
67	Ojdula-Ozsdola	55	—	200	95	195
68	Oituz-Poiana Sărată-Sósmező [1]	—	—	—	—	1067
69	Olteni-Oltszem	50	1—	60	15	33
70	Ozun-Uzon	40	50	200	245	305
71	Pachia-Páké	40	—	25	15	13
72	Pava-Páva	75	—	110	85	42
73	Păpăuţi-Papolcz	95	—	165	160	260
74	Peteni-Székelypetőfalva	—	—	20	—	—
75	Petriceni-Kézdikővár (Peselnek) [2]	—	—	30	—	—
76	Poiana-Kézdiszentkereszt	95	—	160	—	150
77	Reci-Rety	50	—	50	25	17
78	Ruşeni-Kézdioroszfalu	10	—	20	—	—
79	Saciova-Szacsova	20	—	40	35	28
80	Sâncrai-Sepsiszentkirály	—	—	55	25	25
81	Sântionlunca-Szentiványlaborf.	35	—	95	45	27
82	Sânzieni-Kezdiszentlélek	50	200	165	2—	1
83	Săsăuşi-Kézdiszászfalu	—	—	20	—	—
84	Surcea-Szőrcse	25	—	20	—	—
85	Tamaşfalău-Székelytamásfal. [3]	—	—	—	—	6
86	Telechia-Orbaitelek	10	—	10	—	26
87	Tinoasa-Kézdisárfalva	20	—	20	—	4
88	Ţufalău-Czófalva	30	—	25	25	12
89	Turia-Torja	155	216	175	—	149
90	Valea Crişului-Sepsiköröspatak	75	—	180	—	31
91	Valea Seacă-Kézdiszárazpatak [4]	—	—	—	—	25
92	Valea Scurtă-Kurtapatak	20	—	30	—	—
93	Vălcele-Ellöpatak [5]	—	—	—	—	—
94	Valea Zalanului-Zalánpatak [6]	—	—	—	—	240
95	Zagon-Zágon	200	500	525	420	647
96	Zabala-Zabola	65	—	125	115	186
97	Zoltan-Étfalvazoltán	10	—	55	—	15
98	Zalan-Zalán	35	—	105	—	44
99	*Sf. Gheorghe*-Sepsi Szentgyörgy	120	100	245	160	536
100	*Tg. Secuesc*-Kézdivásárhely	35	—	—	—	54

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
—	6	—	—	—	3	4	
11	4	—	—	—	3	—	
—	—	1418	898	6	918	1011	
—	—	—	—	8	14	4	
55	25	—	28	1	52	3	
74	75	—	219	191	218	198	
—	—	—	1458	1346	1359	1080	1) Nu făcea parte din acest jud.
7	3	—	—	1	4	—	
12	—	588	147	77	240	204	
—	—	—	1	2	3	—	
2	4	—	29	36	49	49	
—	—	—	319	544	676	371	
—	—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	—	4	—	
110	160	—	—	4	128	—	2) Filială gr. cat. la parohia Turia de jos în 1839.
13	—	—	—	—	11	2	
—	—	—	—	2	11	2	
33	5	—	15	19	34	3	
8	—	—	—	—	2	—	
9	6	—	65	2	131	32	
—	—	—	—	1	10	12	
7	5	—	—	—	2	257	
—	—	—	—	1	1	—	
—	—	—	—	1	1	—	3) Filială gr. cat la parchia Ghelinţa în 1839.
16	10	—	—	—	2	—	
3	2	—	—	—	1	—	
9	—	—	—	—	9	—	
250	200	—	—	3	167	19	
112	15	—	—	9	27	34	
19	20	—	—	3	8	—	4) Filială gr. cat. la parohia Poiana în 1839.
6	10	—	—	—	2	—	5) Predium filiale gr. cat. la parohia Ilieni în 1839.
4	—	633	732	553	600	593	6) Comună relativ nouă.
138	170	—	—	—	134	—	
—	—	1112	951	2108	2117	2493	
7	—	—	364	425	454	452	
7	5	—	—	—	1	—	
60	—	—	6	—	11	—	
12	5	534	347	108	568	1337	
—	—	—	13	50	136	74	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
	JUD. CIUC					
1	Armăşeni-Csikménaság	—	17	25	—	29
2	Bancu-Csikbánkfalva	—	51	40	—	—
3	Bârzava-Csikborzsova	—	8	10	—	—
4	Caşinul Nou-Kászonújfalu	—	110	40	—	140
5	Cârţa-Karczfalva	—	26	25	—	—
6	Cetăţuia-Csatószeg	—	21	45	—	9
7	Chileni-Kilyénfalva	—	—	—	—	6
8	Ciceu-Csikcsicsó	—	78	120	—	63
9	Cioboteni-Csobotfalva	—	—	—	—	—
10	Ciucani-Csikcsekefalva	—	10	35	—	6
11	Ciucsângeorgiu-Csiksz győrgy.	—	178	110	—	139
12	Ciumani-Gyergyócsomafalva	—	72	75	—	127
13	Cozmeni-Kozmás	—	23	35	—	54
14	Dăneşti-Csikdánfalva	—	38	55	—	—
15	Delinţa-Csikdelne		5	35	—	—
16	Ditrău-Ditró	—	300	190	—	277
17	Frumoasa-Szépviz	—	143	95	—	—
18	Gârciu-Gőricsfalva	—	10	—	—	—
19	Ghimeş-Făget-Gyimesbükk	—	271	95	—	32
20	Iacobeni-Kászonjakabfalva	—	—	70	—	239
21	Imper-Kászonimper	—	—	155	—	—
22	Ineu-Csikjenőfalva	—	47	45	—	131
23	Jigodin-Zsőgőd	—	25	70	—	25
24	Joseni-Gyergyóálfalu	—	286	250	—	418
25	Lăzarea-Szárhegy	—	104	95	—	60
26	Lăzăreşti-Lázárfalva	—	63	95	—	259
27	Leliceni-Csikszentlélek	—	200	20	—	—
28	Lunca de Jos-Gyimeskőzéplók.	—	—	—	—	707
29	Lunca de Sus-Gyimesfelsőlók	—	—	—	—	
30	Mădăraş-Csikmadaras	—	47	95	—	60
31	Mihăileni-Czikszentmihály	—	213	225	—	188
32	Misentea-Csikmindszent	—	11	5	—	7
33	Nicoleşti-Csikszentmiklós	—	40	45	—	—
34	Pauleni-Csikpálfalva	—	24	30	—	58
35	Plăieşii de Jos-Kászonáltiz	—	323	15	—	588
36	Plăieşii de Sus-Kászonfeltiz	—		155	—	
37	Racul-Csikrákos	—	57	70	—	29
38	Remetea-Gyergyóremete	—	62	50	—	6
39	Sâncrăeni-Csikszentkirály	-	50	75	—	69

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
25	127	—	—	2	102	297	
—	35	—	—	—	50	239	
—	—	—	—	—	—	64	
700	1111	—	—	3	207	209	
—	—	—	—	—	1	247	
—	24	—	—	—	2	34	
—	—	—	—	—	4	5	
30	100	—	—	—	50	34	
—	—	—	—	—	—	10	
—	—	—	—	2	18	2	
134	197	—	—	5	183	498	
130	159	—	—	1	71	123	
28	50	—	—	—	15	137	
—	56	—	—	2	111	226	
45	20	—	—	—	1	75	
68	306	—	—	362	556	500	
17	40	—	—	93	644	569	
—	—	—	—	—	—	459*	*) Pare a fi greşală de tipar.
282	1261	—	—	1725	2299	2542	
—	—	—	—	7	376	317	
—	—	—	—	10	251	289	
147	76	—	—	—	29	694	
23	10	—	—	2	10	308	
330	437	—	—	15	474	303	
60	96	—	—	155	286	99	
115	—	—	—	—	264	324	
—	—	—	—	—	—	219	
—	28	—	—	22	159	108	In 1839 Luncile erau colonizate de Moldoveni. Erau deasemenea o filială gr. cat.
—	43	—	—	4	67	40	
48	70	—	—	1	18	222	
—	—	—	—	334	355	418	
—	—	—	—	1	325	325	
116	124	—	—	—	—	154	
28	60	—	—	—	79	136	
—	—	—	—	3	88	125	
—	—	—	—	—	244	228	
15	40	—	—	—	24	15	
25	—	—	—	2	84	63	
32	63	—	—	—	39	119	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
40	Sândominic-Csikszentdomokos	—	258	185	—	98
41	Sânmartin-Csikszentmárton	—	48	40	—	11
42	Simoneşti-Csikszentsimon	—	55	45	—	9
43	Sântimbru-Csikszentimre	—	54	110	—	11
44	Siculeni-Mádéfalva	—	21	30	—	—
45	Suseni-Gyergyóújfalu	—	54	75	—	—
46	Şoimeni-Csikcsomortán	—	51	30	—	52
47	Şumuleu-Várdotfalva	—	21	5	—	—
48	Tomeşti-Csiksenttamás	—	73	100	—	240
49	Topliţa Ciuc-Csiktápolcza	—	43	45	—	5
50	Tuşnad-Tusnád	—	32	30	—	17
51	Valea Strâmbă-Tekerőpatak	—	23	10	—	147
52	Văcăreşti-Vacsárcsi	—	21	55	—	30
53	Voslăbeni-Vasláb	—	184	160	—	746
54	Vrabia-Csikverebes	—	20	5	—	13
55	*Gheorgheni*-Gyergyószentmiklós	—	—	290	—	—
56	*Mercurea Ciuc-Csikszereda*	—	—	—	—	—
57	Bicaz-Gyergyóbékás	—	—	—	—	1017
58	Bilbor-Bélbor	—	—	—	—	538
59	Borsec-Borszék	—	—	—	—	67
60	Corbu-Gyergyóholló	—	—	—	—	110
61	Sărmaş-Szalamás	—	—	—	—	807
62	Subcetate-Gyergyóvárhegy	—	—	85	—	1327
63	Topliţa rom.-Maroshéviz	—	—	—	1640	—
64	Tulgheş-Gyergyótőlgyes	—	—	—	—	626
	JUD. MUREŞ					
1	Abud-Székelyabod	—	—	10	—	—
2	Acăţari-Akosfalva	—	—	110	65	91
3	Adrianul Mare-Nagyadorján	—	—	10	—	—
4	Adrianul Mic-Kisadorján	—	—	5	—	—
5	Bandul-Mezőbánd	500	601	425	980	939
6	Bărdeşti-Marosbárdos	180	236	235	—	340
7	Bâra-Berekeresztúr	—	—	25	10	—
8	Bedeni-Bede	—	—	25	—	4
9	Bereni-Székelybere [1]	—	—	5	—	—
10	Berghia-Mezőbergenye	120	161	180	445	381
11	Beu-Székelybő	—	—	—	20	—

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr.' cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1920	
121	220	—	—	8	318	487	
15	7	—	—	3	23	288	
7	6	—	—	1	6	19	
18	33	—	—	1	16	1	
—	—	—	—	3	13	43	
90	75	—	—	21	162	88	
23	75	—	—	—	69	2	
—	—	—	—	—	9	23	
207	360	—	—	—	260	814	
—	—	—	—	—	1	3	
24	60	—	17	—	80	324	
60	96	—	—	502	602	215	
—	—	—	—	—	1	—	
605	803	—	—	803	827	798	
—	10	—	—	—	14	2	
—	—	—	—	155	447	466	
—	—	—	—	44	116	268	
655	—	—	—	6559	6577	6735	
425	—	—	—	1161	1149	1067	
—	—	—	—	126	140	176	
—	—	—	—	889	866	783	Aceste comune formau o filială în jurisdicţia Ciucului.
—	—	—	—	1430	1456	1379	
755	1713	—	—	2547	2562	2559	
234	—	—	—	4194	4356	4133	
—	—	—	—	1032	1071	1022	
11	6	—	—	—	6	—	
—	23	—	—	1	44	171	
7	—	—	—	—	12	138	
5	—	—	—	—	4	—	
220	357	555	560	1230	1279	1499	
338	368	—	—	409	409	382	
—	—	—	—	—	2	1	
—	2	—	—	—	2	—	
—	—	—	—	—	1	23	In 1839 era un orăşel locuit de Secui şi Valahi (Lenk).
17	—	268	286	297	300	350	
—	5	—	—	—	7	14	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica conlesicnală				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
12	Bolintineni-Nyárádbálintfalva .	—	204	120	100	139
13	Bozed-Bázed	135	166	155	—	350
14	Bozeni-Székelybós	—	—	45	65	49
15	Budiul Mic-Hagymásbodon . .	125	533	135	—	89
16	Buza-Buzaháza	—	—	25	—	—
17	Călimăneşti-Kelementelke . .	—	—	—	—	7
18	Călugăreni-Mikháza	—	—	15	—	7
19	Căluşeri-Székelykál	—	—	60	55	25
29	Câmpeniţa-Mezőfeje	—	—	20	—	16
21	Cându-Kendö	—	—	15	—	—
22	Cevaşul de Câmp-Mezőcsávás.	135	190	250	—	383
23	Chibed-Kibéd	—	—	60	—	55
24	Chinari-Várhegy	—	94	225	—	—
25	Ciba-Csiba	—	—	15	—	11
26	Cinta-Fintaháza	375	300	160	135	152
27	Cioc-Csokfalva	—	—	60	20	55
28	Cocoşi-Székelykakasd . . .	—	—	5	15	3
29	Corbeşti-Székelycsoka . . .	—	—	15	25	10
30	Cornăţel-Egerszeg	250	317	90	105	109
31	Corneşti-Somosd	—	—	25	25	18
32	Corunca-Koronka	250	501	165	255	267
33	Cotuş-Cseid	—	—	50	—	14
34	Crăciuneşti-Nyárádkarácson .	—	—	130	—	209
35	Cristeşti-Maroskeresztúr . .	115	192	180	180	350
36	Cuieşd-Székelykővesd . . .	50	66	50	495	168
37	Culpiu-Mezőkölpény	95	166	130	—	269
38	Curteni-Udvarfalva	195	81	80	—	75
39	Dămieni-Deményháza . . .	—	—	30	15	3
40	Drojdii-Seprőd	—	—	35	—	—
41	Dumitreşti-Demeterfalva . .	—	—	35	25	2
42	Eremieni-Nyárádszentimre . .	—	—	25	—	—
43	Eremitul-Nyárádremete . .	—	—	30	80	—
44	Erneul Mare-Nagyernye . .	190	388	160	—	269
45	Fântânele-Gyalakuta	—	—	30	—	16
46	Foi-Folyafalva	—	—	75	—	31
47	Găeşti-Gőcs	—	—	10	—	19
48	Gălăţeni-Szentgericze . . .	—	—	60	90	13
49	Galeşti-Nyárádgálfalva . . .	—	—	65	—	36
50	Ghindari-Makfalva	—	—	20	5	11
51	Ghineşti-Geges	—	—	35	25	—
52	Gruişor-Kisgőrgény	—	—	30	—	6

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicționar statistic	OBSERVAȚIUNI
Gr. cat	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort	Români după			
1835	1871	1903	1912	limba	conf.	1920	
95	182	—	—	191	209	214	
290	350	—	—	452	452	452	
27	—	—	—	28	47	46	
105	—	—	—	—	28	75	
47	4	—	—	3	15	26	
516	—	—	—	5	8	14	
—	—	—	—	1	2	3	
55	—	—	—	6	10	33	
20	9	—	—	9	9	19	
10	—	—	—	4	5	—	
333	415	—	—	490	496	560	
50	22	—	—	—	4	—	
—	—	—	—	329	351	282	
—	4	—	—	—	4	33	
105	—	—	—	5	110	167	
—	—	—	—	—	17	18	
—	4	—	—	1	1	116	
—	—	—	—	—	—	—	
—	639	—	95	100	103	84	
19	5	—	—	1	17	24	
—	2	331	189	75	162	228	
4	—	—	—	23	43	28	
213	—	—	—	5	217	228	
—	—	346	394	362	386	686	
120	130	—	—	121	179	109	
248	30	—	—	210	226	202	
80	15	—	—	33	45	50	
16	—	—	—	10	15	—	
12	—	—	—	—	—	—	
23	4	—	—	—	—	—	
118	—	—	—	2	3	14	
—	15	—	—	14	139	246	
276	260	—	—	31	336	440	
—	—	—	—	—	2	6	
58	35	—	—	—	5	32	
22	20	—	—	—	9	—	
42	5	—	—	14	26	249	
—	—	—	—	3	17	394	
9	7	—	—	3	9	15	
39	—	—	—	—	3	—	
20	3	—	—	4	10	—	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. cat. şi ort.	Gr. ort.	Gr. cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
53	Herghelia-Mezőménes	130	116	110	—	193
54	Harţău-Harczó	75	—	95	—	230
55	Hodosa-Székelyhodos	—	—	15	—	7
56	Hoteşti-Atosfalva	—	-	60	20	—
57	Icland-Ikland	—	281	25	—	22
58	Iedu-Jedd	—	—	65	15	79
59	Ihod-Ehod	—	—	5	15	—
60	Ilieni-Lukailenczfalva	—	—	20	15	5
61	Ilieşi-Illyésmező	—	—	20	—	137
62	Iobăgeni-Jobbágyfalva	365	229	95	—	150
63	Isla-Iszló	—	—	50	—	106
64	Ivăneşti-Kebeleszentivány	130	—	85	70	134
65	Laureni-Kissentlörincz	200	—	115	—	183
66	Lechincioara-Kislekencze	25	—	55	—	145
67	Leordeni-Lőrinczfalva	—	532	45	—	6
68	Luca-Lukafalva	—	—	30	25	5
69	Maia-Maja	—	—	20	—	—
70	Mădăraş-Mezőmadaras	290	356	325	—	922
71	Măgherani-Nyárádmagyaros	—	—	60	40	4
72	Maiad-Nyomát	—	—	80	—	119
73	Mărculeni-Márkod	—	—	—	15	3
74	Mercurea Niraj-Nyárádszereda	—	—	25	10	7
75	Matrici-Nyárádközvényes [1]	—	—	—	—	—
76	Miceşti-Maroskisfalud	—	—	105	—	—
77	Mitreşti-Nyárádszentmárton	—	—	35	—	50
78	Morăreni-Malomfalva	200	253	130	290	328
79	Moşuni-Székelymoson	220	254	50	150	200
80	Mureşeni-Meggyesfalva	115	385	280	325	504
81	Murgeşti-Nyárádszentbenedek	—	—	85	—	264
82	Nazna-Náznánfalva	240	327	145	255	536
83	Neaua-Havad	—	—	15	20	3
84	Nicoleşti-Káposztásszentmiklos	—	—	—	70	70
85	Oaea-Székelyvaja	—	196	70	70	117
86	Ogari-Marosogárd	120	361	90	—	164
87	Oroiu-Székelyuraly	115	281	195	230	—
88	Panet-Mezőpanit	135	289	145	48	195
89	Păsăreni-Baczkamadaras	230	—	170	—	257
90	Porumbeni-Galambod	100	—	195	—	170
91	Răgmani-Rigmány	—	-	5	—	—
92	Roteni-Harasztkerék	—	—	60	65	136

Situaţia confesională				Statistica 1910		Dic-ţionar statis-tic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1835	1871	1903	1912	limbă	conf.	1925	
182	—	—	—	225	230	326	
169	240	—	—	175	207	151	
13	—	—	—	1	17	4	
3	—	—	—	4	6	—	
31	12	—	—	7	9	56	
61	20	—	—	29	54	66	
—	—	—	—	5	6	13	
15	—	—	—	15	15	34	
58	121	—	—	1	142	151	
133	160	—	—	1	57	277	
—	—	—	—	3	89	82	
87	120	—	—	176	191	185	
200	232	—	—	237	265	265	
60	125	—	—	160	158	179	
—	—	—	—	1	21	7	
16	—	—	—	15	17	89	
16	—	—	—	5	7	5	
816	979	—	—	1133	1191	1214	
—	—	—	—	1	10	22	
133	70	—	32	1	73	465	
39	—	—	—	1	7	5	
—	—	—	—	8	58	53	În 1839 era o filială în parohia Chiherul de Jos.
26	—	—	—	11	15	15	
—	—	—	—	515	517	543	
80	23	—	—	8	33	41	
—	—	320	400	406	409	395	
—	—	547	343	244	278	262	
—	—	524	573	699	755	827	
—	—	—	—	23	104	201	
—	—	876	382	394	394	345	
3	—	—	5	—	1	1	
162	43	—	—	—	35	130	
118	150	—	—	13	6	86	
158	130	—	18	241	251	274	
336	—	—	—	449	474	497	
190	202	—	—	117	140	102	
130	230	—	—	24	182	351	
194	130	—	—	163	165	164	
—	—	—	—	—	5	—	
130	144	—	—	—	114	285	

No.	NUMELE COMUNELOR	Statistica confesională				Stat.
		Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. catt şi ort.	Gr. ort.	Gr cat. şi ort.
		1733	1750	1760	1805	1868
93	Şardut-Niraj-Székelysárd	—	—	50	—	205
94	Săbed-Szabéd	35	—	80	—	27
95	Săcăreni-Székes [1]	—	—	—	—	—
86	Sărăţeni (Sărata)-Sóvárad	125	—	125	80	67
9	Sâncraiul de M-M-sz. Király	—	—	120	190	302
98	Sântioana-Csitszentiván	215	240	100	—	183
99	Sângiorgiul de P.-Erdöszgyörgy	665	1296	275	590	—
100	Sângiorgiul d. M.-Marossz györgy	340	558	305	370	850
101	Sânişori-Kebele	—	—	70	115	—
102	Sânsimon-Nyárádszentsimon	—	—	—	—	—
103	Sântana de Mureş-Marosszentan	80	125	160	—	469
104	Sântana Niraj-Nyárádszentanna	—	170	30	15	7
105	Sântandrei-Nyárádandrásfalva	—	228	85	—	—
106	Sânvăsii-Nyárádszentlászló	—	—	45	90	92
107	Şauşa-Székelysóspatak	125	—	60	15	—
108	Şilea-Niraj-Nyárádselye	—	—	—	—	—
109	Simbriaşi-Jobbágytelke	—	—	5	—	—
110	Sovata-Szováta	—	—	20	35	137
11	Stefăneşti-Székelyszentistán	—	—	45	—	22
112	Stejeris-Cserefalva	—	—	25	15	24
11ε	Surda-Süketfalva	—	—	—	50	18
114	Suveica-Szővérd	—	—	—	40	15
115	Târnpa-Székelytompa [1]	—	—	—	—	18
116	Tirimia-Nagyteremi	110	120	290	445	—
117	Tirimioara-Kisteremi [2]	—	—	—	—	—
118	Tufalău-Tófalva [3]	—	—	—	—	185
119	Torba-Torbaszló	—	—	10	—	—
120	Troiţa-Szentháromság	—	—	65	—	172
121	Ţiptelnic-Száltelek	90	124	65	—	175
122	Ungheni-Nyárádtő	300	520	335	—	674
123	Vadu-Vadad	—	—	30	—	20
124	Vădaş-Vadasd	—	—	60	35	42
125	Vărgata-Csikfalva	25	—	75	25	29
126	Veţa-Vecze	—	—	50	110	27
127	Viforoasa-Havadtő	—	—	40	—	12
128	Voiniceni-Mézőszabad	—	434	270	—	672
129	*Tg. Mureş-Maros Vásárhely*	300	—	475	120	478

Statistica confesională				Statistica 1910		Dicţionar statistic	OBSERVAŢIUNI
Gr. cat.	Gr. cat.	Gr. ort.	Gr. ort.	Români după			
1435	1871	1903	1412	limbă	conf.	1920	
151	223	—	—	118	273	240	
75	25	—	—	8	12	4	
14	—	—	—	1	22	8	1) Filială gr. cat. la Ţufalău în 1859.
115	65	—	—	—	45	19	
—	—	—	353	357	371	408	
200	156	—	—	185	189	188	
8	4	824	954	351	879	890	
300	368	292	288	812	974	936	
35	30	—	122	96	109	155	
—	—	—	—	—	—	—	
320	678	—	—	747	751	787	
15	—	—	—	2	7	—	
195	220	—	—	4	265	298	
54	50	—	—	—	40	134	
206	—	—	—	—	171	—	
—	—	—	—	1	2	17	
15	—	—	—	—	—	1	
121	81	—	—	11	328	424	
17	12	—	—	—	1	8	
11	12	—	—	7	10	50	
96	40	—	—	—	6	—	
16	9	—	—	—	3	—	1) Sate locuite de Secui şi Valahi în 1839 (Lenk).
—	10	—	—	1	33	23	2) Sat românesc cu 2 parohii ortodoxe şi gr. cat. 1859.
671	—	—	—	807	849	618	3) Era o biserică gr. cat. în 1839.
71	—	—	—	10	104	84	
103	200	—	—	—	—	—	
9		—	—	2	4	—	
168	160	—	—	5	134	185	
133	180	—	—	249	268	238	
689	632	—	—	757	874	919	
8	7	—	—	1	24	12	
11	—	—	—	—	1	1	
25	8	—	—	—	14	46	
—	10	—	228	230	236	228	
9	—	—	—	—	9	26	
569	735	—	—	812	874	775	
247	635	59	90	1717	2983	3947	

COMUNE CU MAJORITATE ROMÂNEASCĂ

	Locuitori	Unguri	Români	Observaţiuni
A. JUD. ODORHEIU				
1 Feleag-Magyarfelek . . .	557	14	543	
2 Săcel-Székelyandrásfalva .	418	60	317	
3 Vidacutul român-Székelyhidegkut	424	49	375	
B. JUD. TREISCAUNE				
4 Bicfalău-Bikfalva	1854	828	1026	
5 Boroşinăul Mic-Kisborosnyó	1602	603	993	
6 Dobârlău-Dobolló	1582	58	1524	N'au facut totdeauna parte din judeţul Trei-Scaune.
7 Buzăul Ardelean-Magyarbodza	5366	350	4944	N'au facut totdeauna parte din judeţul Trei-Scaune.
8 Mărcuşa-Markos	703	4	699	
9 Micfalău-Mikóújfalu [1] . .	1280	476	800	
10 Poiana Sărată-Sósmező . .	1709	356	1346	
11 Groapa Lupului-Farkasvágó (cătun) [1]	704	109	595	
12 Vâlcele-Ellőpatak	765	209	553	
C. JUD. CIUC				
13 Bicaz-Gyergyóbékás . . .	7133	495	6559	N'au făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
14 Bilbor-Bélbor	1351	188	1161	N'au făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
15 Corbu-Gyergyóholló . . .	1396	500	889	N'au făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
16 Sărmas-Salamás	1597	134	1430	N'au făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
17 Subcetate-Gyergyóvárhegy .	2729	179	2547	
18 Topliţa Română-Maroshéviz [2]	7388	2417	4194	2) N'a făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
19 Voslăbeni-Vasláb	940	110	803	2) N'a făcut totdeauna parte din jud. Ciuc.
D. JUD. MUREŞ				
20 Bărdeşti-Marosbádos . . .	415	6	409	

1) După statistica confesiunilor gr. cat. şi gr. ort. de Orbán Balázs, *A. Székelyföld leirása*, Pest, 1868.

		Leculteri	Unguri	Români	Observaţiuni
21	Bolintineni-Nyárádbálint-falva	225	29	191	
22	Bozed-Bazéd	468	16	452	
23	Chinari-Várhegy	576	209	329	
24	Cornăţel-Egerszeg	175	75	100	
25	Crăciuneşti-Karácsonfalva [1]	409	195	209	
26	Cristeşti-Maroskeresztúr [1]	616	262	350	
27	Hărţău-Harczó [1]	403	172	230	
28	Herghelia-Mezőménes	392	167	225	
29	Ilieşi-Illyésmezö [1]	171	38	137	
30	Ivăneşti-Kebeleszentiván	227	17	176	
31	Laureni-Kisszentlőrincz	283	37	236	
32	Lechincioara-Kislekencze	172	12	160	
33	Miceşti-Maroskisfalud	559	44	515	
34	Moşuni-Székelymoson	468	224	244	
35	Mureşeni-Meggyesfalva	1262	463	699	
36	Nazna-Náznánfalva	575	181	394	
37	Ogari-Marosagárd	329	88	241	
38	Oroiu-Székelyuraly	480	1	449	
39	Remetea-Remeteszeg [1]	175	15	160	
40	Sântana-Marosszentanna	1250	503	747	
41	Sântandrei-Nyárádandrás-falva [1]	506	211	295	
42	Sângeorgiu-Marosszent-györgy [1]	1201	324	860	
43	Şardul-Székelysárd [1]	361	142	205	
44	Şăuşa-Székelysóspatak	171	—	163	
45	Ţiptelnic-Száltelek	335	63	249	
46	Ţufalău-Tófalva [1]	197	11	185	
47	Ungheni-Nyárádtő	1171	321	757	
48	Veţa-Vecze	236	6	230	
49	Voiniceni-Mezőszabad	905	28	812	

După statistica confesiunilor gr. cat. şi gr. ort. de Orbán Balász; A Székelyföld leirása, Pest, 1868.

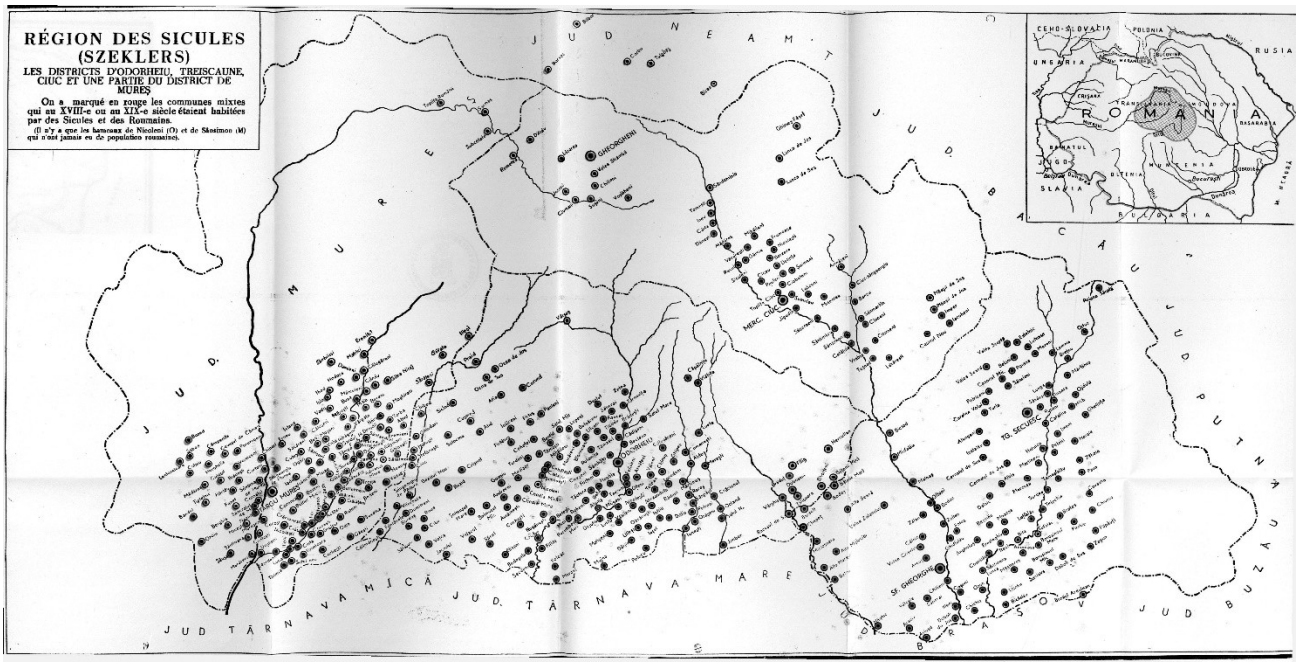
RÉGION DES SICULES
(SZEKLERS)
LES DISTRICTS D'ODORHEIU, TREISCAUNE, CIUC ET UNE PARTIE DU DISTRICT DE MUREȘ
On a marqué en rouge les communes mixtes qui au XVIII-e ou au XIX-e siècle étaient habitées par des Sicules et des Roumains.
(Il n'y a que les hameaux de Niculeni (O) et de Săsăimon (M) qui n'ont jamais eu de population roumaine).
JUD. MUREȘ
JUD. TÂRNAVA MICĂ
JUD. TÂRNAVA MARE
JUD. BRAȘOV
JUD. BUZĂU
ROMANIA
UNGARIA
RUSIA
BULGARIA
SERBIA

Din publicațiunile autorului

Mitologia greco-romană in lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrațiuni și planșii.
Legende și povești antice, cu stampe și ilustrațiuni,
Monografia Drâstorului-Silistra, cu hărți și ilustrațiuni.
Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și ilustrațiuni.
Romanica (Tablele cerate, Insula Șerpilor, etc.) studii istorice, filologice și archeologice, cu o hartă și ilustrațiuni.
Vieața și opera lui G. Lazăr (în colaborare).
Basarabia, privire istorică.
Românii în izvoarele istorice medievale.
Limba română în izvoarele istorice medievale. Continuitatea Românilor în Dacia.
Versificațiunea latină, Prosodia și Metrica.
Istoria literaturii latine, Antologie și Crestomație.
Studii pedagogice, Limbile clasice în învățământul secundar și metodica lor.
Secuii *și secuizarea Românilor.*
Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.
Date privitoare la maghiarizarea Românilor.
Plinius, *Corespondența cu împăratul Traian,* traducere..
Apuleius, *Amor și Psyche,* cu ilustrațiuni, traducere. Lucian,
Toxaris sau Prietinia, traducere.
Cicero, *Discursul pentru Archias,* traducere.

Colecţiunea Izvoarelor Istoriei Românilor

Au apărut:

1. Anonymus Bele régis notarius
   Gesta Hungarorum
2. Anonymus geographus
   Descriptio Europae Orientalis
3. **Daco-romani in Carminibus medii aevi**
4. Simon de Keza
   Chronicon Hungaricum
5. Rogerius
   Miserabile Carmen
6. Ricardus
   De inventa Ungaria magna
7. Nestor
   Chronica
8. Priscus Panites
   Excerpta de Legationibus
9. Flavius Vopiscus
   Divus Aurelianus
10. Eutropius
    Breviarium historiae Romanac
11. **Chronicon pictum Vindobonense**
12. **Brodnici**
13. Ammianus Marcellinus
    Rerum gestarum liber XXXI
    (Bellum Gothicum).
14. Jordanes
    De origine actibusque Getarum.
15. Procopius
    De aedificiis.